

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

הלכות קדיש

א. הקדיש נתקן לאומרו בלשון תרגום, ויכוין בשבח הגדול והקדוש הזה להכניע הקליפות ולבטלם א.

עיונים והארות

והרא"ש (ריש פרק ב' במסכת ברכות) כתב כדברי הזוהר"ק שהם יודעים ומכירים לשון ארמי אלא שאין נזקקים לו כי לשון ארמי מגונה בעיניהם מלהזדקק לו.

ובשעה"ב (דף ט"ו ע"ג) כתב וז"ל: הנה הקדיש נתקן בלשון תרגום וכנז' בזוהר בפ' תרומה וז"ל: דאיהו מתבר שלשלאין דפרזלא וכו'. והענין הוא במה שהודעתין כי התרגום הוא סוד האחורים של הקדושה והיא ג"כ קדושה אמנם החיצונים יונקים משם. וכבר נת' כי הקדיש נתקן להעלות העולמות למעלה ממדרגתם כגון העשייה ביצירה וכיוצא. והנה אנו מתייירים פן ח"ו ע"י עליית העולמות יעלו גם הקליפות עמהם ויתאחזו בהם וינקו שפע מהם ולכן נתקן בלשון תרגום דאיהו לישנא דלא משתמע למלאכי עלאי כנז' בפ' נח דף ע"ה ע"ב ובפ' לך לך דף פ"ט ע"א, והטעם הוא לפי שהם מצד הפנים והם מדברים בלשון הקדש שהוא בחינת הפנים אך הקליפות הם נאחזים באחורים והם מבינים בלשון תרגום שהוא האחורים ובהיותנו אומרים שבח הגדול והקדוש הזה של הקדיש בלשון תרגום שהם מבינים אותו אז הם

א. בגמ' שבת (יב:) אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה דרבי אלעזר, לשילוי בתפיחה (פירש"י: בחולה) זימנין אמר המקום יפקדך שלום וזימנין אמר ליה רחמנא ידכרינך לשלם (היינו בלשון ארמי), ושואלת הגמ' היכי עביד הכי והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, ואמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי? שאני חולה דשכינה עמו, ע"כ. וכתבו התוס' (ד"ה שאין מלאכי) שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי: לבד מגבריאל כדאמר בסוטה (ג). דאמר מר בא גבריאל ולמדו שבעים לשונות ליוסף, ותימה דאפילו מחשבה שבלב כל אדם יודעים ולשון ארמי לא יודעים, ע"כ.

ועיין בזוה"ק פרשת לך לך (דף פט.) דהא דמלאכי קדישי לאו נזקקין בלשון תרגום, אי תימא דלא ידעי (לשון תרגום) והא גבריאל אוליף ליוסף שבעים לשון ותרגום חד משבעים לשון הוא. אלא מנדע ידעי אבל לא נזקקין תנן, דלא חיישי ולא משגיחין עליה דהא מאיס איהו קמייהו מכל שאר לשון, ע"כ.

עיונים והארות

נכנעים ואינם עולים למעלה. עכ"ל ובפע"ח הוסיף לומר כי נמצאו ב' כוונות בקדיש א' להעלות העולמות והשני להכניע הקליפות שלא יתאחזו לעלות עימם, ע"כ.

ובב"י (סי' נו) הביא הזוה"ק הנ"ל וכתב וז"ל: והכי איתא בספר הזוהר, וגם כתוב שם טעם למה נתקן בלשון ארמי וזה לשונו בפרשת תרומה (קכט:), תא חזי קדושתא דא לאו איהי כשאר קדושאן דאינון משלשין, אבל קדושה דא סליק בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא, ותבר מנעולין וגושפנקי דברזלא וקליפין בישין, לאסתלקא יקרא דקב"ה על כלא, ואנן בעינן למימר ליה בלישנא דסטרא אחרא, ולא תבא בחילא תקיף אמין יהא שמייה רבא מברך גיין דיתבר חילא דסטרא אחרא ואסתלק ביקריה יקרא דקב"ה על כולא, וכד אתבר בקדושתא דא חילא דסטרא אחרא, קב"ה אסתלק ביקריה ואדכר לבנוי ואדכר לשמייה, ובגיין דקב"ה אסתלק ביקריה בקדושתא דא איהו בעשרה ובלישנא דא, על כרחיה דסטרא אחרא אתכפייא ואתבר חיליה, ואסתלק יקרא דקב"ה ותבר מנעולין וגושפנקין דשלשלאי תקיפין וקליפין בישין, ואדכר קב"ה לשמייה ולבנוי, זכאין אינון עמא קדישא דקב"ה יהב לון אורייתא קדישא למזכי בה לעלמא דאתי. ומכאן יש להתבונן כמה יש לכיין בקדיש וכמה יש להשתדל לענות אותו, והכי מוכח עוד שם בפרשה הנזכרת (קסו). שכתב וזה לשונו: ובגין דחמינא ליה יומא חד דדלג מאגרא חדא למשמע קדיש בהדי ציבורא, סליק ברעותי למיסב ליה ברתי, נפקו ציבורא מבי כנישתא ויהינא ליה ברתי, דאמינא בדלוגא דא למשמע

קדיש גברא רבא איהו באורייתא.

ועיין להרב כתר שם טוב גאגין ז"ל (ח"א דף קז) שכתב כי שורש הקדיש הוא מיוסד משנים קדמוניות והשורש שלו הוא מן יהא שמייה רבא מברך ונמשך מיעקב אבינו ע"ה כמפורש בירושלמי על התורה ואתחנן על פסוק שמע ישראל. שמע כען ישראל אבינו ה' אל קנא ה' חד. עני יעקב ואמר יהי שמו רבא מברך לעלם. וכפי הנראה נהגו כן קודם מתן תורה וכל מאמיני ה' ויחודו בשומעם יחודו וקילוסו יוצא מפי רעהו, השומע עונה ואומר בכל לשון שיהיה מבין, יהא שמייה רבא, עד שבא משה רבנו ואסמכיה אקרא "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו".

ואביא לפניך מש"כ הכה"ח (סי' נה ס"ק א') בענין הקדיש דע"פ האריז"ל צריך לומר בכל יום י"ב קדישים, ששה בשחרית: א' קודם הודו, והב' קודם יוצר, והג' אחר תפלת שמו"ע, והד' אחר קדושה דסדרא, והה' קודם קוה, והו' קודם עלינו לשבח. ושניים בתפלת מנחה אחד קודם עמידה, ואחד אחר העמידה. וארבעה בערבית אחד קודם ברכות ערבית, ואחד קודם העמידה, ואחד אחר העמידה, ואחד קודם עלינו לשבח. ויש שנהגו עוד לומר אחר תפלת מנחה מזמור למנצח בנגינות ואח"כ אומרים קדיש ועלינו לשבח והרי נעשו הכל י"ג קדישים כנגד י"ג מידות, עכ"ל. עוד כתב (ס"ק י"ט) וז"ל: ואם כן לפי מ"ש לעיל בשם האריז"ל שיש י"ב קדישים בסדר תפלת שחרית מנחה וערבית וכולם הם חובה לצורך עליית העולמות צריך לאומרם כולם החזן או גדול בן י"ג ויום א' שהביא ב' שערות, אבל

ב. מנהג בית אל שעונים אמן יהא שמייה רבה עד דאמירן בעלמא, וכן נהגו כל הספרדים². וכל העונה אמן יהא שמייה רבא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו, ומבטלים

עיונים והארות

אתם וראוי לעשות כך או לא, מפני שיש אנשים אחרים שסומכים עלמיא ליתברך, איזה כת מאלו צודקת. תשובה: אוי להם הפתאים אשר עברו ונענשו, ודאי המפריד בין עלמיא ליתברך כאילו הפריד וקיצץ במקום דליכא קיצוץ ואין צריך להפריד ח"ו אלא מדבק עלמיא ליתברך עכ"ל. וכ"פ המג"א (שם).

ובשעה"כ (דף ט"ו ע"ד) כ' וז"ל: אח"כ יש כ"ח תיבות מן יהא שמייה רבא עד בעלמא ואלו הם: יש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמייה דקב"ה לעילא מכל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא וכו'. ואם העונה מסיים לומר עד דאמירן בעלמא קודם שיאמרו החזן שמייה דקב"ה צריך לענות כאן פעם אחרת אמן באופן שיהיו ה' אמנים, עכ"ל.

עוד כתב (שם ע"ג) דיש בקדיש סך ב' פעמים כ"ח וב' פעמים מ"ב והיינו כ"ח אותיות וכ"ח תיבות וכן במ"ב שיש מ"ב אותיות ומ"ב תיבות. וזה לשונו שם: וצריך לכיין בזה הקדיש כי יש בו ב"פ כ"ח וב"פ מ"ב וכו', עכ"ל. וילפינן מרבנו האריז"ל דע"פ הסוד עונים כ"ח תיבות ולא עד עלמיא כדעת הרמב"ם ולא כדעת מר"ן שכתב דיש לענות עד תיבת יתברך אלא ממשיך לומר כ"ח תיבות עד בעלמא.

שאר קדישים שאינם חובה יכול לאומרם קטן, עכ"ד.

בכללות הקדיש יכוין כי יש בו ארבע מ"ב, שנים דאותיות ושנים תיבות דהיינו:

"יתגדל ויתקדש שמייה רבא" - ד' תיבות, "ומבעלמא עד משיחיה" ° הם עשר תיבות.

"ומן אמן יהא עד סוף הקדיש" ° הם כ"ח תיבות הרי מ"ב אחד דתיבות.

ותיבת "די" הם י"ד אותיות "ומאמן עד עלמיא" הם כ"ח אותיות הרי מ"ב ראשונות דאותיות.

"והשבעה ויין דושתבח וכו'" הם בגי' מ"ב שני דאותיות. והשבע תיבות דושתבח וכו' יש בכל אחד מהם שש אותיות הרי מ"ב שני דתיבות. (נהר שלום דף כ"ו ע"ב).

ב. **כתב** הרמב"ם (פ"ט מהלכות תפילה ה"א) וז"ל: ושליח ציבור יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונים: "אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחו" עכ"ל. ומרן כתב בב"י (סי' נ"ו) וז"ל: אח"כ מצאתי לה"ר יוסף גיקאטלייא ז"ל וזה לשונו: שאלת מה שכתבו קצת פוסקים בענין קדיש שאין עונים אלא עד עלמיא ולא עוד, אם האמת

מעל כל ישראל כל גזירות קשות ורעות.¹

עיונים והארות

ג. גודל מעלת עניית אמן יהא שמייה רבא בכוונה.

בגמרא (שבת קיט): "אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה "אמן יהא שמייה רבא מברך" בכל כוחו קורעין לו גזר דינו!

וגירסת הרא"ש והטור (סי' נו), קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה. וכן גירסת הזהר"ק (ויקרא כ.).

ומסביר רש"י: "בכל כוחו" - בכל כח כוונתו.

ובתוס' מביא שם בשם הפסיקתא "בכל כוחו" - בקול רם, וזה לשונו: "כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים אמן יהא שמייה רבא בקול רם - מבטלין גזירות קשות".

ובשלחן ערוך (סי' נו) פסק כשני הפירושים, שכתב: "יש לכוין בעניית הקדיש, ולענות אותו בקול רם".

והטור כתב: "ועונין הציבור בכוונה שלימה".

והמשנה ברורה כתב: בכל כוונתו ובכל איבריו דהיינו שיאמרנה בלב ונפש, ולא כמוציא בשפתיו ולבו בל עמו.

והרימב"א מביא בשם רבנו יונה בברכות: כשמברך את השם בקול רם - כוונתו מתעוררת.

ו"בעל הטורים" כתב (בראשית א, א), וכן מובא ברוקח ובשל"ה הק': "בכל כוחו" רומז לכ"ח אותיות וז' תיבות שב"הא שמייה רבא

מברך לעלם לעלמי עלמיא", וכן בפסוק "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" יש כ"ח אותיות וז' תיבות, ובזה נרמז מה שאמרו חז"ל ש"כל העונה אמן יהא שמייה רבא בכל כוחו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית".

אמן - מהפך המזל של האדם!

ומבאר המהר"ל (נתיבות עולם א), כי המלים "גזר דינו של שבעים שנה" מכוונות למזל שבו אדם נולד. מונח זה של "שבעים שנה", מסמל את מעגל החיים של בני האדם, כפי שנאמר: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". למלים "אמן יהא שמייה רבא", הנאמרות מתוך כוונה, הכוח לשנות את המזל שבו נולד האדם - האם יהיה עשיר או עני, חכם או שוטה, האם חייו יהיו מלאי סבל וצרה או שמא יזכה לישיב בשלווה, האם יאריך ימים או חלילה ימות בקיצור ימים ושנים.

בנוסף לכל זאת, עניית "אמן יהא שמייה רבא" מסוגלת לבטל גזירה שנגזרה על האדם בשל עוונותיו.

דברי הזהר הק' בגודל מעלת עניית אמן יהא שמייה רבא.

אומר הזהר הק' (פרשת וילך): "בזמן שיש צרה בעולם, מסתכל הקב"ה באלו שעונין אמן יהא שמייה רבא ונזהרים בהם, להצילם מכל צרה וצוקה!".

הבית יוסף הביא בשם הזהר הק': "בא וראה שקדושה זו אינה כשאר קדושות, שקדושה זו וכו' ושוברת מנעולים וחומות של

עיונים והארות

חשיבות של עניית "אמן יהא שמיה רבא"
פעם אחת בלבד!!!

מה גילה המגיד מזלאטשוב לבנו בחלום.

סיפר הרה"ק רבי יעקב מראדוויל זי"ע, כי אביו המגיד מזלאטשוב זי"ע אמר לו בחלום פירוש הפסוק "ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני" (בראשית לח יא): "יהודה" הוא הקב"ה שם בן ד' אותיות, "לתמר כלתו" היא כנסת ישראל (כמבואר בזוהר). "שבי אלמנה בית אביך" היינו להיות ישראל בגלות, "עד כי יגדל שלה", של"ה ר"ת המחזיר שכינתו לציון, וס"ת של של"ה הוא יתגדל ויתקדש שמייה, דעיקר הגאולה תלוי ב"אמן" ו"אמן יהא שמיה רבא"!!

**בכח אמירת "אמן יהא שמיה רבא"
אפשר לשבור כל גזירה קשה!.**

את גודל הכח והפעולה שיכול אדם לפעול באמירת "אמן יהא שמיה רבא" בכוונה, הסביר פעם האדמו"ר רבי דוד אבוחצירא שליט"א: על הפסוק "לא תבנה אתהן גזית כי חרבן הנפת עליה ותחלליה" (שמות כ, כב), מסביר רש"י: הא למדת שאם הנפת עליה ברזל, חללת. ועל כן בנה שלמה את בית המקדש על ידי תולעת שמיר שהיתה מבקעת את האבן הקשה.

ולפי זה נראה דתיבת "שמיר" ר"ת יהא שמיה רבא מברך, לאמר שבכח עניית **אמן יהא שמיה רבא לשבור כל דבר וכל גזירה קשה!.**

צריך לרדוף אחר עניית "אמן יהא שמיה רבא"!

ראוי לכל ירא ה' להתחזק ברוב עז ותעצומות לענות ולכוון כראוי כפי ידיעתו פעם אחת

ברזל וקליפות רעות! שיתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, **וצריכים לענות בכח חזק אמן יהא שמיה רבא** כדי לשבור כוחו של הסט"א, וכשנשבר כוחו של הסט"א ע"י קדושה זו, הקב"ה מתעלה בכבודו וזוכר את בניו ואת שמו!..

התרופה הפלאית של הסבא מנובהרדוק.

מסופר על הסבא מנובהרדוק זי"ע שפעם אחת באו אצלו בני משפחה של חולה קשה רח"ל, ובקשו ממנו שיברך לרפואה שלימה.

הציע להם הסבא שבמקום שהוא יברך אותו, ילכו לישיבה וישלמו לשני בחורים שיאמרו **אמן יהא שמיה רבא וגו' בקול רם ובכוונה גדולה עבור זכות החולה.**

אך בני המשפחה הנ"ל לא הסכימו. ואז הוכיח להם מזה שאין להם אמונה אמיתית בדברי חז"ל, והתלונן על העולם שבשעת צרה רח"ל מחפשים סגולות שונות ועושים את כל ההשתדלויות, ולמה אינם מתחזקים באמירת איש"ר בכל כוחם וכוונתם, אשר גילו לנו חז"ל שעל ידי זה קורעין רוע גזר דין, והרי כל אות ואות מדברי חז"ל זהו אמת לאמתיות!!!

גודל חשיבות עניית אמן יהא שמיה רבא.

שח הגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בשם הסבא מקלם זכר צדיק לברכה: היה כדאי להקדוש ברוך הוא לברוא את העולם למשך ששת אלפים שנה, כדי שיהודי יזכה לומר פעם אחת בלבד בכל משך זמן הבריאה "ברוך הוא וברוך שמו", ואלף פעמים ברוך הוא וברוך שמו, לא מגיע לגודל חשיבות המילה "אמן" פעם אחת בלבד, ואלף פעמים אמן, לא מגיע לגודל

ג. בנוסח הקדיש, יש לומר "מן כל ברכתא", ולא "מכל ברכתא" ד.

עיונים והארות

ישועה על ישראל.

ובפרט אם אמנם המכאובים והחבלים הללו הם חבלי משיח כפי שנמסרו לנו הסימנים מחז"ל וירמיהו הנביא, וצריך כל אחד להתחזק בלימוד התורה והחזקתה שנהשבת בלימודה, וחלילה להתרשל מהחזקתה בעת הזאת, ולהתחזק בקיום המצוות ולשוב לה' בלב שלם הוא ובניו וכמש"כ והיה כי יבוא עליך כל הדברים האלה והשיגוך ושבת עד ה' אלהיך וכו' ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מכל העמים וכו' בב"א.

הצעיר שבכהונה המיחל לחסדי ה' הכואב בצרת עמו ומצפה לישועה

ישראל מאיר הכהן מראדין.

ד. **עיינן** שעה"כ (דף י"ד ע"ג) בנוסח הקדיש שכתב שם וז"ל: עוד תכוין בכ"ח של תיבות שהם כ"ח תיבות שיש מן יהא שמייה רבא וכו' עד דאמירן בעלמא ואמרו אמון, ע"כ. והגיה על זה מהרש"ו (שם אות ב') וז"ל: אמר שמואל אינם אלא כ"ז תיבות אולי שמונה עם מלת "אמן" או עם "ואמרו" שאומר הש"ץ. ואין לומר מן כל בשתי תיבות. עכת"ד. ועיין להרב שמן ששון על שעה"כ (דרוש הקדיש אות ט"ל) שתיריך והביא ראיה מדברי הרב בפע"ח (דף ל"ג ע"ב) שכתב בהדיא דאומרים "מן כל" בשתי תיבות ולא "מכל" ואז יש כ"ח תיבות. וע"ע להגובי"ע על שעה"כ (שם אות ב') שהביא ראיה מפע"ח וכתב דמ"ש בשעה"כ זהו טעות דפוס ופשוט, עכ"ד.

והר"ח הטוב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' י"ג) יצא להוכיח כדברי הרש"ש הנז"ל שיש לומר

יותר. ואלו היו יודעים המונועים מלענות, גודל שכר עניית אמון ואמן יהא שמייה רבא וברכו וקדושה היו רודפין לילך ולשמוע ולענות כאשר ירדוף הקורא בהרים והיו ששים על ענייה אחת כמוצא שלל רב.

על ידי אמירת "אמן יהא שמייה רבא" ינצלו עם ישראל מחבלי משיח.

הגר"א מוילנא זי"ע כתב בהקדמה ל"תיקוני הזהרה": **"ועל ידי אמירת אמון יהא שמייה רבא ינצלו מחבלי משיח"**.

ונביא בפניכם מכתב נשגב שכתב הגה"ק בעל ה"חפץ חיים" זי"ע בשנת תרע"ד, המתאים לזמננו וכתב זאת עבורנו לשנת תשע"ו

בעזהשי"ת תרע"ד... **הנה** הרעש (המלחמה) שנהיה בעולם הוא ענין נורא שנוגע לכל העולם ולכל ישראל, לגופם ולנפשם. ואין ספק שהוא ענין התעוררות מן השמים למען נשוב לה', כמש"כ בצר לך וכו' ושבת וכו'. וחובה לזעוק ולבקש בתפילה לפניו שיושיענו.

...**וחוב** על כל אחד לילך לבית המדרש עם בניו בכל יום להתפלל שחרית מנחה וערבית בצבור דוקא, ולענות **אמן יהא שמייה רבא**, קדושה וברכו. **כי על ידי זה מתבטלות בכל יום כמה וכמה גזירות מישראל** כדאיתא במדרשים.

ואין לשער כמה ישועות היו מביאין לישראל לו באמת היו מתכנסין כל הקהל בכל עיר אנשים וטף לבית המדרש להתפלל הג' תפילות והיו עונין ברכו ואמן יהא שמייה רבא קהל גדול בכל יום, ובודאי היו ניצולין בזה **אלפי אנשים** ממות, וזכות גדול להמזורזין לזה **דמביאין**

ד. יאמר נוסח הקדיש כמו שכתב האר"י ז"ל, "לעלם לעלמי עלמיא", בלי תוספת אות ו'. ותיבת יהא "שמיה" רבא תהיה כתובה עם י', כי יש סוד בדבריה.

עיונים והארות

ראיה של פסוקים מן המקרא והשיב לשואליו והעלה להלכה ז"ל: והנה לענין הלכה מצינו לרבנו הרש"ש ז"ל בנהר שלום דף נ"ח ע"ב (בנד"מ דף כ"ו ע"ד), שהסכים להדיא לומר מן כל בשתי מלות, וכן כתוב בסודר שלו, וכן נוהגים בעה"ק ירושלים, וכך אנחנו נוהגים, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אכ"ר. עכ"ל. ועיין בדברי שלום במנהגי בית אל (אות כ"ו) שכתב: אומרים בקדיש נוסח מן כל בשתי תיבות.

ה. בן פסקו הגאון חיד"א ורבנו הבא"ח (ש"א פרשת ויחי אות יא) נוסח הקדיש "לעלם לעלמי עלמיא יתברך", וכן בספרו עוד יוסף חי (פרשת ויחי אות ט) כתב בתוספת ביאור, שצריך לומר לעלם לעלמי עלמיא, ולא יאמרו ולעלמי עלמיא, עם ו', שנמצאו כ"ט אותיות מיהא שמיה רבה עד עלמיא, ומבואר בדברי המקובלים שצ"ל כ"ח אותיות, וזה ברור. ושכן עמא דבר. ע"כ. וכתב על זה מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם) הנה מרן הבית יוסף (סי' נו) הביא מ"ש הכל בו, שצ"ל כ"ח אותיות, ושרבנו הגדול מהר"י אבוהב כתב שלכן יאמר לעלם לעלמי עלמיא, בלא ו', כדי שיהיו כ"ח אותיות, ולא יותר. וכתב ע"ז מרן, ולי נראה שאין לשנות מן המטבע שטבעו חכמים בשביל שום דרשה, וכיון שקבלנו מקדמונינו לומר ולעלמי עלמיא בתוספת ו', [כדאיאת בתרגום אונקלוס]. וכל המשנה ידו על התחתונה. ושמעתי עוד שיש מקיימים נוסחת ולעלמי עלמיא עם מה שאמרו שלא יהיו יותר מכ"ח

מן כל בשתי תיבות ודחה טענותיו של המהרש"ו וכתב ז"ל: והנה טענה זו שטען מהרש"ו ז"ל על מן כל, וחשב זה מקצץ בנטיעות ח"ו, איני מבין, דאדרבה לשון מן כל עדיף טפי, ומתיישב יותר עם תיבת לעילא, והכונה לפי הפשט כי לעתיד כשיהיה השם שלם, דהיינו שיהיה שם יה רבא, נזכה לראות נסים ונפלאות יותר גדולים מן הראשונים, ולכן יהיו הלשונות של שירות ותשבחות יותר גדולים ועליונים מלשונות שירות ותשבחות הנמצאים עתה, ובאמת כן ארז"ל במדרש, אמר הקדוש ברוך הוא אראה לבנים מה שלא הראתי לאבות, כדכתיב שירו לה' שיר חדש, ולזה אתי שפיר לשון לעילא מן כל ברכתא, גם לפי פירוש מהרש"ו שכתב שהוא ר"ל למעלה מן כל ברכתא. זאת ועוד כתב רבנו ז"ל בשעה"כ דף כ"ד ע"א ז"ל: ולזה נאמר בהם מלות אלו על הסדר הזה לעילא מכל ברכתא, לפי שאבא הוא לעילא מן אימא, עכ"ל. ולפ"ז אתי שפיר לשון מן כל בשתי תיבות, ומצינו למהרש"ו דדייק מלשון זה שצ"ל מכל, ולא ידעתי כונתו דאם שראה כתוב מספר הכונות מכל, זו אינה ראייה, כי זו היא טעות המעתיק שהיה שגור בפיו כך, ועוד אם הוא דייק מכאן למה לא דייק מלשון הקודם בדף כ"ב ע"ד כשהעתיק שם עניית הקדיש, דג"כ כתב מכל בתיבה אחת, גם יש להעיר לפי הבנת מהרש"ו בתיבת מכל שהוא מכולם, איך מיושב בזה לשון לעילא. עכת"ד של הר"ח הטו"ב. עוד שם נתן

ה. מנהג בית אל יכב"ץ, שאין הקהל עומדים בעניית הקדיש, אלא רק אם החזן התחיל

עיונים והארות

בקשר גודל (סי' ח אות טז) ובשלמי צבור (דפ"א סוף ע"ג) ובכה"ח פלאג'י (סי' יג אות טוב). ועוד. במחכ"ת אין דבריהם מחוורים שכולם נמשכו אחר דברי מהרש"ו אשר אין הכרח לדבריו כלל, והעיקר כמ"ש מרן הב"י שאין לשנות מן המטבע שטבעו חכמים והמשנה ידו על התחטונה. וקושית מהרש"ו יישובה מרן בטוב טעם ודעת. וכן כתב הגאון רבי יעקב רקח בספר שערי תפילה (דף כ ע"א), שאחר שאסף איש טהור דברי רבותינו הראשונים והאחרונים, העלה שהנכון לומר ולעלמי עלמאי עם אות ו', כי תיבת שמיה היא חסרה י', וממילא הן כ"ח אותיות, ושלא כמקצת אחרונים שנמשכו אחר מהרש"ו הנ"ל. ע"ש. וכן פסק הראשל"צ הגאון האדיר בעל ילקוט יוסף (סי' נו בהערה יח) עיין עליו.

ונראה שהגהת מהרש"ו בשעה"כ (דף י"ד) היא נכונה ומדויקת כי רבנו האר"י בשעה"כ דרושי שבת (דף ס"ח ע"ג ד"ה ענין הקדיש) כתב "לעלם לעלמי עלמאי" בלי אות ו' וז"ל: ותכוין כי יש כ"ח אותיות בז' תיבות האלו של יהא שמיה רבא מברך לעלם לעלמי עלמאי. ובז' שמות הנז' (הכוונה לשבעה מרגלאן) יש כ"ט אותיות כ"ח כנגד כ"ח אותיות הנז' ואות היתירה כנגד מלת אמן. ע"כ. הרי לפניך שהרב מונה כ"ח אותיות ומצייר אותן למרגלאן בלי אות ו', וכן הוא הנוסח בסידור הרש"ש זיע"א, ולכן בישיבתנו המנהג לומר כמו רבנו האר"י לעלם לעלמי עלמאי בלי אות ו' וכמו שפסק החיד"א והמהר"ח פלאג'י והגאון בעל הבא"ח.

אותיות, ואמרו, כי תיבת "שמיה", היא חסרה י', כי כן הוא בספר דניאל (ב. כ) להוה שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא. עכ"ל. וא"כ צ"ל ולעלמי עלמאי עם ו'. והן אמת כי מהר"ש ויטאל בהגהת שבספר הכוונות (בסדר הקדיש דף יד ע"ג) כתב וז"ל: ומ"ש בשעה"כ שיש כ"ח אותיות באמירת יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמאי (עם אות ו') הנה הם כ"ט אותיות, ולכן י"ל לעלם לעלמי עלמאי, בלא ו', שאז הם כ"ח אותיות. ע"כ. ואשתמטיתה דברי מרן הבית יוסף הנ"ל שיישב הנוסחא "ולעלמי עלמאי" עם ו', כמו שתרגם אונקלוס. וכן הנוסחא בסידור רב סעדיה גאון (עמוד לה) ובסדר רב עמרם גאון (דף צג ע"א) ובנוסח הקדיש של הרמב"ם. (וכ"ה בריש פ"ט מהל' תפילה). ובספר הרוקח (סי' שסב) בד"ה ליהא שמיה רבא. וכן בספר המנהיג (הל' תפילה אות כח), ובשו"ת הרשב"א ח"ה (סי' נד). ועוד. והתירוץ שכתב מרן הב"י מפני השמועה, הוא אמת ויציב, שכן המשפט בלשון ארמי, שנקודת צירי אינה מחייבת אות י' אחריה. ואף שבמחזור ויטרי כתב, בביאור יהא שמיה רבא, דהיינו שם יה רבה, ולפ"ז בע"כ מלת שמיה מלאה י', אולם התוס' ברכות (ג א) כבר סתרו פירושו מהגמרא שם. ופירושוהו כפשוטו יהא שמו הגדול מבורך (וכן איתא בברכות כא ב) וכן פסק הרמ"א בהגה (סי' נו) שלא יפסיק בין יהא שמיה רבא למברך. ולד' המחזור ויטרי אדרבה ראוי להפסיק. ולכן מה שנמשך הרב בא"ח כאן ובספרו עוד יוסף חי אחר דברי מהרש"ו הנ"ל, אף על פי שכן כתבו גם

קדיש והיה עומד, אז נשאר לעמוד עד שעונה איש"ר עד דאמירן בעלמא, ואח"כ יושב. ואמילו בקדיש שלאחר העמידה, או בקדיש שתקבל אין עומדים לענות, אלא רק אם היו עומדים בעת שהחזן התחיל לומר קדיש, אז נשארים לעמוד.

1. הנכנס לבית הכנסת ומצא שהציבור עונים "יהא שמיה רבא", יענה עמהם, ונכון יותר שלא יענה "אמן", כיון שלא שמע תחלת הקדיש, אלא יתחיל "יהא שמיה רבא". ומכל מקום אם רצה לענות "אמן", יש לו על מה שיסמוך.

עיונים והארות

ובן פסק מו"ר מופת הדור בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' ד') וז"ל: מצד הדין אין חיוב לעמוד בקדיש וברכו, וכן מנהג הספרדים ועדות המזרח שלא לעמוד בקדיש. ורק אם תפסו הקדיש כשהוא עומד, אינו יושב עד שיסיים עניית אמן יהא שמיה רבא, עד דאמירן בעלמא, ואחר כך ישב. ובלי שבת נהגו לעמוד בקדיש וברכו שלפני תפלת ערבית, מפני שאז מקבל עליו תוספת שבת. וכמו שכתב מהרח"ו בסידורו. והובא להלכה בשלמי צבור שם, ובכה"ח פלאגי' (סי' כ"ח אות ד'), ובבא"ח שנה ב' (פרשת וירא אות ג'), ובכה"ח סופר (סי' נ"ו ס"ק כ"ג) וכן עיקר. ומנהג אחינו האשכנזים לעמוד תמיד בקדיש וברכו. וספרדי שמתפלל עם אשכנזים, נכון שיעמוד אתם בעת הקדיש וברכו. ע"כ.

2. בא"ח (שם אות ג) הנכנס לבית הכנסת ומצא הצבור עונים יהא שמיה רבא מברך יענה עמהם. אך י"א שלא יאמר "אמן" דחשיב כאמן יתומה, כיון שלא שמע תחילת הקדיש, לכן יתחיל יהא שמיה רבא וכו' וי"א שיכול לענות אמן. ובספרי מקבציאל העלתי מאן דעביד כמר עביד, שהעונה אמן יש לו על מה שיסמוך, וכן ראוי להורות. ע"כ.

1. כה"ח (סי' נו ס"ק כ'). ובשעה"כ (דרוש הקדיש דף טז ע"ד) כתב, מורי ז"ל לא היה קם מעומד בעניית איש"ר של הקדיש, ואמר לי כי לשון הירושלמי שאומר שצריך לקום מעומד, הוא מוטעה, ואינו מתלמוד ירושלמי עצמו, אלא הגהת איזה חכם היתה, ובטעות הדפיסוהו האחרונים בתוך הירושלמי, ומ"מ אם היה עומד, כגון בקדיש שאחר העמידה, או בקדיש שתקבל שלאחר חזרת ספר תורה להיכל, היה נשאר עומד עד שגומר עניית הקדיש, ואחר כך היה יושב. ע"כ.

ובדרב"י משה (סי' נ"ו אות ה) כתב וז"ל: ובמהרי"ל (מנהגים הל' תפילה סע' ג) כתב, שהוא לא היה עומד בשעת קדיש וברכו אך כל קדיש שתפסו מעומד נשאר עומד עד שסיים אמן יהא שמיה רבא כו'.

וב"כ הגאון החיד"א בקשר גודל (סי' ח אות יז), ובחסד לאלפים (שם אות ז), וכ"כ כה"ח פלאגי' (סי' יג אות ז) וכן הרב שדה חמד בכללים (מערכת ב סי' כט), ובספר נתיבי עם (סי' נו סע"א) והר"ח הטוב בספר בא"ח (ש"א פרשת ויחי אות ח).

- ז. יש לכוין בעניית הקדיש, ולענות אותו בקול רם. ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש^ה.
- ח. השומע קדיש מחכם הדורש בחכמת הקבלה, נמחלים לו עונותיו^ט.
- ט. כשם שאסור לעבור לפני המתפלל כך אסור לעבור לפני האומר קדיש ואם יש צורך גדול יכול לעבור לפני לאחר שסיים חצי קדיש^י.

עיונים והארות

- ח. שו"ע (סי' נו סעי' א). פלאג'י בכה"ח (סי' יא אות לג). ובא"ח (ש"א פר' ויחי אות ז). והגר"מ אליהו (בהערות לקיצשו"ע סי' טו הערה ד).
- ט. בה"ח (סי' נה ס"ק ג').
- י. כ"ב הגאון חיד"א בברכ"י (סי' נה ס"ק ט). ור' חיים

מאמרי הזוה"ק

פרשת תרומה

מאמרי הזוהר בנין בית המקדש

ביום שנבנה בית המקדש ע"י שלמה המלך ע"ה לא היתה שמחה כזו להי"ת מיום שנברא העולם. כי ביום שמושה רבנו ע"ה הקים את המשכן למטה הוקם גם משכן למעלה והיה המשכן של השר מטטרו"ן למעלה בעולם היצירה. אבל כאשר נבנה בית המקדש הראשון נבנה למעלה בית המקדש העליון שהוא סוד הבינה העליונה והאידו כל העולמות ונתמתקו כל הדינים ופתחו העליונים והתחתונים את פיהם בשירה ובזמרה.

ח"ב דף קמג ע"א

בְּשַׁעֲתָא דְּאַתְּכִנִּי בִּי מְקַדְּשָׁא לְתַתָּא בשעה שנבנה בית המקדש למטה בעין ביהמ"ק של מעלה והלבנה היתה בשלמות, **לֹא הָיָה חֶדְוָה קַמִּיָּה קְדָשָׁא בְּרִידָה הוּא, מִיּוֹמָא דְּאַתְּכִנִּי עֲלֵמָא, כְּהֵהוּא יוֹמָא** לא היתה שמחה לפני הקב"ה מיום שנברא העולם כאותו יום שנבנה בו ביהמ"ק

והשרה בו את שכינתו.

מִשְׁכַּן דְּעַבְד מִשָּׁה בְּמִדְבָּרָא, לְנַחְתָּא שְׂכִינְתָּא לְאַרְעָא כי

כך היה במשכן שעשה משה במדבר כדי שתרד השכינה לארץ אצל התחתונים

ותלבו במטטרו"ן בימי החול להשפיע שפע לבניה שבעולם הזה התחתון, **כְּהֵהוּא**

יּוֹמָא מִשְׁכַּן אַחְרָא אֲתוּקָם עִמִּיהָ לְעִילָא באותו יום הוקם משכן אחר

למעלה בעולמות העליונים שמכוון כנגדו למטה, שממנו ירד אור למשכן למטה שנבנה

מעצים וזהב וכו' ומתלבש בתוכו וע"י התחברות המשכן העליון במשכן התחתון, יש כח

לשכינה לירד ולשכון בתחתונים, **בְּמָה דְאוֹקְמוּהָ דְכְּתִיב,** (שמות מ) **הוֹקֵם**
הַמְּשָׁכֵן כמו שהעמידו ופרשו חז"ל על הפסוק הוֹקֵם ה-משכן, **הַמְּשָׁכֵן: מְשָׁכֵן**
אַחֲרָא דְאַתְקֵם עִמִּיהָ המשכן בה' הידיעה בא לרמוז על משכן אחר שהוקם עמו
 באותו זמן, **וְדָא מְשָׁכֵן דְנִעַר מִטְטְרוּ"ן,** **וְלֹא יִתִּיר** והוא משכן של נער
 מטטרו"ן שבעולם היצירה, ולא למעלה מזה. **בֵּית רֵאשׁוֹן כִּד אֲתַכְנִי, בֵּית**
רֵאשׁוֹן אַחֲרָא אֲתַכְנִי עִמִּיהָ אבל כאשר נבנה בית המקדש הראשון בית אחר
 נבנה עמו שהוא סוד הבינה העליונה, ה' ראשונה של שם הוי"ה ב"ה שהארתה ירדה למטה
 עם הארת ו"ה של הוי"ה ב"ה שהם זו"ן, וכולם ירדו לשכון בתוכו, **וְאַתְקַיִים**
בְּעֶלְמִין כְּלָחוּ, וְאַנְהִיר (ד"א בְּעֶלְמָא וְאַנְהִיר) **לְכָל עֶלְמִין, וְאַתְכַּפֵּם**
עֶלְמָא ונתקיים אותו אור גדול של הבינה זו"ן בכל העולמות כולם, והאיר בכל העולמות
 ונתמתקו הדינים מכל העולמות ע"י האור הגדול של האמא העליונה, **וְאַתְפַּתְחוּ כָּל**
מְשָׁקוּפֵי עֶלְאִין לְאַנְהֲרָא ונפתחו כל החלונות העליונים להאיר למטה כי הבינה
 היא המפתח של כל הפתחים, **וְלֹא הָוָה חֲדוּהָ בְּכָל עֶלְמִין כְּהָוָא**
יּוֹמָא ולא היתה שמחה בכל העולמות כאותו יום, כי הבינה היא מקור השמחה והברכה
 ועל ידה התעוררו שפע ומוחין בכל העולמות, ואפי' יום מתן תורה לא היה לו כערך אותו
 היום, **כִּדִּין פְּתָחוּ עֶלְאִי וְתַתְּאִי וְאַמְרוּ שִׁירְתָּא** ואז פתחו העליונים
 דהיינו המלאכים וכל צבאות השמים עם ישראל שלמטה ואמרו שירה, **וְהִינְנוּ שִׁיר**
הַשִּׁירִים. **שִׁירְתָּא דְאַנּוֹן מְנַגְנִין דְּמְנַגְנִין לְקוּדְשָׁא כְּרִיד תּוּא**
 והשירה שאמרו היא שיר השירים שהוא מצד הבינה, והיא השירה של אלה המלאכים

שמגננים לקב"ה, (י"א ששירה זו נאמרה ביום מתן תורה וי"א ביום שנבנה בו בית המקדש).

ח"ב דף נט ע"ב רעיא מהימנא

פְּקוּדָא לְמַכְנֵי מְקֻדָּשָׁא לְתַתָּא, כְּגוֹוְנָא דְבֵי מְקֻדָּשָׁא

דְּלַעֲיָלָא מצוה לבנות בית המקדש למטה כעין בית המקדש של מעלה,

כְּמָה דְאֵתְּ אָמַר כמו שלמדו רבותינו, **מְכוּן לְשִׁבְתֵּךְ פְּעֻלַת יְהוָה.**

דְּאֶצְטְרִיךְ לְמַכְנֵי בֵי מְקֻדָּשָׁא לְתַתָּא, וְלַצִּלָּאָה כְּגוֹוְנָא

צְלוּתָא כְּכֹל יוֹמָא מכאן שבית המקדש של מטה מכוון כנגד כסא הכבוד של

מעלה שנמצא בביהמ"ק שבירושלים של מעלה ומכאן למדו שצריך לבנות את בית המקדש

למטה כעין של מעלה שיהיה מכוון כנגדו, ולהתפלל בתוכו התפילות בכל יום, **לְמַפְלַח**

לְיָה לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְּהָא צְלוּתָא אֶקְרִי עֲבוּדָה. לעבוד

בו כעין עבודת הקרבנות לקב"ה, שהרי התפילה נקראת עבודה כנודע כמש"כ איזו עבודה

שבלב זו תפילה.

וְהָהוּא בֵי כְּנִשְׁתָּא, אֶצְטְרִיךְ לְמַכְנֵי לְיָה כְּשִׁפְרוּ סְגִיָּא,

וְלֵאֲתַקְנָא לְיָה כְּכֹל תְּקוּנֵינִי ואותו בית הכנסת שבונים לצורך

התפילה צריך לבנות אותו ברב פאר והדר ויופי גדול ולתקן ולשכלל אותו בכל מיני תיקונים

וכיורים יפים כמו שכתוב כולך יפה רעיתי, **דְּהָא בֵי כְּנִשְׁתָּא דְלְתַתָּא,**

כְּיִמָּא לְקַבֵּל בֵּי כְּנִשְׁתָּא דְלַעֲיָלָא שהרי בית הכנסת של מטה עומד ומכוון

כנגד בית הכנסת של מעלה, כי הנה השכינה נקראת בית הכנסת, והשכינה היא שם ב"ן

ועשר פעמים ב"ן עולה גימ' כנס"ת.

**בית המקדש לתתא בית המקדש של מטה שהוא במלכות, איתו קאים
בגוונא דבית המקדש דלעילא, דקאים דא לקבל דא**

הוא עומד כעין בית המקדש של מעלה שהוא כנגד הבינה, שעומד ומכוון זה כנגד זה.
והוא בי מקדשא, כל תקוני, וכל פולחני, וכל אנון
מאני, ושמשין ואותו בית המקדש, כל תקוני וכל עבודותיו וכל אותם הכלים
והכהנים והמשמשים, בלהו אנון בגוונא דלעילא כולם הם כעין של מעלה.
משכנא דקא עבד משה במדברא, בלא הוה בגוונא
דלעילא משכן זה שעשה משה רבנו במדבר כולו היה כעין המשכן של מעלה, כי
המלכות התלבשה במטרו"ן והיתה בבית המקדש, ודרך מטרו"ן שבעולם היצירה בא שפע
לכל התחתונים.

**בי מקדשא דבנא שלמה מלכא בית המקדש שבנה שלמה המלך, הוא
בי נייחא בגוונא עלאה, בכל אנון תקונין הוא היה בית מנוחה
כעין המקדש של מעלה בכל אותם התיקונים שהיו בו, למחוי בתקונא
דלעילא, בי נייחא ואחסנתא כדי שיהיה על ידו התיקון של מעלה בו יש
מנוחה ונחלה להשראת השכינה. הכי בי פנשתא, אצטריך בכל תקוני
שפירו, למחוי בגוונא עלאה כך בית הכנסת צריך להיות בכל התיקונים
של יופי ופאר להיות כעין של מעלה, למחוי בית צלותא, לאתקנא
תקונין בצלותא, במה דאוקמוה להיות בית תפילה לתקן בו תיקוני
התפילה ביחודים מיוחדים לשכינה הקדושה כמו שבארנו.**

וְהָיָה בִּי בְּנִשְׁתָּא דְלִהוּי בֵּיה חִלּוּנֹת ואותו בית הכנסת צריך שיהיו בו חלונות, **דְּבַתִּיב** שכתוב (דניאל ו), **וְכוּוֹן פְּתִיחָן** וחלונות פתוחים לו כנגד ירושלים. **בְּגוּוֹנָא דְלַעֲלָא** כעין ביהכ"נ של מעלה, **וְעַל דָּא** ועל זה כתוב (שיר השירים ב) **מִשְׁגִּיחַ מִן חִלּוּנֹת מִצִּיץ מִן הַחֲרָבִים** שהקב"ה משגיח בבית הכנסת של מעלה לשמוע את תפילות ישראל דרך החלונות והחרכים. וצריך שיהיו בבית הכנסת י"ב חלונות, וד' חרכים כמו שיש בבית הכנסת העליון. **וְאִי תִימָא אֲפִילוּ בְּחַקְלָא**, **בְּגִין דְּרוּחָא לְהוּי סָלִיק** ואם תאמר שאפילו בשדה ראוי להתפלל כדי שרוחניות התפילה והקדושה והאורות יוכלו להיות עולים. **לָאוּ הָבִי אִינוּ כֵן** ראוי להתפלל בשדה, **דְּהָא אֲנִן צְרִיכִין בֵּית וְלִיבָא לְאַשְׁתַּבְּחָא בֵּית לְתַתָּא**, **בְּגוּוֹנָא דְבֵית עֲלָאָה** שהרי אנחנו צריכים בית, ובשדה א"א שימצא בית כדי שיהיה בית של מטה כעין בית של מעלה, **לְנַחְתָּא דִּיּוֹרָא עֲלָאָה לְדִיּוֹרָא תַתָּאָה** כדי להוריד השכינה שהדירה שלה למעלה להיות דירתה למטה.

הזוה"ק מדבר על השראת שכינה על עם ישראל שהיא באה ע"י הצדיק כי כיון שמושה רבנו נמצא בעולם והשכינה היא בחי' כלת משה כנודע שכן הסבירו לנו רבותינו על הפסוק ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן אל תקרי כלות אלא כלת, וכן בכל דור ודור ע"י הצדיק שנמצא בתוכנו השכינה שורה בזכותו כיון שע"י שהשכינה באה אליו, כן גם אנחנו זוכים להארתה.

ח"ב ק"מ ע"ב

פְּתַח רַבִּי אַבְא וְאָמַר, (שמות כה) **וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ**

וַגּוֹ'. מֹשֶׁה, בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַחְמִי לִיה עוֹבְדָא
 דְּמִשְׁכְּנָא בשעה שהקב"ה הראה לו למשה מעשה המשכן, הוּה קִשְׁה קַמִּיה, וְלֹא
 יָבִיל לְמִיקָם בֵּיה היה קשה לפניו ולא היה יכול לעמוד בהבנת ענינו, כי היה קשה לו
 מאוד כיצד אפשר שהשכינה הקדושה תרד למטה ותתלבש בחומר, ועוד כיצד יוכלו קרוצי חומר
 ילודי אשה להמשיכה אצלם, וְהֵא אוּקְמוּהּ והרי כבר העמדנו ופרשו רבותינו ע"ז במדרש.
 וְהִשְׁתָּא אֵית לֶן לְמִקְשֵׁי הָכָא ועתה שידענו שהשכינה ירדה ושרתה בתחתונים,
 (אפי' שעדיין אין אנחנו יודעים איך זה אפשר) יש לנו להקשות כאן, אִי תְרוּמָה דָּא,
 יְהִבֵּה קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּלַחֲדוּי אם תרומה זו שהיא סוד השכינה
 הקדושה, נתנה הקב"ה למשה לבדו שתשרה עליו, אם כן, הִיךְ יְהִבֵּה לְאַחְרָא,
 וְאָמַר דְּלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ הֵא תְרוּמָה איך נתנה הי"ת לאחר, ואמר שבני
 ישראל יקחו לעצמם את זו התרומה שהיא השכינה, לשרות עליהם.

אֶלֶּא וְדָאֵי לְמֹשֶׁה יְהִבֵּה, וְלֹא יְהִבֵּה לְאַחְרָא ומתריך, ודאי שהי"ת נתן
 למשה רבנו לבדו את השכינה ולא נתנה לאחר, כי השכינה נקראת כלת משה והשיאה
 לו, אלא שע"י שהשכינה תשרה על משה רבנו, אז מכח זה תשרה על כל עם ישראל. וזה שאמר
 ויקחו לי תרומה, כי כיון שהשכינה למטה בשביל משה, כאילו שכל עם ישראל לוקחים אותה והיא
 שורה עליהם. לְמַלְכָּא דִּתְהוּה בְּגוֹ עַמִּיה, וְלֹא הוּת מְטְרוּנִיתָא עַמִּיה
 דְּמַלְכָּא משל למלך שהיה בתוך עמו ולא היתה המלכה עם המלך. כֹּל זְמָנָא
 דְּמְטְרוּנִיתָא לָא הוּת עַמִּיה דְּמַלְכָּא, לָא מְתִיאֲשֵׁי עַמָּא בֵּיה,
 וְאֲנֹן לָא יְתִבִּין לְרַחְצָן כל זמן שהמלכה לא היתה עם המלך, לא היו מתייסדים

ומתחזקים וסומכים העם במלך, ולא היו יושבים בטוחים. **כִּיּוֹן דְּאַתָּת מְטָרוּנִיתָא,**
כָּל עָמָא חֲדָאן, וַיְתַבֵּי בְרוּחֵצְנֵנוּ אבל כיון שבאה המלכה, כל העם היו שמחים
 ויושבים לבטח כי יודעים שהמלך יישב עמם תמיד. **כִּךְ בְּקִדְמִיתָא, אָף עַל גַּב**
דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֵבֶד לֹון נְסִין וְאַתִּין עַל יְדֵי דְמֹשֶׁה כך הוא
 הנמשל בתחילה אע"פ שהקב"ה עשה להם נסים ואותות על ידי משה לבד, **לָא מְתִיאֲשִׁי**
עָמָא עדיין לא סמכו. **כִּיּוֹן דְּאָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה**
 כיון שאמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, ועוד אמר, **וְנָתַתִּי מִשְׁפָּנִי בְּתוֹכְכֶם. מִיַּד**
אַתִּיאֲשׁוּ בְּלָהוּ, וַחֲדוּ בְּפּוֹלְחָנָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מיד התחזקו כולם
 ושמחו בעבודתו של הקב"ה כי עתה ידעו שהקב"ה קבע דירתו בתחתונים, **הָרָא הוּא**
דְּכַתִּיב, (במדבר ז) **וַיְהִי בַיּוֹם בְּלַת מֹשֶׁה, דְּנִתְתַת בְּלַת מֹשֶׁה**
לְאַרְעָא וזה שכתוב ויהי ביום כלות, ודורשים חז"ל בלת חסר ו' (עי"ש באור החיים) לרמוז לנו

שירדה השכינה שהיא בלת משה לארץ לשכון בתחתונים.

מבאר הזוה"ק מדוע השכינה שורה על הצדיקים ואמר כי הם לא הולכים אחר תאוות העוה"ז כי התאוות והתענוגים
 הם חלקו של הנחש כנודע, כי קודם חטא אדם הראשון היה האדם רוחני מאוד וע"י החטא נתגשם כנודע כי גופו
 נעשה מטו"ר וכך נעשו כל הגופות שלנו אח"כ, והם חלק עור הנחש וא"כ כל ההנאות והתאוות למיניהם הם חלק
 הנחש. אמנם אם האדם אוכל לקיום הגוף ולא למלאות תאוותו אלא כדי שיהיה בריא לעבודת ה'ית' אז זוכה שלא
 תתדבק בו אותה טומאה ואין החיצונים שולטים בו ונעשה רוחני וזוכה שהשכינה תשרה בו ואפ"י שיש בו בהכרח
 חלק מהנחש בתור ירושה מאדה"ר היא טומאה קלה שאינה מזקת ממש לנשמה.

ח"ב קמ"א ע"א

גוּפִיָּהוֹן דְּצַדִּיקָא, דְּלָא אַתְמַשְׁבוּ בְּהַאי עֲלָמָא בְּתַר הַנְּאִין
דְּהִתִּיא קְלִיפָה תְּקִיפָא הגופות של הצדיקים שלא נמשכו בזה העולם

אחר ההנאות והתאוות של העוה"ז שהם הנאות של אותה קליפה חזקה שבאה מזוהמת הנחש

כנודע, זוכים, לָא שְׁלֵטָא עַל־יְהוּ רוּחַ מְסֻאָבוּ בְּלָל שֶׁלֹּא שׁוֹלְטַת עֲלֵיהֶם רוּחַ הַטּוֹמָאָה כֻּלָּל, דִּהָא לָא אֲשַׁתְּתַּפוּ אֲבַתְרִיָּה כְּלוּם בְּהַאי עֲלֵמָא שְׁהַרִי לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ וְהִלְכוּ אַחֲרֶיהָ כֻּלָּל בּוּזָה הָעוֹלָם. כְּמָה דְּגוֹפָא דְרַשִׁיעִיָּא אֲתַמְשְׁדָּ בְּהַאי עֲלֵמָא בְּתַר תְּהִיא קְלָפָה תְּקוּפָא כְּמוֹ שֶׁהַגּוֹף שֶׁל הַרְשָׁעִים נִמְשָׁךְ בּוּזָה הָעוֹלָם אַחַר אֹתָהּ הַקְּלִיפָה הַחֹזֶקֶה שֶׁל הַנַּחֲשׁ, וְהַנְּאִין וְעַנּוּגִין דִּילִיָּה וְתִיקוּנִין דִּילִיָּה, הָכִי אִסְתָּאָב, בְּתַר דְּנִפְקַת נִשְׁמַתִּיה מִנִּיהּ וְהַנְּאִין וְתַעֲנוּגִים שֶׁל הַרְשָׁע שֶׁהֵיוּ לוֹ בַּעוּדָה וְכֵן הַקְּשׁוּטִים וְהַמְּלַבּוּשִׁים וְהַמּוֹתְרוֹת שֶׁהֵיוּ לוֹ בַּעוּדָה, כִּךְ מִמְשָׁךְ לְהַטְמֵא אַחֲרֵי שִׁיּוּצָאָת הַנִּשְׁמָה מִמֶּנּוּ.

גּוֹפִיָּהוּן דְּצַדִּיקָא, דִּלָּא מִתְעַנְנִי בְּהַאי (דף קמ"א ע"ב) עֲלֵמָא גּוֹפִיתִיהֶם שֶׁל הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא מִתְעַנְנִים בּוּזָה הָעוֹלָם, אֲלָא מִתְעַנּוּגִי דְּמִצּוּהָ, וְסַעוּדִיתִי שְׁבַתִּין וְחַגִּין וְזִמְנִין אֲלָא אִךְ וְרַק מִתְעַנּוּגִים שֶׁל מִצְוָה וְסַעוּדוֹת שֶׁל שַׁבָּתוֹת וְחַגִּים וְזִמְנִים, תְּהוּא רוּחַ מְסֻאָבָא לָא יָכִיל לְשַׁלְטָאָה עַל־יְהוּ אֹתוֹ רוּחַ טּוֹמָאָה לֹא יִכּוֹל לְשַׁלּוֹט עֲלֵיהֶם לֹא בַּעוּדָה וְלֹא בַּעוּדָה ב', דִּהָא לָא אֲתַעֲנְנִי מְדִילִיָּה כְּלוּם שְׁהַרִי לֹא תַעֲנִיגוּ מִשְׁלוֹ כְּלוּם, מַחֲלַק הַסֵּט"א. וְהוּאִיל וְלָא נִטְלוּ מְדִילִיָּה, לִית לִיָּה רִשׁוּ עַל־יְהוּן כְּלָל וּמִכִּיּוּן שֶׁלֹּא לְקַחוּ מַחֲלַק הַנַּחֲשׁ כְּלוּם אֲלֵא תַעֲנִיגוּ עַל הַשֵּׁם שֶׁהַעוֹנֵג הַזֶּה הוּא מִצְוָה כְּנֹדַע כַּמ"ש וְקִרְאָת לְשַׁבַּת עוֹנֵג וְהוּא מַכְפָּר עַל הַנִּגְעָה, כִּי ע"י שַׁעַם יִשְׂרָאֵל מִתְעַנְנִים כִּאֵן לְמַטָּה גּוֹרְמִים תַּעֲנִיגוּ בַּעוֹלְמוֹת הָעֲלִיוֹנִים לְמַעְלָה וּלְכַן אֵינן לוֹ רִשׁוֹת עֲלֵיהֶם כֻּלָּל וְעִיקָר. וְכַפָּאָה אִיהוּ מֵאֵן דִּלָּא אֲתַתְּנִי מְדִילִיָּה כְּלוּם אֲשִׁרִי אֹתוֹ מִי שֶׁלֹּא נִהְנֶה כְּלוּם מַחֲלַק הַסֵּט"א.

ח"א דף רלט ע"א

תנו, עוד פי' על וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. מה בְּתִיב לְעִילָא, מה כתוב למעלה (שמות לט) וַיִּבְיֹאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה וְגו'. אַמַּאי אֶל

מֹשֶׁה ושואל, מדוע הביאו את המשכן אל משה, היה צריך להביאו אל הזקנים או לנשיאים. הִבִּי אָמְרוּ, בְּגִין דְּמֹשֶׁה חָמָא לִיה בְּטוֹרָא ומפרש, כך אמרו היות ומשה ראה את המשכן בהר סיני, וְקִנְדָּשָׁא בְּרִידָּה הוּא אַחְמִי לִיה בְּחִיוּו דְּעִינָא והקב"ה הראה לו את המשכן במראה עיניו ממש עם כל הסודות שיש בו, בְּמַה דְּאֵתְ אָמַר, כמו שנאמר בעשיית מזבח העולה (שמות כז) כַּאֲשֶׁר תִּרְאֶה אֹתָךְ בְּהַר כּוֹן יַעֲשׂוּ, וּבְתִיב, ועוד כתוב בעשיית המנורה (במדבר ח) כַּמִּרְאֶה אֲשֶׁר תִּרְאֶה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה וְגו'. וּבְתִיב וכתוב שם עוד (שמות כה) וַיִּרְאֶה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אֵתָּה מִרְאֶה בְּהַר וכתוב שם בציווי המשכן ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, הַשְׁתָּא אֵייתִיאוּ לִיה, בְּגִין דִּיתְחִמִּי, אִי אִיהוּ כְּתִהוּא מִשְׁכְּנָא דְחָמָא עתה הביאו את המשכן אל משה כדי שיראה אם הוא נעשה כאותו המשכן שראה בהר סיני.

אַבְל אַמַּאי אבל, עדיין צ"ל, מדוע כתוב שהביאו את המשכן אל משה כמש"כ וַיִּבְיֹאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה ולא הלך משה לראות את המשכן. אֶלָּא, לְמַלְכָּא דְּבַעָא לְמַבְנֵי פְּלִטְרִין לְמַטְרוֹנִיתָא, [א] ומפרש שזה משל למלך

עיונים והארות

המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליתול לאשתו. אמרו לו: בתי נתתי לך, יחידית היא. לפרוש

א. "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (כה. ח) "משל למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד מן

עיונים והארות

ממנה - איני יכול, לומר לך אל תטלה - איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי; שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקב"ה לישראל: נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה - איני יכול, לומר לכם אל תטלוה - איני יכול, אלא, בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר 'ועשו לי מקדש'" (שמות רבה, פרשה לג).

מדברי המדרש למדנו שהגדרת התורה ביחס לישראל, היא כאשר נשואה לבעלה. מאידך, במסכת ברכות (נז.) דרשו חז"ל: "תורה צויה לנו משה מורשה - אל תקרי מורשה אלא מאורסה", הרי שהגדרת התורה ביחס לישראל היא כאשר מאורסה? וביארו המפרשים כי לאדם השלם בתורה נקראת התורה בבחינת נשואה, כביכול שיצאה מרשות אביה לגמרי, ואילו לחכמים הבלתי שלמים היא רק בבחינת ארוסה, שעדיין רשות אביה עליה.

הבדל הלכתי בין נשואה למאורסה, מצינו בדין הידוע בהלכות נדרים - שאשה נשואה, בעלה לבדו מפר את נדריה, בעוד שארוסה - אביה והארוס יחד מפירים את נדרה. על פי זה, אמר הגאון רבי יחיאל העליר, בעל שו"ת "עמודי אור", ביאור נפלא באחת מאגדות רבה בר בר חנה, שהתקשו בה ראשונים ואחרונים.

בגמרא (בבא בתרא עד.) מובא המעשה באותו טייעא (סוחר ישמעאל) שפגש את רבה בר בר חנה והראה לו את הרי סיני. בגמרא מסופר שרבה בר בר חנה שמע שם בת קול האומרת: "אוי לי שנשבעתי, ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי". רש"י מפרש שהכוונה לשבועת הגלות. בהמשך מסופר שכאשר רבה בר בר חנה בא לפני חכמים וסיפר להם על מה ששמע, תקפו אותו בחריפות ואמרו לו: "היה לך לומר 'מופר לך!'!" עד כאן מדברי

הגמרא.

והקשו התוספות (שם, בד"ה ועכשיו): מדוע לא הפר הקב"ה בעצמו את שבועתו, כפי שמצינו לגבי דור המדבר? עוד דקדק ה"תוספות יום-טוב" בנדרים, שהרי הדין הוא (כפי שנתבאר בנדרים עז) שחכם צריך לומר "מותר לך" בהתרת נדר, ואם אמר "מופר לך", שהוא לשון בעל - לא הותר הנדר, ואם כן מדוע השתמש הקב"ה בלשון "מי מפר לי", היה לו לומר "מי מתיר לי"? וכן מה שאמרו רבנן לרבב"ח לאחר מכן "היה לך לומר מופר לך", והלא חכם המתיר צריך לומר "מותר לך"?

קושיא נוספת מופיעה ב"משנה למלך" על הרמב"ם (פרק ז' מהלכות נדרים הלכה ט'): שהרי דין הוא שמי שאסר על עצמו הנאת בני העיר, אסור להשאל על נדרו אצל חכם מבני אותה העיר, משום שהוא נוגע בדבר, ואם כן איך יכול היה רבה בר בר חנה, שהוא נוגע בדבר, להתיר את נדרו של הקב"ה? המשנה למלך עצמו מנסה ליישב, שאם נאמר שבדיעבד מועילה ההפרה בכגון-זה, אפשר ליישב שזו היתה כוונת החכמים, אולם הוא מסיים: "ומיהו הדבר אינו נוח בעיני וצריך עיון".

הגאון רבי יחיאל העליר השתמש בדברי המדרש שהובאו לעיל, שמהם מתברר כי כאשר האדם שלם בתורתו נחשבת התורה לנשואה לו וכאשר אינו שלם נחשבת כארוסה - כדי לבאר בטוב טעם את דברי הגמרא, ביאור שעל פיו מתורצות כל הקושיות הנ"ל.

והיינו, כי ידוע שהתורה היא הגוזרת את כל מה שיבוא על עם ישראל, ועל פי משפטיה וחוקיה אנו נדונים, כפי שמתבאר בדברי חז"ל פעמים רבות. וזה ההסבר באותה בת-קול ששמע רבה בר בר חנה, שכוונתה היתה: אוי לי שנשבעתי לייסר את ישראל בכל הצרות והיסורים הבאים עליהם. ועכשיו שנשבעתי - מי מביניהם הוא

שרצה לבנות ארמון מיוחד למלכה **פְּקִיד לְאִמְנִין, הַיְבֵלָא דָא, בְּדוּף פְּלָן**
 ציזה את האומנים שיעשו היכל זה במקום פלוני, **וְהַיְבֵלָא דָא, בְּדוּף פְּלָן** והיכל
 זה במקום פלוני, **הָכָא אֲתֵר לְעֶרְסָא** כאן יהיה המקום למטה, **וְהָכָא אֲתֵר**
לְנִיחָא וכאן יהיה מקום המנוחה. **כִּיּוֹן דְּעֵבִידוּ לִזְוֵן אִמְנִין** כיון שעשו האומנים
 את הארמון, **אַחֲמִיּוּ לְמַלְכָא**. הראוהו למלך, אבל המלך לא נכנס לפלטרין כדי שלא
 יקרא שמו עליו כי זה בשביל המלכה ורק ראה את הארמון מבחוץ **כְּדֵי, וַיָּבִיאוּ אֶת**
הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה זה הפירוש של ויביאו את המשכן אל משה שהראו לו אותו אבל
 משה רבנו לא נכנס בעצמו בפנים, **מֵאֲרֵי דְבֵיתָא, אִישׁ הָאֱלֹהִים** וז"ש שמשה
 רבנו הוא בעל הבית איש ואדון של המלכות שנקראת אלהים, **כִּיּוֹן דְּאִשְׁתְּכַלֵּל**
הַיְבֵלָא, ומכיון שנשלם ההיכל בשכלולו **מִמְרוֹזְנִיתָא זְמִינַת לְמַלְכָא**
לְהַיְבֵלָא, זְמִינַת לְבַעְלָהּ עִפְוָה הזמינה המלכה את המלך אל ההיכל, דהיינו
 שהשכינה הזמינה את בעלה שהוא משה רבנו להיות עמה, **בְּגִין כְּדֵי וַיִּקְרָא אֶל**
מֹשֶׁה לכן כתוב ויקרא אל משה, שהשכינה קראה והזמינה את משה לבא לאוהל מועד.

עיונים והארות

בעל, ואפילו אם היה רק בבחינת ארוס - אולי
 היתה זו עת רצון מלפניו יתברך, שהוא נחשב
 כאביה של התורה, ואם כן ארוסה (רבב"ה) ואביה
 (הקב"ה) יכולים להפר את נדרה ובכך להביא לקיצה
 את הגלות המרה! (שו"ת "עמודי אור" - בהקדמה).

תלמיד חכם גמור שדינו כדין בעל, ויוכל להפר לי
 את הנדר, כפי הדין שבעל מפר בעצמו את נדרי
 אשתו?

ומשום כן הקפידו החכמים על רבב"ח שלא אמר
 "מופר לך", כי אולי הוא עצמו היה בבחינת

וּבְנֵין דְּמֹשֶׁה מְאִירֵי דְּבֵיתָא אִיהוּ ולפי שמשנה רבנו בעל הבית הוא, מֵה
 בְּתִיב, מה כתוב (שמות לג) וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ
 מְחוּץ לַמִּחֲנֶה, מֹשֶׁה דְּאִיהוּ מְאִירֵי דְּבֵיתָא, (דף רלט ע"ב) עֶבֶד דְּהָכִי
 משה שהוא בעל הבית עשה כך, שלקח את האוהל שהיא השכינה הקדושה, מֵה דְּלִית
 רְשׁוֹ לְבַר נֶשׁ אַחְרָא לְמַעַבְדַּהּ הָכִי מה שאין רשות לשום אדם אחר לעשות כן.

מאמרי הפרשה

הקדמה לפרשת תרומה

כשהתחילו לבנות את המשכן חזרו ענני כבוד

פרשה זו נאמרה למחרת יום הכיפורים, שבאותו היום אמר הקב"ה למשה רבנו (במדבר יד ט):
 "סלחתי כדברידך", ובשעה זו ציוה אותם הקב"ה שיעשו משכן, והתחילו לבנות את
 המשכן כמה ימים אחר כך, ביום ט"ו בתשרי, ואז חזרה השראת השכינה בעם ישראל. (רש"י
 שמות לג יא)

ובאותו יום בט"ו בתשרי חזרו ענני כבוד, אחרי שנסתלקו בחטא העגל. ולכן חג הסוכות שהוא
 זכר לענני כבוד, עושים אותו בט"ו בתשרי, ולא בט"ו בניסן בזמן שיצאו ממצרים
 [והתחילו הענני כבוד], כי בט"ו תשרי חזרו ענני הכבוד. (פירוש הגר"א על שיר השירים פירוש א'
 פרק א' פס' ד')

בנין המשכן הוא סוף גאולת מצרים

וענין בית המשכן הוא השלמת גאולת מצרים. שכן לאחר יציאת מצרים, קריעת ים סוף, ומתן
 תורה, מופיעה עתה החוליה השלישית בבנין עם ישראל והיא בניית המשכן.

והנה דבר זה הוא החסד הגדול שעשה עמנו ה' יתברך, שעזב את כל העולמות העליונים ואמר
 איני משרה שכינתו אלא למטה אצל בני אהובי בעולם התחתון הגשמי, ושם ציוה עליהם

לבנות משכן בכדי להשרות את שכינתו שם, וכל זה מאהבתו הגדולה אותנו. ובאותה שעה כל אחד ואחד מעם ישראל נדרש להביא את נדבת לבו, כי המשכן שהקב"ה משרה בו את שכינתו, צריך לבנותו מכל הטוב שבו מתברך כל אחד מישראל. "זהב וכסף ונחושת ותכלת וארגמן" - כל אחד הביא למשכן את החלק הטוב המיוחד אותו. וכן כותב הרמב"ן (הקדמה לשמות) שספר בראשית הוא "ספר האבות", וספר שמות הוא "ספר הגאולה", שבתחילה מדבר על גלות מצרים וכו' ואחר כך על יציאת מצרים, וממשיך בקריעת ים סוף, ואחר כך מתן תורה, וסופו הוא הקמת המשכן, שאז הגענו לפסגת הגאולה להתנתקות המוחלטת ממצרים, מהעבודה זרה שלהם ומהתרבות שלהם וכו' ועתה אנו דבקים אך ורק בכורא יתברך.

גם הגאולה העתידית עיקרה גאולה רוחנית

ולמדנו מכך, שגם בגאולה העתידה, מאותה גלות קשה שאנחנו נמצאים בה עכשיו שהיא בבחינת "מצרים", גם אז יהיה כמו שהיה ביציאת מצרים, שלא תוכל להיות הגאולה הגשמית, מבלי הדבר העיקרי שהוא הגאולה הרוחנית, שהיא בנין בית המקדש [שהוא כמו המשכן בגאולת מצרים] שתכליתו התקרבות והתדבקות בקב"ה.

ולזמן הזה נתאוו כל הנביאים והחכמים לימות המשיח, כדי שינחו משעבוד מלכויות ומתאוות העולם הזה שאינם מניחים לאדם לעבוד את הקב"ה ולעסוק בתורה, ובאותם ימים רוחניים ופרושים מתאוות העולם הזה, תרבה הדעת וחכמת התורה, כי כל המעדינים, הכסף, הזהב, האבנים טובות ומרגליות, יהיו מצויים כעפר ולא יהיה עסק העולם אלא להתקרב לכורא יתברך בלבד, ולא יהיה רעב, מלחמות, קנאה, ושנאה, והקב"ה יעמיד להם את מלך המשיח שילמד לעם ישראל תורה וחשקם יהיה אך ורק להתעלות, והיה ישראל חכמים גדולים ושיגו את בוראם כפי יכולת האדם. (ראה רמב"ם הל' מלכים פרק י"ב ה"ד והלאה)

דברי מרן רבנו מרדכי שרעבי במעלת המשכן

ואביא לפניכם חלק קטן הנוגע מעלת המשכן, מדברי תורה שיצאו מפי קדשו של מו"ר המקובל האלקי ראש עדת המכוונים הגה"צ רבנו מרדכי שרעבי זיע"א שנאמרו בבית הכנסת "אוהבי ציון" בשנת התשכ"ה בהשתתפות מו"ר הראשון לציון הרב הגאון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, והם דברים מופלאים המדברים במעלת המשכן כאשר עיניכם תחזינה מישרים, וזה לשונו:

מורי ורבותי, ובראשם פאר הדור והדרו, מורנו ורבנו רבי עובדיה יוסף שליט"א [זצוק"ל], אנחנו רוצים לברך את כל הקהל הקדוש הזה, ווכדי שתחול הברכה, נאמר איזה דבר תורה קטן, שבכח התורה תחול ותשרה הברכה:

היום למדנו: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". הפסוק הזה והמשפט הקצר הזה כולל כל תורתנו הקדושה, הן הפשט, והן הרמז, והן הדרש והן הסוד, כולם כלולים מארבע בחינות במילת "מקדש", "ועשו לי מקדש", במשפט הקצר הזה.

הבחינה הראשונה - "ועשו לי מקדש", במילים האלו גילה הבורא יתברך את אהבתו לעם ישראל. הקשר האמיץ לעזוב את כל עולמות העליונים, מליוני מליונים של עולמות, אורות נעלמים גנוזים, אור הצחצחות, ולבוא לשכון בתוך עם ישראל. זה מגלה אהבה שאין לה ערך, אהבה כזו, שכמו שהוא אין לו סוף, גם אהבתו לעם ישראל אין לה סוף. זו הבחינה הראשונה שמגלה לנו בפסוק הזה הקצר "ושכנתי בתוכם", להיות משכנו ומקומו, כל הודו הדרו לשכון בתוך עם ישראל.

אם הבורא יתברך היה רוצה מהעליונים להיות לו מקדש, כל העליונים והנעלמים היו בונים לו מקדש, אבל הוא רצה ואהב וחיבב את העם הנבחר - עם ישראל - לשכון בתוכו, ועל ידי ששוכן בתוכנו אנחנו מרגישים את הצחצחות והאורות הנעלמים, כולם באים בארבעת חלקי הנשמה. וכמו שהתורה ארבעה חלקים, כך העוסק בה קונה את ארבעת חלקי הנשמה (זוה"ק ח"ב דף צ"ד ע"ב):

כשעוסק אדם בתורה בפשט שהוא הבחינה הראשונה שבתורה - קונה חלק הראשון בנשמה, שהיא בחינת ה'נפש'. "זכה יתיר, יהבין ליה רוח" - עלה יותר במעלה והשיג יותר ולמד בחינה השנייה של התורה שהוא הרמז - מגלים לו בחינת ה'רוח'. "זכה יתיר, יהבין ליה נשמה" - אם זכה ונתעלה ולמד בחינה השלישית של התורה שהיא הדרש - קנה בחינה יותר עליונה, השפעה אלקית יותר, והיא בחינת הנשמה, בבחינת ה"א ראשונה. וכל בחינה יש לה אות אחת בשם הוי"ה, ה"א האחרונה היא הפשט, ומשם נמשכת הנפש. אות וא"ו היא הרמז, ומשם הרוח. ה"א הראשונה היא הדרש, ומשם הנשמה.

זכה יותר - התעלה במעלה יותר ולמד בחינה הרביעית העליונה מכולם, והיא בחינת נסתרות התורה וסודותיה, מהיכן קונה? מיו"ד הראשונה של הוי"ה, שהיא הבחינה העליונה שכולם, שהיא בחינת 'נשמה לנשמה'. הנשמה עצמה נקרא נשמה, בחינה עליונה הנעלמה מאוד מאוד, גנוזה מאוד מאוד, היא בחינת החיה, והיא בחינת נשמה לנשמה.

זוה בענין מה שאמרנו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכל תלמיד חכם למה זוכה על ידי עסק התורה? שיש לו עולם עליו ארבע בחינות, והם בחינת הנפש, בחינת הרוח, בחינת הנשמה, ובחינת הנשמה לנשמה. בכח מה? בכח "ושכנתי בתוכם".

ועכשיו אין לנו מקדש. ומי הוא המקדש? התלמיד חכם שהוא עוסק בתורה, הוא המקדש "ושכנתי בתוכם". כל תלמיד חכם, כל המלים שמוציא מפיו כשעוסק בתורה או בתפילה או עושה איזו מצוה.

ובפרט יש לנו מוסר מהרמב"ן שהאדם לא ימנע מלומר לפני כל מעשה טוב לפני כל תפילה, לפני כל עסק תורה, "בשם כל ישראל". אם אומר המלה הזאת "בשם כל ישראל", הברור הוא לא רק לעצמו כלומר לאבי"ע [אצילות בריאה יצירה עשיה] דשורש נשמתו, אלא יכול לברר כל מיני אבי"ע של כל עם ישראל, וכולם האדם מברר אותם ומעלה אותם במעלות רמות בשרשם העליון, כל אחד ואחד בנקודה שלו באבי"ע שלו וכפי שורש נשמתו.

ואם כן, כל אחד ואחד יקח את העצה הזאת מהרמב"ן ויזכור אותה לפני כל תפילה, לפני כל לימוד תורה, לפני כל מצוה, לפני כל מעשה טוב, ויאמר "בשם כל ישראל". השלוש מלים הללו "בשם כל ישראל" עושות תיקון עצום, המעלה את השכינה עם כל ניצוצות הקודשה, כל רפ"ח ניצוצים ששיכים הן בזמננו, הן בזמנים שעברו, הן בזמנים שעתידים לבא, יכול לברר אותם על ידי התורה. עכ"ל הרב מרדכי שרעבי זצוק"ל.

המשכן מבטא את גודל אהבת ה' לישראל

המדרש (תנחומא תרומה ז') אומר על בנין המשכן: "זהו שאמר הכתוב (מלאכי א ב) אהבתי אתכם אמר ה'", וצריך להבין מה ענין זה לזה?

והביאור בזה, שהענין של מלאכת המשכן מעיד על אהבתו של הקב"ה לישראל שציוה את ישראל להביא תרומה לבנות את המשכן, וכמו שכתוב כאן "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

והנה הקב"ה ברא את כל העולם והוא עצמו למעלה מהכל, וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה ו יצא פרשה סח סי' ט) שהקב"ה 'מקומו של עולם' ואין העולם מקומו, והביאור בזה שהקב"ה נקרא 'מקום', כי תמיד המקום שנמצאים בו הוא יותר גדול מהיושב עליו, שהרי האדם לא יכול לשבת במקום צר וצריך שהמקום יהיה יותר גדול ומרווח כדי שיוכל להכיל אותו, והקב"ה הרי ברא את כל העולם, וכבודו מלא עולם, ושכינתו נמצאת בכל מקום וכמו שכתוב (ישעיה ו ג) "מלוא כל הארץ כבודו", ואף על פי כן נאמר (מלכים א' ח כז) "הן השמים ושמי השמים לא יכללוך", ואם כן לא נחשוב שהעולם הוא מקומו של הקב"ה אלא הוא 'מקומו של עולם' ואין העולם מקומו.

זכמו שהיה עם בעל החידושי הרי"ם בילדותו שאמר לו אביו: אתן לך דינר זהב אם תגיד לי היכן הקב"ה נמצא, השיב לו בנו: ואני אתן לך שני דינרי זהב אם תראה לי מקום שהקב"ה לא נמצא! כי הקב"ה נמצא בכל חלל העולם ואין שום מקום שנסתר מפניו, וזהו מה שכתב הרמ"א בתחילת השו"ע (או"ח סי' א סעי' א') "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז ח) הוא כלל גדול במעלות התורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשישבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו, והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך, כל שכן כאשר ישם האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', מיד תגיע אליו היראה וההכנעה בפחד ה' יתברך ובושתו ממנו תמיד, והכוונה בכל זה כי הקב"ה הוא מקומו של עולם, שמלוא כל הארץ כבודו, והעולם נברא בתוך המקום שלו, וא"כ כיון שהקב"ה נמצא בכל מקום, תמיד צריך האדם להרגיש שהוא יושב ונמצא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולהתנהג ביראה והכנעה כמו שמתנהגים לפני מלך. (ועי' עוד בס' נפש החיים שער ג' פרקים א'-ג')

ולפי זה נבין את דברי המדרש שאומר על עשיית המשכן את הפסוק (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר ה', שהרי הקב"ה הוא מקומו של עולם, ונמצא בכל מקום, ובכל זאת צמצם את השראת השכינה מה שיש לנו בגלוי בתוך המשכן, שיש בו את קודש הקדשים שהוא סך הכל עשר אמות על עשר אמות. והנה דבר זה מראה את האהבה שיש להקב"ה אלינו, וכשיש לו אהבה הוא לא חושש מזה שהוא מצמצם את מקומו כי אנחנו חביבים לפניו והוא רוצה לשכון בתוכנו, וכשיש אהבה לא מפריע שום דבר. (טירת כסף, גאטיניו, פרשת תרומה דרוש ב' סוד"ה ובשמות)

וז"ל המדרש תנחומא (תרומה, ח'): "אהבתי אתכם" - אמר הקב"ה ראו כמה חיבבתי אתכם, מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ומן הרקיע הראשון לשני מהלך חמש מאות שנה, ועביו של כל רקיע ורקיע מהלך חמש מאות שנה, נמצאו כולם מהלך שבעת אלפים שנה, וטלפי החיות מהלך חמש מאות שנה וכו' והכסא למעלה מכולם, וראו כמה חיבבתי אתכם - שהנחתי את הכל ואמרתי לכם עשו לי יריעות עזים ואבוא לשכון אצלכם. ע"כ.

חיבה יתירה חיבב הקב"ה לישראל לצמצם שכינתו

ובפסיקתא דרב כהנא (כי תשא פיסקא ב אות י. וכן בשמות רבה ל"ד) אמרו על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" בזה"ל: בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן, התחיל מתמיה ואומר כבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים והוא אומר עשה לי משכן? אמר לו

הקב"ה: משה, לא כשאתה סבור, אלא עשרים קרשים בצפון ועשרים בדרום ושמונה במערב ואני יורד ומצמצם שכינתי ביניהם למטה, דכתיב (שם כה כב) "ונועדתי לך שם".

ובמדרש תנחומא (נשא פרשה יט) איתא: בא וראה בשעה שאמר לו הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן, אמר הקב"ה למשה: אמור להם לישראל, כביכול לא בשביל שאין לי היכן לדור אני אומר לכם שתעשו לי משכן, שעד שלא נברא העולם הרי מקדשי בנוי למעלה, שנאמר (ירמיה יז יב) "כסא כבוד מרום מראשון", ושם היכל כסאי בנוי שנאמר (חבקוק ב כ) וה' בהיכל קדשו, וכן ישעיה אמר (ו א): "ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא", ובשביל חיבתכם אני מניח בית המקדש העליון שהוא מתוקן עד שלא נברא העולם, וארד ואשכון בתוכם שנאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

והנה מכל הדברים הללו נוכל ללמוד מוסר במה שנוגע אלינו בין אדם לחברו, שיש לנו מצוה של "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח), והמצוה הזאת כוללת ב' דברים: דבר ראשון, לא לצער או לפגוע בשני, ובנוסף לכך להראות לו אהבה וחיבה, ולפעמים יש מצבים שנמצאים יחד הרבה חברים או אנשים בבית כנסת או בכל מקום ציבורי והמקום קטן ויש צפיפות, ויכול אחד לומר אין כאן מקום בשביל האחרים, וזה מראה על חסרון אהבה לזולת, שאם יש אהבה לא ירגישו שאין מקום ואם אין מקום סימן שאין אהבה.

דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

הצדקה שאדם נותן שתהיה נקיה מגזל

פרשת תרומה באה לאחר פרשת משפטים, זאת ללמדנו כי בטרם שבא אדם לעשות צדקה, צריך הוא לבדוק שלא יהא בממונו חשש גזל. שאם לא כן, דין צדקה זו כדין לולב הגזול אשר נפסל משום "מצוה הבאה בעבירה", וצדקה זו אינה מועלת לו.

ובזה מדויק מה שאמר הכתוב (ישעיה נו א): "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא" - קודם לשמור "משפט", ורק אחר כך לעשות "צדקה". ואף כאן, בתחילה אמר להם פרשת משפטים ורק אחר כך תרומת המשכן, דווקא בסדר הזה. (בית הלוי על התורה)

ולמדנו מכאן, שראשית כל, על האדם להתנהג ביושר בצדק ובמשפט, חלילה לו לגזול, לרמות, להונות וכדו'. ורק אם נהג בדרך הנכונה והישרה, רק אז ראוי הוא להעניק תרומה מכספו ומרכושו, כי רק אז מתקבלת התרומה באהבה וברצון. ואם כן, כאשר קיימת את הנאמר בפרשת "משפטים", תוכל לקיים הציווי שבפרשת "תרומה" - "ויקחו לי תרומה".

כסף הקידושין של הקב"ה עם ישראל

במדרש רבה (פרשה לג ד) על הפסוק "ויקחו לי תרומה" אומר כך: ויקחו לי תרומה - הדא הוא דכתיב (דברי הימים א' כט יא) "לך ה' הגדולה והגבורה כי כל בשמים ובארץ", אלו דברי המדרש. וצריך להבין מה הקשר בין הפסוק הזה, לפסוק "ויקחו לי תרומה"?

ויש לבאר את הדברים בס"ד: הנה הדין הוא (קידושין ב). שאשה נקנית לבעלה בשלוש דרכים, כסף שטר וביאה, וידוע (ראה בעל הטורים שמות יט ד) שאף הקב"ה "קידש" את ישראל בשלשת הדברים הללו: בכסף - כסף המשכן, בשטר - התורה הקדושה. בביאה - לעתיד לבא דכתיב (ישעיה נד ה) "כי בועלייך עושייך".

ולכאורה קשה, הלא בקידושי כסף החתן הוא הנותן את הכסף לכלה, ואם כן כיון שהקב"ה נקרא החתן, הרי הוא זה שצריך ליתן את הכסף, ומדוע הוא מבקש "ויקחו לי תרומה" - שבני ישראל יתנו לו את הכסף?

ויש לתרץ, על פי הגמרא בקידושין (ז). שאומרת, שאם החתן הוא 'אדם חשוב', גם אם האשה היא זו שנותנת את הכסף, מקודשת, באותה הנאה שהוא הסכים לקחת ממנה, שהנאה זו [שאדם חשוב הסכים לקבל ממנה מתנה] שווה כסף. ולפי זה יש לומר, שהקב"ה הוא כביכול כאדם חשוב, שיכול לקדש על ידי שהוא מקבל הכסף.

ואם כך, זו כוונת המדרש "ויקחו לי תרומה", דהיינו יתקדשו לי בכסף. ואם תשאל הרי הקב"ה הוא המקדש, והוא צריך ליתן את הכסף? לכן ממשיך המדרש: "הדא הוא דכתיב, לך ה' הגדולה והגבורה כי כל בשמים ובארץ", שהוא בגדולתו וגבורתו נקרא כביכול כאדם חשוב, ובאדם חשוב כשהוא מקבל את הכסף, האשה מקודשת. (מדרש יהונתן, אייבשיץ, מאמר ק"ח)

על ידי הצדקה זוכה לחזות בנועם ה'

מצות צדקה נשגבה היא מאוד, וכמו שכתוב (ישעיה ה טז) "והאל הקדוש נקדש בצדקה". א"כ אדם שנותן צדקה הוא מקדש שם שמים.

וכן המילה "כסף" במילוי האותיות [כ"ף סמ"ך פ"ה], עולה בגימטריא "כפרה", כי על ידי הצדקה מתכפרים עוונותיו. (החיד"א בנחל קדומים משפטים כ"ד, י"ב)

וכן גם המילה "תרומה" היא סופי תיבות: לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, כי על ידי מצות הצדקה, זוכה לחזות בנועם ה' ולראות השכינה, (ליקוטי מוהר"ן תנינא עא), וכמו שכתוב (תהלים יז טו): "אני בצדק אחזה פניך".

נותן הצדקה הוא המקבל

ולכאורה אינו מובן מהו הלשון "ויקחו" לי תרומה, הרי הקב"ה מצווה לעם ישראל "לתת" את תרומתם למשכן ולא "לקחת", והיה צריך להיכתב "ויתנו לי תרומה"?

והתשובה היא, שידוע מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, כי בצדקה, הנותן, יותר משהוא נותן, הוא מקבל. צדקה אין אדם נותן לזולת אלא לעצמו, כמו שאמרו חז"ל (שבת קיט.) "עשר בשביל שתתעשר". ולפי זה מובן שלכן נכתב כאן לשון "ויקחו לי תרומה", כי בזה שתתנו צדקה, אתם תהיו בבחינת "ויקחו" לעצמכם.

ודורשי רשומות (בעל הטורים) כבר רמזו את זה בתיבת "ונתנו" האמורה בפרשת כי תשא (ל יב) שנקראת ישר והפוך, כי בנתינת צדקה הנותן מקבל בחזרה.

ככל שירבה בצדקה ירבה ממונו

וככל שאדם ירבה בצדקה כך יתרבה ממונו, וכמו שאמרו חז"ל בגמרא (גיטין ז א) אם רואה אדם שמוזונותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה, וכל שכן כשהן מרובין. נמצאנו למדים שכאשר אדם במצוקה ואין לו מספיק כסף, אומרים לו לתת צדקה, משום שעל ידי מצות צדקה יתרבה ממונו, מלבד השכר המוכפל שיגיע לו בעולם הבא יותר משאר העם.

רמז מאותיות "ממוון" שהכסף חוזר

בעל ההפלאה (הפלאה כתובות סו:) מביא רמז נפלא לכך שבצדקה הנותן הוא המקבל, באומרו, כי האותיות "ממוון", כשתכתבם במילוי [מ-מ, מ-מ, ו-ו, נ-ון] תתקבל עוד הפעם המילה "ממוון". אך זאת בתנאי שהמילה "ממוון" נכתבת חסר ו', אבל במילה "ממוון" עם ו', אין למילוי האותיות מילה עם משמעות.

ונמצא שכאשר "מחסרים" מן הממוון עבור צרכי צדקה, מקבלים שוב פעם את הממוון, שפירושו: עוד כסף, אבל כאשר הממוון "מלא" ולא מחסרים ממנו כלום לצדקה, לא יוצא מזה כלום...

צדקה בא"ת ב"ש גם כן צדקה

והנה המילה "צדקה" בא"ת ב"ש, נכתבת גם כן "צדקה", והוא פלא. ורומז שגם העני עושה צדקה עם העשיר. (הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות חיקור דין ח"ג פרק כ', הובא במדבר קדמות

(ערך צדקה)

צדקה כמו גילוח שיער

אמרו בגמרא (כתובות סו): "מלח ממון - חסר", פירוש: הרוצה למלוח ממונו שיתקיים, יחסיר ממנו לצדקה. וחז"ל (מדרש זוטא שיר השירים פר' א' ס"ו ט"ו) המשילו את הצדקה לשערות של האדם, שככל שמרבים בגילוחן הן גדלות יותר מהר.

נתינת צדקה כמו זריעת שדה

ורבנו הבא"ח המשיל את הדבר לאדם שראה בפעם הראשונה בחייו איכר שהולך בשדה וזורק גרעיני חיטה על פני התלמים, אמר איזה טיפש הוא, לוקח חטים טובות ראויות למאכל וזורק אותן כך, אבל האמת היא שכל גרעין וגרעין "שנזרק" הרי הוא יצמיח שבולת שלימה ויתן שפע גדול, וזה מה שכתוב (הושע י יב) "זרעו לכם לצדקה", כי הצדקה היא כמו הזריעה והנותן פרוטה מקבל הרבה כנגדה.

"תרומה" אותיות "תמורה"

רבנו יוסף חיים ע"ה (בס' עוד יוסף חי, כאן) מעיר: למה התורה אומרת ויקחו לי "תרומה" ולא ויקחו לי "נדבה". ומתרץ, שזאת מכיון ש"תרומה" זה אותיות "תמורה" - ובא לרמוז שמי שנותן תרומה מממונו, יקבל "תמורה", שלא יהיה לו מזה חיסרון אלא יצא לו רק רווח מזה. וצריך לדעת, שגם לגבי כל המצוות, אם אדם הולך בדרך התורה, לא יהיה לו שום הפסד ולא יאונה לו כל רע, ואפילו אם יזיקו אותו, יכול לצמוח לו טוב דווקא מההיזק הזה.

רבנו יוסף חיים ע"ה (שם) מביא מעשה הממחיש כמה הדבר שהוא הכי רע לאדם מתהפך לדבר הכי טוב:

מעשה באדם שהיה מוכר יין לעיירה קטנה אחת, לימים בא אדם אחר והביא איתו הרבה חביות יין למכור שם, ונודע לו שיש כבר אדם אחר שמספק להם יין בקביעות, מה עשה הסוחר השני? הלך ושכר אנשים שיפיצו בכל העיירה שהיין של הסוחר הראשון החמיץ, עד שכל אנשי העיירה דיברו שהיין שלו החמיץ. וכיון שברית כרותה לשפתיים וכולם פתחו פיהם עליו, באמת כך נהיה שהיין שלו החמיץ, והסוחר השני שמח שמחה גדולה שהצליח במזימתו.

אבל הקב"ה עזר לסוחר הראשון שהיה הולך ברכי התורה, והביא על תושבי אותה עיירה חולי בעור בשרם, ואמרו להם הרופאים שהתרופה שלהם היא לסוך את הפצעים בחומץ ענבים, ואז כולם היו צריכים חומץ, ולכן עלה המחיר של החומץ יותר מהשווי של היין, כך שהסוחר הראשון לא רק שלא הפסיד, אלא אדרבה הרוויח מזה.

כך ממש אדם הנותן צדקה והולך בדרך התורה, הקב"ה הופך עליו את הדין לטובה וממתיק אותו, שבמקום 'נגע' עושה לו 'ענג' ובמקום 'צרה' 'צרה' ובמקום 'נגף' 'גפן'.

הקמצן מרויח פרוטה ומפסיד עשירות גדולה

והגאון הקדוש בעל ה"חפץ חיים" זיע"א (ס' מעשי למלך, פרשת ראה) אומר, שאדם המקמץ בצדקה חושב שהוא חוסך לעצמו אבל באמת מפסיד בכך ממון גם בעולם הזה, והסביר את הענין במשל:

איכר פשוט היה מעמיס את עגלתו בתבואה משדהו, והיה נוסע למכור את התבואה בעיר הגדולה. כאשר הגיע האיכר לעיר, נמצאו רבים שרצו לקנות את התבואה המשובחת, אולם האיכר פחד שמא ירמו אותו הקונים ויקחו ממנו שקי תבואה ללא תשלום, לכן אמר לקונים: מלאו לכם תבואה בשקיקם, ועל כל שק מלא, תטילו מטבע נחושת לתוך כובעי, וכאשר תסיימו למלא, נספור כמה מטבעות יש בתוך הכובע, וכך נדע על כמה שקים עליכם לשלם לי. הסכימו הקונים והתחילו למלא מהעגלה, וכנגד כל שק מלא, הטילו מטבע לתוך כובעו של האיכר. ראה האיכר מטבעות נחושת בתוך כובעו, לא עמד בנסיון, ובלי שאיש שם לב, הכניס לכיסו בגניבה כמה מטבעות...

אומר ה"חפץ חיים" זי"ע: כמה שוטה הוא איכר זה, אמנם גונב הוא כמה פרוטות, אולם כאשר יספרו את המטבעות, ימצאו בכובע פחות מטבעות מאשר שקים, והקונים הרי משלמים לפי המטבעות שבכובע. נמצא שעל כל מטבע נחושת שגנב איכר שוטה זה, מפסיד הוא תשלום בעבור שק תבואה שלם.

זה גם הנמשל - סיים ה"חפץ חיים" - אדם הקופץ את ידו ואינו נותן צדקה, אמנם נכון, חוסך הוא פרוטות נחושת, אולם מפסיד הוא שכר מצווה עצום ורב, וכן עשירות שצריכה להגיע אליו...

כסף הוא כמו דם

הגאון בעל השבט מוסר זצ"ל מביא בספרו מעיל צדקה (אות א' תקכ"ח) שמהטעם הזה הכסף נקרא בלשון חז"ל "דמים", כי כשם שהקזת דם רפואה היא לגוף, כך נתינת כסף לצדקה רפואה היא לנפש!

"הנדיבים צריכים לעשות קבלת פנים"

מסופר על מו"ר ראש הישיבה ר' עזרא עטיה זצ"ל, שהזמין אותו ראש ועד הישיבות דאז הרב טננבוים ע"ה למסיבה בג'ויינט [ארגון עזרא וסיוע], והם עשו מסיבה גדולה לתורמים במלון הנשיא, היו שם גאוני עולם הרב אברמסקי, הרב פינקל, הרב סורצקין, וגם מו"ר ראש הישיבה. כשהזמינו את הרב לדבר, היה קשה לו הדבר, והתחיל לבכות, ופרץ בבכי קול נהי תמרורים.

כולם נבהלו, מה קרה? אולי פגענו ברב? ענה הרב: לא, כלל לא, אלא שנוכחתי לדעת שאנחנו נמצאים עדיין בגלות! השיבו הנוכחים: פשיטא שאנחנו בגלות אבל למה כבודו בוכה דוקא עתה? ענה הרב: אילו היה המשיח בא האם היינו עושים קבלת פנים כזו לנדיבים? כלומר אף על פי שחייבים לכבד את הנדיבים, אבל אם היה כבר בא המשיח, היו מבינים הנדיבים שהם אלו שצריכים לעשות קבלת פנים עשרת מונים לתלמידי חכמים!

מצות הצדקה ניכרת בפנים

האר"י הקדוש אומר (פרי עץ חיים שער השבת פרק ד'), שמצוה צדקה היא הניכרת ביותר על הפנים. וזה לשון מהרח"ו: מורי זה"ה [האריז"ל] היה אומר, כי כל המצות שאדם עושה, נרשמות במצחו, וכל מצוה ומצוה נרשמת באות אחרת המיוחדת לאותו מצוה, ואם עושה מצוה אחת, מאיר האות של אותה מצוה, ואם אחר כך עשה מצוה אחרת, אז הארת אות מצוה הראשונה מסתלקת ונבלעת בפנים במצחו. וכל זה בשאר מצוות, אבל אם עשה מצוה של צדקה, אינה נבלעת בפנים כמו בשאר האורות של שאר אותיות, אלא מאיר כל השבוע במצחו בסוד וצדקתו עומדת לעד ולא נבלעת תיכף. עד כאן דבריו.

ואולי הטעם הוא, משום ש"פנים" הם מלשון "פונה לחוץ", שדרך העולם לגלות את הפנים, כך גם מצות צדקה היא מצוה חיצונית בקום ועשה בנתינת צדקה לעני, ולא כמצות אהבת ה' וכדומה, שהיא מצוה פנימית, ולכן הרגיל במצות צדקה ישנה הארה מיוחדת על פניו. (לבוש יוסף)

צדקה היא "שפע ברכה והצלחה"

בספר ומתוק האור מובאת גימטריא יפה בענין זה: המילים "ויקחו לי תרומה" עולות בגימטריא 821 וגם המילים "שפע ברכה והצלחה" בגימטריא 821, כלומר הנותן בעין יפה תרומות וצדקות, זוכה לשפע ברכה והצלחה.

ושמעתי מהר"ה כה"ר אברהם אוולנדר הכהן רמז מהפסוק בתהילים (ל יב): "פתחת שקי ותאזרני שמחה", שיש לומר על דרך הדרש: שאדם שיפתח את כיסו וארנקו לפרנס אחרים משלו, על ידי זה יזכה לסיפא דקרא להיות מלא שמחה.

ובאמת הנותן צדקה מלבד שאינו מפסיד ממה שנתן כמו שהזכרנו, הוא גם זוכה בעבור זה לישועות גדולות, ואומר רשב"י בזהר הקדוש פרשת תרומה כי כשאדם נותן צדקה לעני הוא מחיה את עצמו וזוכה לטובות גדולות בעולם הזה מאת הבורא יתברך. וכן כתוב (משלי י ב): "וצדקה תציל ממות", וכמו שנביא כמה סיפורים מחז"ל.

בתו של רבי עקיבא ניצלה בזכות הצדקה

הגמרא (שבת קנו): מספרת, שהחוזים בכוכבים לרבי עקיבא, על בתו, שבליל חופתה יכיש אותה נחש ותמות. ובליל חופתה לפני שהלכה לישון הכניסה את המחט שהיתה בשערותיה בתוך חור שבכותל הבית, ובדיוק הכניסה את המחט בתוך עין של נחש שהיה שם, ומת הנחש.

בבוקר מיהר רבי עקיבא לביתה וראה שהיא בריאה ושלמה, ונמצא נחש מת בפתח החור. שאל אותה רבי עקיבא: איזה מעשה טוב עשית? ענתה לו: בלילה דפק עני על הדלת, ונתתי לו את המנה שלי שיסעד. שמח רבי עקיבא שמחה גדולה, והלך ודרש: "וצדקה תציל ממות (משלי י ב) אפילו ממיתה משונה", רחמנא ליצלן.

עשרים ושתים שנות חיים בזכות הצדקה

מסופר בגמרא (בבא בתרא יא.) על בנימין הצדיק שפנתה אליו אשה אלמנה וביקשה ממנו צדקה. אמר לה, אין מעות בקופה של צדקה. אמרה לו, יש לי שבעה ילדים אם אין אתה נתן לי אוכל כולנו מתים ברעב. כשראה בנימין הצדיק את המצב הנורא נתן לה צדקה ממעותיו שלו.

לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה הרי "המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם מלא" (סנהדרין לז.), והאדם הזה הציל שמונה נפשות, מיד הוסיפו לו עוד עשרים ושתים שנה.

והסיבה שהוסיפו לו דוקא עשרים ושתים שנה, יתבאר על פי מה שמבואר בתלמוד (סוטה כ:): שכל זכות שאדם עושה עומדת לו למשך שלשה חודשים, דהיינו במשך השלשה חודשים הבאים יהיה מוגן מכל מיני פורענויות. ואומרת הגמרא (בבא בתרא ט:): כי הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפיסו מתברך באחת עשרה ברכות.

ועל פי זה מובן, כי כשבנימין נתן לאותה אלמנה כסף כנראה גם פייס אותה, נמצא שבשכר כל פיוס זכה בנימין לאחת עשרה ברכות, וכל ברכה מתוך האחת עשרה, שכרה למשך שלושה חודשים, כנוכר לעיל, ונמצא הפיוס הועיל לו לשלושים ושלושה חודשים, וכיון שהפיוס הועיל גם לשבעת בניה, לכן נכפיל שלושים ושלושה חודשים פי שמונה, כנגד האשה ושבעת ילדיה, נמצא מאתיים ששים וארבע חודשים דהיינו עשרים ושתים שנה בדיוק! (הגר"א בספר קול אליהו פרשת ראה)

מונבו המלך בזבו אוצרות אביו

להשקיע כספים בצדקה זו ההשקעה הכי טובה והכי מוצלחת, וכמו שמסופר בגמרא (בבא בתרא יא.) על מונבו המלך שזיבו אוצרות אביו בשני הבצורת, וחילקם לעניים. אמרו לו:

אבותיך גזזו והוסיפו על אבותם, ואתה מבזבזם?

אמר להם: אבותי גזזו למטה, ואני למעלה, אבותי גזזו במקום שהיד שולטת בו, ואני במקום שאין היד שולטת בו, אבותי גזזו אוצרות ממון, ואני אוצרות נפשות, אבותי גזזו לאחרים, ואני לעצמי, אבותי גזזו לעולם הזה, ואני לעולם הבא, שנאמר (ישעיה נח ח): "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך".

אשריהם הצדיקים שיודעים מהי ההשקעה האמיתית, להשקיע את הכסף אך ורק למצוות, ולא להבלי עולם הזה שכולו חולף כצל עובר. (לבוש יוסף)

צדקה שאיננה לשם מצוה

וחז"ל מספרים (ראה מסכת כלה פרק א' הל' כ"א), שרבי טרפון נפגש עם רבי עקיבא, ושאל רבי טרפון את רבי עקיבא אם הוא מכיר איזו הזדמנות עסקית לשלש את כספו, אמר לו רבי עקיבא אני מכיר הזדמנות כזו שיכולה להניב פרדסים שלמים, אבל זה יקח כמה שנים, שמח רבי טרפון ונתן לו מעות והלך.

עברו כמה שנים, ורבי טרפון חוזר לרבי עקיבא לראות מה נעשה עם כספו, אמר לו רבי עקיבא בא וראה לך מה עשה כספך, לקחו והראה לו את מפעל חייו, עשרים וארבע אלף תלמידים תלמידי חכמים, אשר מבוקר ועד ערב שוקדים באהלה של תורה, ולומדים לימודי הפרד"ס פשט רמז דרש וסוד.

הקפיד עליו רבי טרפון ואמר: זה מה שיצא מממוני? היכן כל הפרדסים שהבטחת לי? אמר לו רבי עקיבא: ביום פטירתו של האדם אין מלוים אותו לא פרדסים, לא שדות לא כסף ולא זהב, אלא תורה ומצוות ומעשים טובים, כמו שנאמר (תהלים קיב ט): "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד", עמד רבי טרפון ונישק לרבי עקיבא בראשו.

ולכאורה יש לשאול על הסיפור הזה, איך תנא קדוש כמו רבי טרפון היודע את ערכם של תלמידי חכמים ותומכיהם, יקפיד על דבר כזה? ועוד, מה חידש לו רבי עקיבא בפסוק זה שלא ידע רבי טרפון לפני כן?

ונראה ביאור הדברים כך, הנה כשאדם נותן צדקה יש לו לכוין לשם מצוה, כמו שנפסק בשו"ע (או"ח ס ד) שמצוות צריכות כוונה, וכן עליו לדעת לאן הצדקה הולכת, האם היא מנוצלת

למטרות טובות, וכן יש כללים בקדימת הצדקה, כגון שעניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת וכו'.
ומעתה יש לומר, שרבי טרפון חשש שהמעות שנתן לרבי עקיבא הלכו לאיבוד, משום שקיום מצוה אין בהם, מאחר וכוונתו היתה לשם מסחר ולא לצדקה, ורווח גשמי גם לא הניבו. אמר לו רבי עקיבא: מצות צדקה שונה משאר מצוות, שגם הנותן שלא לשם מצוה עלתה בידו מצוה, כמו שנאמר "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד" והיינו שאף שממונו "פזר" ולא ידע שהגיע לידי אביונים, וכגון שאבד ממנו מעות ועני מצאו, עלתה בידו צדקה: "וצדקתו עומדת לעד". שמע זאת רבי טרפון ונישק את רבי עקיבא בראשו ואמר לו אשריך רבי עקיבא חברי ותלמידי. (טעמו וראו בשם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל)

"לא ראיתי צדיק נעזב"

וכמו בענין הצדקה, כן בענין התורה הקדושה, יש שחושבים כי מי שלומד תורה, בגלל זה נעשה עני, שהרי אין לו מקצוע ועבודה ומהיכן יתפרנס?

אמנם מי שיתבונן יראה, כמה מדענים חשובים מסתובבים מובטלים, ומאידיך גיסא, האם פעם ראינו אחד הרבנים מסתובב מובטל? האם ראינו תלמיד חכם רעב ללחם? הרי כתוב (תהילים לו כה): "לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם".

"איני מלמד בני אלא תורה"

ומובא במדרש (תנחומא תרומה סי' ב): מעשה בסוחרים שהפליגו בספינה והיה איתם תלמיד חכם, שאלו אותו היכן הסחורה שלך? אמר להם סחורתי משובחת מסחורתכם, חיפשו בספינה ובמטען ולא מצאו כלום, צחקו עליו ולעגו לו.

בדרך התנפלו עליהם שודדי ים ובזזו את כל רכושם, ואנשי האניה הגיעו ליבשה חסרי כל. ואילו אותו תלמיד חכם נכנס לבית המדרש ללמוד והיה שמח, ראו אותו אנשי המקום, ומיד כשראו את גדולתו בתורה מינו אותו לראש ישיבה, והיו מלווים אותו לכיתו בכבוד גדול, ונתנו לו כסף רב ופרנסו אותו.

היו שם אותם סוחרים, אמר הרב לאנשי הקהילה: תעשו טובה וחסד עם אלו הסוחרים שהיו עמי בספינה ותנו להם מזון ובית. אמרו הסוחרים צדק החכם, וכמו שכתוב (משלי ג יד) "כי טוב סחרה מסחר כסף". והוא מה שאמר רבי מאיר (משנה קידושין פב). "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה".

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

ברש"י: "לי - לשמיי"

כוונת צירוף הוי"ה בנתינת צדקה

ו**כתב** רבנו האר"י (ספר הלקוטים ישעיה לב) כי בנתינת צדקה יכוין הנותן:

הפרוטה - אות י'

חמש אצבעות שביד הנותן - אות ה'

והזרוע - אות ו'

וחמש אצבעות שביד העני המקבל - אות ה'

ולפי זה הסביר האר"ז"ל את הפסוק בישעיה (לב יז): "והיה מעשה הצדקה שלום" "והיה" אותיות הוי"ה ברוך הוא, שעל ידי מעשה הצדקה מיחדים את שם הוי"ה ברוך הוא.

ולכן אומר רש"י "ויקחו לי - לשמיי", כאשר תתן תרומה, שזה יהיה "לשמיי", דהיינו לצירוף שמיי, שתכוין לשם הוי"ה ברוך הוא. (נחל קדומים. מעם לועז)

וזוהו יובן הפסוק במשלי (כב ב) "עשיר ורש נפגשו, עושה כולם ה'", שעל ידי שנפגשים העשיר והעני, נעשה שם הוי"ה ברוך הוא שלם. (החיד"א בנחל קדומים, ובדברים אחדים דרוש ד', ובחומת אנך משלי כב ב, ובמורה באצבע א יב)

ו**כתב** הבן איש חי (שנה ראשונה ויגש אות י"ג) שלחקל על האדם לכוון כוונה זו, יזכור שצורת נתינתו הוא כאותיות תיבת "והיה", מתחיל מעצמו, זרועו - ו'. ואחר כך יורד לחמש אצבעותיו - ה', ויורד לפרוטה - י', ומגיע לחמש אצבעות העני - ה', וזה ממש כסדר אותיות תיבת "והיה" מעשה הצדקה שלום.

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

להתייחס לתורה כמו אל מקח

ב**מדרש** (רבה פרשה לג סי' א): "[ויקחו לשון מקח-] הדא הוא דכתיב (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתיו אל תעזובו, אל תעזובו את המקח שנתתי לכם".

ביאר הרה"ק מקאצק זי"ע (עמוד האמת) את דברי המדרש, שבא ללמדנו דעת להתחזק בעזרת ותעצומות בעבודת ובקיום התורה ה' שהיא ה"מקח" שלנו, ולא יפול לבו בראותו שלפעמים נודמן לפניו מכשול, רק יקוה אל ה'.

ומפרש שזה כוונת המדרש "אל תעזובו את המקח", כי כמו במשא ומתן אם יראה אדם שאינו מצליח במסחרו האם יתעצל ויפסיק עבודתו? הלא בוודאי יתחזק ויוסיף אונים, ויקוה אל ה', וכלומר שבעל העסק אינו מרים ידיו לסגור את כל העסק אם היה לו הפסד וכיו"ב, אדרבה הוא ישקיע את כל אונו ומרצו להעלות את העסק על דרך המלך, כן הוא הדבר במקח התורה והמצוות, לעולם לא יזניח את עצמו מחמת 'הפסד' שהפסיד, רק יוסיף אונים ועצמה ירבה, ועם הזמן ישוב ה'עסק' לעלות ולפרוח כראוי וכיאות.

הקשיים מביאים את האדם לישועה

אברך אחד תינה את מר נפשו אצל הרב הקדוש רבי שלום מקאמינקא זי"ע שצרות ומצוקות רודפים אחריו וחייו מרים עליו. ענהו הרב: "הכל לטובה מאת הבורא הטוב ומטיב לכל". אבל האברך התעקש: "איך אפשר להתכחש למציאות הדברים כי רע ומר חלקי", אמר לו הרב: "ה'מבינים' ישבחו את משקה היי"ש ושאר 'משקאות החריפים', וישתו ממנו לרוב. לעומתם, אדם מן השורה שיטעם מהמשקה יודעק מיד ויחמיץ פניו לנוכח מרירותו כי רבה, ומהי תשובת ה'מבינין'? אכן, כך הוא טבעו של המשקה, אבל 'מרירות' זו תביאנו בתוך זמן קצר לידי 'ששון ושמחה', וממילא מתחילת שתייתו כבר מרגיש בו מתיקות שאין כמוהו, אף אתה כיוצא בו, הנך מתאונן על המרירות שבחיך, אין זה כי אם אחר שאינך 'מבינין' עד כמה מתוקים המה דרכי ה', ואם תביין זאת, הרי מיד בעת 'שתיית המרורים' תגיל ותשמח כל ימי חיך.

מעשה נורא שהכל לטובה

מעשה ביועצו של המלך שהיה מקבל את כל הבא עליו באהבה ושמחה, והיה אומר בכל עת לפני המלך "בל יחרה אפך על דבר פלוני כי הכל לטובה". המלך לא אבה לקבל את דבריו, והיו מתווכחים ביניהם כשהמלך טוען שגם דברים רעים מתרחשים בעולם, ולעומתו עונה היועץ כי בכל דבר הנראה כרע, טמונה טובה גדולה.

פעם יצא המלך עם היועץ לצוד ציד, ושם נפל דבר, כי אחד החיצים שירה המלך בחיות היער נפל בטעות על רגליו ונפצעה רגלו קשות. והיה כראות היועץ את רגלו של המלך שותתת דם אמר תיכף כדרכו "אדוני המלך בל יחרה אפך כי הכל לטובה ואין רע יורד מן השמים", ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו, באמרו הנה אנוכי מתייסר בפצע קשה כל כך כיצד מעיז יועצי לומר כי טובה יש בדבר... אין זה אלא שהוא שמח לאיד, ומתוך כעסו גזר עליו לכרות בור ולהיכנס שם חיים שאולה בעודדו אומר לו: "הבה נראה אותך אומר גם על זה הכל לטובה", ויען היועץ: "אכן, אף בזה - הכל לטובה" ויעש כדבר המלך, ויכרה הבור ונכנס לתוכו.

המלך המשיך ללכת לבדו בעובי היערות ולפתע פגעו בו כת 'לודאים' (אומה שפלה ההורגים אנשים ואוכלים את בשרם, עיין גיטין מז:). וקשרו את ידיו ורגליו מתוך מחשבה להורגו נפש ולאכול את בשרו, אלא שכאשר קרבו להורגו הבחין אחד מהם בפצע הגדול שיש ברגלו, הודיע זאת לחבריו והוחלט שלא להרגו מחשש שמא יחלו כשיאכלו את בשרו המזוהם במכה גדולה כל כך... וישלחוהו לחפשי.

מיד חזר המלך למקום הבור אשר כרה היועץ ואמר לו "עתה ראיתי כי כנים דבריך, שהרי רק בזכות אותה הפציעה שברגלי מנעו עצמם מלהרגני נפש...". והיועץ השיב: "גם תראה שגזרתך עלי להיכנס לבור בעודי בחיים הצילה את חיי, שהרי אם הייתי ממשיך בדרכי הייתי טרף לשיניהם של אוכלי אדם אלו, שהרי רגלי לא לקתה, וללא כל ספק היו הורגים אותי". מאז האמין המלך שהכל לטובה ואין דבר רע יורד מן השמים. (באר הפרשה להגה"צ אלימלך בידרמן שליט"א)

משל הרכב והטנק

מובא בגליון באר הפרשה, בחור יתום שסבל מרורות בחייו מקשיים בסולם העליה, ולכל מקום שפנה נתקל בקשיים רבים ומכשולות לאין ספור, נכנס אל הרב הקדוש ה"פני מנחם" מגור זי"ע, ובכה לפניו על כל הקשיים המוצאים אותו בכל עת ובכל שעה, זאת בנוסף להיותו יתום ובודד בעולמו, והתבטא לאמר שמן השמים מעמידים לו מכשולות באופני חייו ואינו יכול לנסוע בהם כרגיל ובמנוחה.

נענה הרבי ואמר, הנה שני כלי רכב ישנם בעולם, יש רכב רגיל שבו נוסעים בני האדם ממקום למקום, ויש את ה"טנק" שהוא כלי רכב לעתות מלחמה. והנה בעוד שהרכב הפשוט נוסע במהירות גדולה מבלי כל קושי, הרי שהטנק נוסע לאיטו ואינו יכול למהר בדרכו כל כך, סיבת הדבר נעוצה בשרשראות הברזל הכבדים החגורים על אופני הטנק, הם אלה המונעים מעמו את הנסיעה המהירה מחמת כובדם. אך מאידך גיסא במקום הרים וטרשים אי אפשר לרכב הרגיל לזוז ממקומו כלל, ואילו הטנק לא די בכך שהוא יכול לנסוע בכל מקום שהוא, אלא יש בכוחו אף לשבר סלעים ובתים ולנסוע כאוות נפשו כשבדרכו רומס הוא את כל הבא בדרכו, ואף כוח גדול זה אין לו אלא עבור השרשראות הכבדות השוברות ורומסות את הכל.

אף אתה כן, סיים הפני מנחם, כי אלו הקשיים הנערמים בדרכך ואינם נותנים לך להמשיך בקלילות ובמהירות, דייקא הם אלה המביאים לך כוח רב בידך לשבור ולנתץ את כל כוחות הרע ולהתעלות בקרבת אלוקים באופן שאין לשער. כי דייקא מתוך הקושי יכול האדם לצמוח ולגדול בעדי עדיים, ולפום צערא אגרא.

מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (כה, ב)

עיקר מצות צדקה - בנדיבות לב

העיקר הוא ליתן צדקה מתוך אהבה ונדיבות לב כמו שכתוב כאן "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", כי יש הפרש גדול בין הנותן צדקה מתוך אהבה ושמחה לנותן מתוך עצבות. ואמר שלמה המלך בשיר השירים (ג ט): "אפריון עשה לו המלך שלמה וכו' עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן", ואחרי כל הפאר וההדר, העיקר הוא המשך הכתוב שם (ג י): "תוכו רצוף אהבה", זו המעלה המיוחדת שבה. (לבוש יוסף)

"איש" זה מי שגובר על יצרו

הזוהר הקדוש (שמות דף קכ"ח עמ' א' בסוף העמוד) מעיר, לכאורה תיבת "איש" מיותרת, והיה צריך לכתוב "מאת כל אשר ידבנו לבו"? ומפרש הזוהר הקדוש: מי הוא "איש", זהו המתגבר על יצרו, מי שיצרו מתגבר עליו הוא לא איש, וכדי לתת צדקה, צריך האדם להתגבר על יצרו שמטעה אותו ומראה לו "הרבה טעמים" למה הוא לא צריך לתת וכו', ולכן צריך בשביל זה להיות איש.

מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (כה, ב)

ידבנו ליבו - לב אחד

רש"י אומר ידבנו לבו - הוא לשון רצון טוב. ויש לבאר כוונתו, שהיה קשה לו למה כתוב "לבו" ולא "לבבו"?

והנה אצל אברהם אבינו כתוב "כי מצאת לבבו נאמן לפניך", ואמרו על זה חז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה דף ס:): שכתוב "לבבו" ולא "ליבו" משום ש"לבבו" פירושו בשני לבבות, ו"ליבו" פירושו לב אחד, ואצל אברהם גם יצר הרע נעשה טוב ונמצא שהיה נאמן בשני הלבבות, [אבל אצל המלאכים כתוב "וסעדו לבכם" ולא לבבכם, כי יש להם רק יצר טוב ואין להם יצר הרע ויש להם כביכול רק "לב אחד"].

ומה שכתוב כאן "לבו", ולא "לבבו", דהיינו שיקחו התרומה ממי שנותן לשם שמים בלא יצר הרע וגאוה, וזה מה שאומר רש"י "רצון טוב". (דברי מהרי"א, אסאד, פרשת דברים)

נדבה מהלב מקשרת לבוודא עולם

רצה הקב"ה לקשר את בני ישראל אליו, ושיהיו כלי קיבול לשכינה, ולכן ביקש מכולם תרומה הבאה מהלב, כמו שכתוב: "ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו", ובכך יתקשרו

אליו, שכן כאשר אדם מעניק דבר מה לזולתו הוא מתקשר ומתחבר אליו, וכמו שאנו רואים שהמתנדב לבניית בית הכנסת וכדומה, מתקשר למקום ומרגיש כמו בביתו הפרטי, ומשתדל לתת את נשמתו למקום ולדאוג שיצליח, כך רצה בורא העולם שניתן את לבנו ואת אהבתנו אליו.

כמה מדרגות בנדיבות הלב

אלא שלכאורה יש להקשות, הרי כל הכסף והזהב של הקב"ה וכמו שכתוב (חגי ב ח) "לי הכסף ולי הזהב", ואם כן מה שייך שיתנו לו תרומה, הרי זה כבר שלו?

ויש לומר, שלא את הצורה של הכסף הם יתנו לקב"ה, אלא את האהבה שיש בנתינה, שנותנים בלב שמח ובזריזות, את זה נחשב שנותנים לקב"ה, וזה מה שכתוב כאן "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי". (טעמו וראו. אמרי חן)

ואומר הבן איש חי (אדרת אליהו תרומה) בשם רבי יעקב קראנץ "המגיד מדובנא" (בספרו קול יעקב חלק "קול ישורר" על שיר השירים על הפסוק אפריון עשה וכו' ד"ה ומעתה נבין) שבין תורמי המשכן היה כמה וכמה מדרגות בנדיבות, יש כאלו שהביאו בשמחה ובזריזות מכל הלב ולשם שמיים, ויש כאלו יותר בעצלתיים ובפחות התלהבות.

ועל פי זה מפרש המגיד מדובנא את הפסוק (להלן פרק כ"ו פס' ל"ג): "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים", שלכאורה יש להעיר, למה היה צריך להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים? וכי הקב"ה לא יכול לעשות את הכל קודש קדשים?

אלא, אומר המגיד מדובנא, באמת אם היו נותנים כולם בלב אחד ובשמחה אחת, כולו היה קודש קדשים, אבל כיון שיש כמה דרגות ומדרגות בנתינה, לכן "והבדילה הפרוכת", שמהכסף שנתרם בצורה מושלמת עשו את קודש הקדשים, אבל מהתרומות שהיו פחות בהתלהבות ולשם שמיים בנו את הקודש, וכן הלאה עד לחצר המשכן. ולכן היה צריך הבדל בין הקודש לקודש הקדשים, כי אין כל הנתינות שוות.

ועל פי זה מסביר הבן איש חי (שם) שזה מה שכתוב בהתחלה "ויקחו לי תרומה", ואחר כך "תקחו את תרומתי", בהתחלה לשון "תרומה" ואחר כך "תרומתי", כי "מאת כל איש אשר ידבנו ליבו" שזה יהיה בנדיבות לב מושלמת, אז יהיה ל"תרומתי" דהיינו לא סתם תרומה אלא תרומה מיוחדת דהיינו לקודש הקדשים.

ובזה ידועים ומפורסמים דברי הגאון רבי חיים מוואלוז'ין שלבצלאל היתה חכמה מיוחדת "לחשוב מחשבות לעשות בזהב וכסף ובנחושת" (להלן לא ד), דהיינו, שהיה רואה את

הזהב שנתנו, וברוח הקודש ידע מחשבות האם זה ניתן באהבה בשמחה בזריזות ומכל הלב, ונתן אותו לקודש הקדשים, וכשראה זהב אחר שלא ניתן כל כך בשלמות נתנו במקום הראוי וכן הלאה.

ומובא בספרים (קהלת יצחק. דור דעה) מעשה שהיה עם רבי חיים ראש ישיבת של ואלוז'ין, שהיה שולח שליח שיסע מידי שנה לחוץ לעיר כדי להתרים את הנדיבים בשביל הישיבה, והנה השליח הזה כבר נעשה זקן והיה לו קשה לנסוע מחוץ לעיר, אמר השליח לרבי חיים: "אם תתן לי עגלה עם סוסים משובחים אז אוכל לנסוע", הסכים הרב לדבר.

באותה שנה כשהשליח הגיע אצל גביר אחד שהיה רגיל לתרום לו כל שנה סכום הגון, נתן לו הגביר רק סכום קטן. והנה כשהשליח חזר, התפלא הרב לשמוע שהגביר הזה לא תרם לו השנה סכום הגון כהרגלו, ושלח לשאול אותו על כך, השיב הגביר, "כל שנה כשהוא בא אלי הייתי נותן סכום הגון בשביל הישיבה, אבל השנה שאני רואה שהישיבה שכרה עגלה וסוסים אני לא נותן את כספי בשביל עגלה וסוסים!"

אמר לו הרב: "אשאל אותך שאלה, הרי בנדבת המשכן היה הרבה זהב ועשו מזה הרבה דברים, ומי זכה שיעשו מהזהב שלו את הארון, ומשל מי עשו את ההיכל מבחוץ?", "אלא", המשיך הרב, "זו היתה חכמת לבו של בצלאל שידע מי נתן את הנדבה בלב שלם, הזהב שלו הלך בשביל הארון, ומי שנתן פחות בלב שלם היה לזה מעלה פחות ועשו מזה את שאר הדברים, וכך גם אצלך אם תתן בנדבת הלב מתוך כוונה שלימה לשם שמים אז הכסף שלך ילך לדברים חשובים יותר, ומי שנותן שלא לשם שמים הכסף שלו ילך בשביל הסוס והעגלה..."

ובאמת בנדבת המשכן מצינו שהקב"ה רצה ליזכות את כולם שיתנו נדבה בלב שלם, וכמו שמקשה רבנו יוסף חיים ע"ה (שם באדרת אליהו) מדוע ציוה הקב"ה שהמשכן יהיה עשוי מחמשה עשר מינים, שחלק מהם הם מינים פשוטים כמו נחושת ותכלת וארגמן ותולעת שני ויריעות עיזים, ולכאורה היה ראוי שמשכן ה' יהיה כולו רק מכסף וזהב שהם המינים הכי חשובים והכי מובחרים ויקרים?

ומתרץ רבינו יוסף חיים ע"ה כיון שגלוי לפניו שמתוך עם רב כזה אי אפשר שכולם ירצו לתת כסף וזהב מתוך כוונה ורצון שלמים, לכן ציוה הקב"ה להביא גם מינים פחותים, כדי שמי שקשה בעיניו להביא כסף וזהב בלב שלם, יביא מהמינים האלה והעיקר שיזכו כולם להביא בכוונה שלימה.

מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (כה, ב)

כל אחד תורם מחלקו

יש להעיר למה כפל הפסוק בסוף ואמר "תקחו את תרומתי", הרי בהתחלת הפסוק כבר נאמר "ויקחו לי תרומה"?

ויבואר על פי מה שאמרו רבותינו (מנחות כט): שהעולם הזה נברא באות ה', והעולם הבא באות י', כמו שכתוב (ישעיה כו ד) "כי ביה ה' צור עולמים" שיצר ב' עולמות באותיות יו"ד וה"א.

והנה בעם ישראל ישנם ב' סוגי אנשים, יש צדיקים שכל חייהם רק עניני העולם הבא שהם בבחינת אות י'. ויש אנשים פשוטים שעסקם בעניני העולם הזה והם בבחינת אות ה'.

וזה מה שכתוב כאן "ויקחו לי תרומה" - "תרומה" אותיות תרום ה', מאות ה', וזה אמור על המון העם שעיקר עסקם בעולם הזה, שיתרמו גם כן. והמשך הפסוק "מאת כל איש אשר ידבנו לבו" אמור על הצדיקים, שעיקר דאגתם הוא העולם הבא, שהוא אות יו"ד, עליהם הכתוב אומר: "תקחו את תרומתי" - "תרומתי" אותיות תרומת י'. ונפלא. (אוהב ישראל מאפטה)

תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (כה, ב)

הנדיבים מעדיפים בניינים מאשר משכורות

רש"י מפרש: "אמרו רבותינו שלש תרומות אמורות כאן, אחת [כנגד] תרומת בקע לגולגולת שנעשו מהם האדנים, ואחת [כנגד] תרומת המזבח בקע לגולגלת לקנות מהן קרבנות צבור, ואחת [כנגד] תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד."

צריך להבין למה בתרומת המשכן, התורה לא חייבה סכום מסוים אלא כל אחד כפי נדבת ליבו - העשיר מרבה והדל ממעיט, ואילו כאשר היו צריכים לתרום לקניית הקורבנות כל אחד חויב בסכום קצוב - מחצית השקל, העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט?

הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל משיב על קושיא זו בספרו "אוזנים לתורה" תוך כדי שהוא מספר על מעשה שאירע עימו:

פעם אחת כשגברה המצוקה בישיבות ליטא הפולנית, ביקרתי עם משלחת גדולי הזמן בורשא להצלת הישיבות. במסיבה שערכנו, אחרי הדרשה שלי אודות המצב הנורא של בני הישיבות, שאלני אחד מעורכי העיתונים, למה מצליח המהר"ם שפירא [זצ"ל] בבנין ישיבה כה מפוארת ואוסף כסף רב, הלא טוב היה להאכיל את בני הישיבות הקיימות בכסף הזה, מכיון שהם סובלים חרפת רעב?

מכיון ששאלה זו היתה סכנה לביטול המגבית, ענית לך, ושאלתי למה ציוה ה' לקחת לתרומת המשכן רק מכל איש אשר ידבנו לבו, בשעה שלקרבנות ציבור כולם חויבו לתת מחצית השקל אפילו עניים, ומדוע לא סמכה התורה על נדיבות לבם בקרבנות ציבור שיתנו כמה שצריך, כמו שסמכה עליהם בתרומת המשכן.

אלא שירדה תורה לסוף דעתם של נדיבי העם, שהם ממהרים לתת לבניינים וממאנים לתת על תכלית הבניינים - הקרבנות עצמם, ולכן לגבי הקרבנות אם לא היו מחויבים, לא כולם היו נותנים.

אבל האמת היא, שאם ישאלו אותנו מה יותר יקר וחביב בעיני המקום, הבנין שבו מקריבים לפניו את הקרבנות, או הקרבנות עצמם? הלא בודאי נענה שהתכלית יותר חשובה מהאמצעים, ואם כן הקורבנות יותר חשובים, כן הדבר בישיבות, תכליתם היא לימוד תורה, והבניינים הם רק אמצעים ומקום לימוד, ואף על פי כן מרבים העם לתרום עבור בניינים דלתות וחדרים וכו', וממעטים לתת טרף לבית ה' להאכיל ולהשקות את התלמידי חכמים לומדי התורה...

ובטוח אני - המשיך רבי זלמן - כי כאשר יגמר בנין ישיבת חכמי לובלין, יתקשה הגאון מלובלין בכיסוי ההוצאות השוטפות של הישיבה כמו כל ראשי הישיבה, [וכן היה באמת] וכן היה גם בתרומת המשכן, מרבים העם להביא עבור "הבניין" - המשכן.

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (כה ב)

שלוש מידות בתרומה רמוזות בפסוק

חכמינו אומרים במשנה (תרומות ד ג) שיש שלוש מידות בנתינת תרומה: עין יפה שהיא אחד מארבעים [כמות תרומה הכי גדולה], עין בינונית אחד מחמישים, ועין רעה אחד משישים. וסימן לשלש המידות רמוז בפסוק "כי היית משגב לי ומנס ביום צר לי" (תהילים נט יז) "מנס" היינו מ' - ארבעים, נ' - חמישים וס' - שישים. שעל ידי מצות תרומה יתקיים בו כי היית משגב לי ומנס ביום צר לי.

אומר בעל הטורים, ששלוש המידות רמוזות כאן: "ויקחו לי תרומה": "לי" בגימטריא 40, דהיינו אחד מארבעים. "מאת כל איש": מילת "כל" גימטריא 50, דהיינו עין בינונית שהיא אחד מחמישים. מאת כל, ראשי תיבות גימטריא 60 דהיינו עין רעה אחד משישים.

שלוש מידות בתרומה לפי המקובלים

ורבותינו המקובלים (ראה עמודיה שבעה אות כ"א עמוד הרביעי מה שכתב בשם האריז"ל) פירשו שכל מידה בתרומה רומזת למידה אחרת בהנהגת הקב"ה בבריאה:

עין יפה אחד מארבעים: כנגד שם הוי"ה, שהוא בחינת רחמים גמורים בחינת חסד, ולכן ניתן בעין יפה.

עין בינונית אחד מחמשים: כנגד הוי"ה - ואדנות, דהיינו שיתוף מדת הדין ומדת רחמים.

עין רעה אחד משישים: כנגד מדת הגבורה.

ולפי זה יש להסביר את מה שאומר כאן רש"י, "ויקחו לי - לשמ"י", דהיינו לשם הוי"ה ברוך הוא, מידת החסד והרחמים, למתק כל הדינים למידת רחמים גמורה, שכאשר נותן בעין יפה מגביר את מידת החסד בעולם.

וזמ"ר הרי"ח הטוב זצוק"ל בס' בניהו (על התורה כאן) הסביר ששלושת המידות בתרומה, הן כנגד ג' עולמות - בריאה יצירה עשיה.

עין יפה אחד מארבעים: כנגד עולם הבריאה שרובו טוב.

עין בינונית אחת מחמשים: כנגד עולם היצירה שחציו טוב וחציו רע.

עין רעה אחד משישים: כנגד עולם העשיה שכולו רע.

וזה מה שכתוב כאן (בפסוק הבא) "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם" - מאת"ם נוטריקון "מאות מ"ם" (ראה זוהר דף קל"ה ע"א) דהיינו, אחד מארבעים, שזה עין יפה.

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתֶם זֶהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֵׁת (כה, ג)

זהב וכסף ונחושת אלו הימים שיש בהם קריאת התורה

תרומה - אותיות "תורה-מ", רמז למה שאמרו חז"ל (תנחומא בשלה סי' כ ועוד מדרשים) שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. שהרי המן ירד מ' שנה במדבר, וגם התורה עצמה רמוזה באות מ' כי התורה ניתנה בארבעים יום. (בעל הטורים בתוספת)

וצריכים אנחנו ליקח את התורה וללמוד בה ונעשה בה ליקוחין וקדושין. ואם תשאל, הרי אנחנו עובדים ואין לנו פנאי? התשובה היא, יש לך ימים שאפשר לעסוק בתורה, וכמו שרמוז

בפסוק "זהב וכסף ונחשת", שאומר החתם סופר (תורת משה) ש"זהב וכסף ונחשת" הם ראשי תיבות של כל הימים שיש בהם קריאת התורה, ורמזים במילים "זהב כסף ונחשת": "זהב" - ז' - שבת קודש, ה', ב', - ימים שני וחמישי, "כסף" - ראשי תיבות: כפור, סוכות, פסח פורים, "נחשת" - נרות [חנוכה], חודשים [ראשי חודשים וכלול בזה ראש השנה שהוא גם ראש חודש] שבועות, שמיני עצרת, תעניות.

זהב כסף נחושת אלו שלושה סוגי צדקה

ידוע מה שכתוב בספרים (ראה פני דוד פרשת ראה אות כ"ח) ש"זהב כסף ונחשת" מרמז על שלוש דרגות בנתינת צדקה: יש שנותן צדקה בצעירותו כשהוא בריא, והצדקה הזו היא הכי מעולה ונמשלת לזהב שהוא הכי מעולה ומשובח מכל המתכות, ולכן "זהב" ראשי תיבות: זה הנותן בריא.

ודרגה פחותה מכך זה ה"כסף", שמרמז על אדם שיש לו חולה בבית או סכנה מתקרבת, ורק אז נותן צדקה בשביל שיתרפא או שינצל, צדקה זו נמשלה לכסף ורמוזה במילה "כסף" שהיא ראשי תיבות כשרואה סכנה פותח.

ויש דרגה שלישית, פחותה מאלו, שלא נותן אלא עד שהולך למות, וזה ראשי תיבות של "נחשת" - נתינת חולה שאומר תנו.

והאדם צריך להתעורר לתת צדקה בחייו ובבריאותו שהיא הצדקה המובחרת. ומעשה היה בעשיר גדול שלא היה נותן צדקה כלל, ובניו ניסו להשפיע עליו שיתן צדקה, ואמרו לו הרי נאמר (משלי יא ד): "וצדקה תציל ממות" ואף על פי כן לא רצה לתת.

יום אחד בא בנו הקטן אצלו ואמר לו מדוע לא תתבונן על הנעשה עמך, הרי בשנה שעברה טבעה סחורתך בים, ובשנה זו סחורתך הוזלה ובאת לידי הפסד גדול, וגם בנך הגדול חולה ונפל למשכב זה זמן גדול, ובודאי כל זה בא עליך בשביל שאינך נותן צדקה.

אמר לו אביו: נכון הדבר ואני מסכים עמך, אבל מה אני יכול לעשות שמטבעי איני יכול לתת, אבל לאחר שאמות ואסתלק מן העולם תתנו מהמעות שלי לצדקה.

כעבור זמן, בליל חורף אחד, הוצרך האב לצאת מהבית ולקח את בנו הנ"ל עמו, ונתן ביד בנו אבוקה שילך לפניו ויאיר להם את הדרך. כשהגיעו לפני איזה מכשול, הבן נסוג לאחור ונתן לאביו להתקדם לפניו, וכיון שהיה האור מאחוריו לא ראה ונתקל במכשול, כעס עליו אביו ואמר לו: מדוע אתה נסוג לאחוריק הרי האור צריך להיות לפנים ולא מאחור!?

אמר לו הבן: ישמעו אוניך מה שפיך מדבר, הרי לגבי קיום המצוות גם כן הכתוב אומר: (ישעיה נח ח) "והלך לפניך צדקך" - ולא לאחוריך, ומדוע אתה רוצה ליתן צדקה רק לאחר מיתה ולא בחיידך?! קיבל האב את הדברים, ומאז התחיל לתת בחייו צדקות הגונות. (שער השמיים בשם אמרי אל. ליקוטי יוסף הפטרת כי תצא. חמדה גנוזה פר' נח)

עוד אמרו המפרשים: "זהב" ראשי תיבות: זה הנותן במהרה, "כסף" ראשי תיבות: כשרואה פרנס סוגר - שדוחה אותו בלך ושוב, "נחשת" ראשי תיבות: נידוי חרם שמתא תקחו - שאדם זה אינו נותן צדקה עד שמנדים או מחרימים אותו ואז נותן בעל כרחו. (קרוב לזה בטוב טעם, דיין)

עוד רמז יש כאן למדרגות בצדקה: "זהב" - ראשי תיבות זה הנותן בפיוס - שזו צדקה מובחרת, שלא רק שנותן צדקה הגונה, אלא נותן אותה גם כן בעין יפה ומפייס ומדבר על לבו של העני, אשר היא צדקה חשובה מאוד, וכמו שאמרו בגמרא (ב"ב ט:): כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך באחד עשרה ברכות. "כסף" - ראשי תיבות כשנותן סוגר פיו - והיינו שהוא אמנם נותן צדקה הגונה אבל הוא סוגר את פיו ולא מפייס לעני. "נחשת" - ראשי תיבות נתינה חסרה שלא תספיק, זה הנותן בקמצנות.

הרב הבטיח לגביר: "אתה תהיה בעולם הבא של קורח!"

ומסופר על רבי יעקב קראנץ "המגיד מדובנא", שפעם הוצרך לעשות מגבית עבור דבר חשוב, וכולם תרמו בעין יפה, ובין הקהל היה עשיר מופלג שלא הסכים לתרום כלום.

לפני שנפרד מהם הרב, אמר לאותו עשיר שלא נתן כלום, אשריך שאתה מזומן לחיי העולם הבא, התפלא אותו עשיר "מדוע ועל מה?". ענה הרב ואמר לו, ברצוני לספר לך סיפור: לפני שנים רבות היה עשיר מופלג שלא הפריש צדקה כל ימיו, לפני שנפטר ציוה שיקברו את כל הכסף שלו יחד עמו, ואכן כך היה שקברו את ממונו יחד עמו.

כשעלה לבית דין של מעלה שאלוהו מדוע לא קיימת מצות צדקה, ענה, אומר לכם האמת, היו הרבה קבצנים בעולם, ולא יכולתי לדעת מי באמת עני ומי לא, לכן בקשתי שיקברו את הכסף והזהב עמי כדי שכעת תאמרו אתם מי הם העניים ותתנו להם כל ממוני...

הכריעו בבית דין של מעלה: נבדוק אם היו עוד אנשים שעשו כמוך שנקברו עם הכסף והזהב שלהם, ואם כן, תהיה בחלקם בעולם הבא. וכשבדקו מצאו שיש עוד אדם כמוהו, ושמו קרח שנבלע באדמה יחד עם כל רכושו...

כעת, המשיך הרב לומר, כנראה שאתה תהיה האדם הנוסף שיבלע כספו וזהבו עמו, ותהיה בעולם הבא של קרח... דברי הרב נגעו ללבו של העשיר ותרם סכום הגון לצדקה וזיכה את עצמו לחיי העולם הבא.

וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים (כה, ד)

תולעת שני - בעל חי או צמח?

צריך להבין מה זה ה"תולעת שני" שהשתמשו בה במשכן. רש"י בפרשת מצורע (ויקרא יד ד) לגבי "שני תולעת" מפרש "לשון של צמר צבוע זהורית [-אדום]", ואם כן, לדבריו נמצא שתולעת האמורה כאן זה לא תולעת ולא בעל חי, אלא סוג של צמר [שצבוע באדום]. ובטעם הדבר שנקרא "תולעת" כתב רש"י בישעיה (א יח): "כתולע, צבע שצובעים בו אדום, גרעינים הם, ויש תולעים בכל אחד ואחד", דהיינו שבאותם גרעיני-צבע יש תולעים.

וכן פירש הרמב"ם (הל' פרה אדומה פ"ג הל' ב') וזה לשונו: "והתולעת היא הגרגרים האדומים ביותר, הדומים לגרעיני החרובים, והן כמו האוג, ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגיר מהן".

וכן פירש רשב"ם כאן שתולעת שני זה לא תולעת ממש אלא צמר צבוע, וזה לשונו: ותולעת שני, צמר הצבוע בצבע אדום - קרוי תולעת, והצבע - קרוי שני, כדכתיב (נחום ב ד) "אנשי חיל מתולעים" [שפירושן] מלובשים בגדים צבועים. וכן "האמונים עלי תולע" (איכה ד ה) [שהכוונה ל] בגד צבוע. וכן מוכיח "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" (ישעיה א יח). השני והשלג סם של צבעים, זה אדום וזה לבן, אבל התולע והצמר שניהם צמר, אלא שהתולע צמר צבוע, והצמר הוא לבן בלא צבע, עד כאן דברי רשב"ם.

נמצא לפי שיטה זו, שתולעת שני זה לא תולעת ממש שהיא בעל חי, אלא זה צבע או צמר צבוע.

אולם בירושלמי מסכת כלאים (פרק ט' הל' א' דף מ.) מפורש, שתולעת שני היא תולעת ממש, וזה לשון הירושלמי: שני תולעת דבר שיש בו רוח חיים. וכן ביארו הכלי יקר (ויקרא יד ד) והמלבי"ם ז"ל (ישעיה א יח).

ודברי הירושלמי דומה למה שפירשו רבותינו בעלי התוספות ז"ל (הובא בספר תוספות השלם בפרשת ויקהל שמות לה ו), שתולעת שני הכוונה בד העשוי ממשי הבא מתולעת משי, וזה לשונם: המשי בא מן תולעת, ומתקנים מן המשי מלבושים נאים ומעילים, שלא יתגאו לובשי מעילים במלבושיהם, לזכור מאין באו המלבושים? מתולעים, וגם אחרית האדם לתולעים. עד כאן דברי התוספות.

ורשב"י בזהר הקדוש (וישלה דף קע"ח ע"א) אומר על הפסוק (ישעיה מא יד) "אל תראי תולעת עקב", שעם ישראל נמשל לתולעת משי, ומסביר הזהר הקדוש, שצורת החיים של התולעת משי, שהיא זורעת זרעים ומתה, ומאותו הזרע שנשאר ממנה היא מתקיימת כמקודם, כך ישראל אף על פי שמתים הם חוזרים לחיות.

מחזור החיים של תולעת משי

ובאמת, מה שאומר רשב"י בזהר הקדוש, לגבי צורת החיים של התולעת משי, כך באמת כתבו חכמי המדע על תולעת טוואי המשי, שהיא כביכול מתה וחוזרת לחיות, ולפי דבריהם מחזור חייה של התולעת יש בו ארבעה שלבים: ביצה, זחל, גולם ופרפר. [וה"תולעת" היא השלב של הזחל, שאחריו הוא הופך גולם ונהיה כמת ואחר כך שוב חוזר לחיות כפרפר].

הביצה: ביצי טוואי המשי מוטלות בסוף חודש סיון - ראשית תמוז, לאחר ההטלה חלה בתוך הביצה התפתחות עוברית הנמשכת 3-4 ימים. אחריה שוקעת הביצה בתרדמה הנמשכת 9-10 חודשים עד לחודש אדר של השנה הבאה, לביצה קליפה המונעת את התייבשות העובר בתקופת התרדמה הממושכת.

הזחל: כאשר בוקע הזחל הוא זעיר שחור ושעיר, אוכל עלי תות יום ולילה ברציפות, וגדל במהירות. לאחר כ-10 ימים מבקיעתו, משתנה צבעו לגווני לבן. הזחל משיל את עורו ארבע פעמים במהלך גדילתו, כיוון שעורו עשוי מחומר קשה שאינו יכול להימתח, לכן כל פעם לפני השלת העור הוא מפסיק לאכול, נדבק בעזרת חוטי משי שהוא מפיק לדופן קופסה או עלה, ונראה ישן. השינה נמשכת כ-24 שעות עד להשלה שנמשכת כ-15 דקות. כ-7-10 ימים לאחר ההתנשלות הרביעית הוא מפסיק לאכול, מרוקן את המעיים, ועורו הופך בהיר יותר, וזה הסימן שהוא עומד להתחיל בטוויית פקעת הגולם, הזמן העובר מבקיעת הזחל עד להתגלמות הוא 4-6 שבועות.

ההתגלמות מתחילה בכך שהזחל טווה סביב עצמו פקעת העשויה מחוטי המשי, אותם הוא מייצר מבלוטות הטווייה, והוא טווה 5-7 מטרים בשעה. תקופת ההתגלמות של טוואי המשי נמשכת ימים אחדים, כמות המשי אותה ייטווה תלויה בכמות המזון שאכל כזחל, אורך החוט מגיע בדרך כלל ל-500-600 מטרים! ובתוך הפקעת הופך הזחל לגולם.

הגולם: שוכב ללא תנועה, ועובר שינויים גופניים רבים שבסופם הוא הופך לפרפר. תקופת הגולם נמשכת כ-14-18 ימים.

הפרפר: תהליך יציאת הפרפר מהפקעת נמשך עד עשרים דקות והוא מתרחש בדרך כלל בשעות הבוקר המוקדמות. הפרפר מפריש נוזל צהבהב -שקוף הממיס את הפקעת הקשה, ודרך החור שיצר מגיח החוצה. כשהוא מגיח כנפיו מקופלות, ותוך זמן קצר הן הולכות ומתיישרות. איברי התזונה של הפרפר מנוונים ואין לו מערכת עיכול ופה, והוא אינו אוכל. מלאי המזון שאגר בזמן היותו זחל מספיק לו כדי לחיות עד 14 יום [והזכר חי כחמישה ימים]. הפרפר מסוגל לעוף סנטימטרים בודדים בלבד, הוא נע ממקום למקום על ידי רפרוף חזק בכנפיו, הנקבה מטילה ביצים וחייה עד גמר ההטלה, הנמשכת 2-4 ימים.

מיכאל שר ישראל רומז לתולעת

"תולעת" האמור כאן רמז למיכאל שר הגדול אפוטרופוס על ישראל שהוא מלמד סניגוריא בפיו על ישראל כתולעת זו שכוחה בפיה. (זהר פרשת תרומה דף קל"ט ע"א)

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתֶם זֶהָב וְכֶסֶף וְנְחֹשֶׁת: וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחְשִׁים וְעִצֵּי שִׁטִּים: שָׁמֶן לְמָאֹר בְּשִׁמִּים לְשִׁמֹן הַמְּשָׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מְלֵאִים לְאֹפֶד וְלַחֹשֶׁן: (כה, ג-ז)

תרומת המשכן כנגד גופו של אדם

במדרש הגדול כתוב שהמינים שנעשה מהם המשכן הם כנגד גופו של אדם:

זהב זו הנפש, כסף זה הגוף, נחושת זו בת קול, תכלת אלו הגידים, ארגמן זה הבשר, תולעת שני זה הדם, ושש זה הכרס, ועיזים זה השיער, ועורות אלים מאודמים זה עור הפנים, ועורות תחשים זה עור הראש, ועצי שיטים אלו עצמות, שמן למאור אלו העיניים, בשמים לשמן המשחה זה החוטם, ולקטורת הסמים זה הפה והחיך, כשם שהאש מעלה ריח קטורת, כך החיך טועם את המטעמים.

אבני שהם ואבני מילואים אלו הכליות והלב, שהלב נמשל לאבן, אמר הקב"ה יהיו לכך וכליותך שלמים, כדי שיזכו לאפוד ולחושן, ללמדך שהכליות תלויות בלב, ואומר "ובוחן לבות וכליות" (תהלים ז י). אמר הקב"ה כיון שאני בודקן ומוצא אותם מלאים שלמים, אני שוכן בתוכם, דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

תרומת המשכן כנגד העליונים

עוד כתוב במדרש הגדול: רבי שמואל אומר, זהב זו חמה, כסף זו לבנה, נחושת זה מערב, שבשעה שהחמה שוקעת פני המערב נראים כנחשת, תכלת זה הרקיע, וארגמן אלו העננים,

תולעת שני זו הקשת, ושש אלו השרפים, שנאמר בהם "שש כנפים" (ישעיה ו ב), "ועזים" זה מזל גדי וכו'.

ט"ז מינים כנגד ט"ז דורות

ומפני מה אמרה תורה ששה עשר דברים לא עשרים ולא שלשים? שאתה מוצא משם [בן נח] עד משה רבנו, ששה עשר אבות, משה בן עמרם בן קהת בן לוי, בן יעקב בן יצחק בן אברהם, בן תרח בן נחור בן שרוג בן רעו בן פלג בן עבר בן שלח בן ארפכשד בן שם. בימי פלג נפלגה הארץ וגזר הקב"ה שלא יתן את התורה עד כלות ששה עשר דורות, והוא משה רבנו.

וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם (כה, ח)

בתוכו לא נאמר אלא בתוכם

"בתוכו" לא נאמר אלא "בתוכם", שהקב"ה ישכון בתוך כל אחד ואחד מישראל. (אלשיך להלן פרק ל"א פסוק י"ג ד"ה ביני ובניכם)

בזכות שתי קדושות זוכה האדם לשכנתי בתוכם

שמעתי מהגה"ק ר' מאיר אבוחצירא זיע"א "לי" ראשי תיבות: לשון יסוד, שמי ששומר על קדושת הלשון ועל קדושת אות ברית קודש זוכה ל"ושכנתי בתוכם". (דרוש זה כתבו רבי דוד אבוחצירא בספר רישא וסיפא עה"ת הוצאת היכלי התורה עמ' ר"ס ובספר פתח האוהל פרשת תרומה עה"פ ועשו לי מקדש ד"ה וגם)

ויש להביא לזה ראייה מתרגום יונתן על הפסוקים (ישעיה לג טו-טז) "עוצם עיניו מראות מרע. הוא מרומים ישכון", שפירש: "הוא מרומים ישכון" - "יהא בית משרוהי בית מקדשא", והיינו שהוא עצמו וביתו יהיו "בית המקדש" ממש.

ובן אמר הדברי ישראל זי"ע (פרי בחקותי ד"ה או יאמר והתהלכתי בתוכם) כי הגן עדן של בני ישראל הוא בעולם העליון, וגן עדן של הקב"ה הוא בהאי עלמא, בתוך נפש הישראל המקדש עצמו!

השכינה שורה על העניים

השכינה שורה על העניים ועל השפלים, כמבואר בסוטה (ה.). והשכינה בורחת מן הגאים והכעסנים.

זכך אמרו במכילתא (יתרו פרשה ט' ד"ה ומשה): "ומשה נגש אל הערפל" (שמות כ יח), מי גרם לזו? ענותנותו, שנאמר (במדבר יב ג) "והאיש משה ענו מאוד", ואומר (ישעיה נז טו) "כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", ואומר (שם סא א) "רוח ה' אלהים עלי, יען משח אותו לבשר ענוים", ואומר (שם סו ב) "ואת כל אלה ידי עשתה, ואל זה אביט אל עני ונכה רוח", ואומר (תהלים נא יט) "זבחי אלהים רוח נשברה". וכל מי שהוא גבה לב גורם לטמא את הארץ ולסלק השכינה שנאמר (תהלים קא ה) "גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל" וכל גבה לב קרוי תועבה, שנאמר (משלי טז ה) "תועבת ה' כל גבה לב", ומי שהוא גבה לב מטמא את הארץ ומסלק השכינה. עד כאן דברי המכילתא.

השראת השכינה ביהודי המניח תפילין

כתוב בזוהר (זוהר מדרש הנעלם דף קכ"ט ע"א): אמר רבי אליעזר בן רבי שמעון, שמעתי מאבי שהקב"ה ברוב אהבתו לישראל, אמר להם לעשות לו משכן כעין מרכבה עליונה של מעלה, ויבוא לשכון עמהם, וזה הוא שכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

וממשיך הזוהר שם בשם רבי אלעזר: שמעתי מאבי, שבמקרא זה נסתם סוד התפילין, בוא וראה, המקדש נעשה כעין העליון בצורות מרכבותיו הקדושות, ואחר כך השרה הקב"ה את שכינתו עמהם. וכענין זה ובאופן הזה, העירו החברים בעלי המשנה בטעם התפילין, שאותו אדם המניחם יהיה דוגמא למרכבות העליונות, ולמרכבה התחתונה, ולמרכבה העליונה, כדי שתבא המלכות שלו ותשרה שכינתו עליו, ולמדנו שיש בתפילין סודות עליונים ודוגמאות שלהם, ויש בו שלש מרכבות בדומה לעליונים הקדושים שהן שלש אותיות של שמו הקדוש יה"ו, כי שלש מרכבות יש, שהם שלש אותיות יה"ו ארבע פרשיות שולטות על ארבע אותיות של שמו הקדוש ועל כך הוא סוד הש' של שלש כתרים, ושי"ן של ארבעה כתרים, שפירושן שלשה מלכים שולטים בגוף, שהם כנגד ש' דשלשה ראשים ותפילין שעל הקב"ה למעלה, שהם תפילין של ראש ותפילין של יד, והן ארבע פרשיות, שהם כנגד שי"ן של ארבעה ראשים.

בתי המקדש רמוזים במילה "ושכנתי"

"ושכנתי" מרמוז על שני בתי המקדש: מקדש ראשון היה ארבע מאות ועשר שנה, ומקדש שני היה ארבע מאות ועשרים שנה. בית ראשון רמוז כך: ושכנתי"י - שישכון ת"י שנים. ובית שני רמוז כך: "ושכנתי" אותיות **ושני ת"כ**, שמקדש שני התקיים ת"כ שנים. (רבינו בחיי)

על ידי המקדש האדם חוזר לגן עדן

לשעבר היה אדם הראשון שרוי בגן עדן במחנה שכניה, עד שכעס עליו הקב"ה וגרשו ממחיצתו, וכשיצאו ישראל ממצרים ביקש הקב"ה להחזיר את עם ישראל למחיצתו, אמר להם שיעשו לו משכן וישכון בתוכם. (במדבר רבה נשא פרשה י"ג).

כל השפע יורד דרך בית המקדש

דע כי ארץ ישראל היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, וכנגד ארבע מאות פרסה למטה, יש למעלה חלון אחד מרובע והוא צר מלמעלה ורחב מלמטה, ושיעורו מלמעלה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, כשיעור בית המקדש, כי בית המקדש כולו תחת החלון באמצעית עוביו של חלון, והכיפה היא כשיעור ירושלים תבנה ותכונן.

ושיעור דמות החלון למטה הוא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כשיעור כל ארץ ישראל, וכל ארץ ישראל תחתיו, וכשהיה יורד השפע מלמעלה, דרך צנור מלכו"ת של עשר ספירות עולם העשיה היה יורד, דרך הישרה עד חלון הכיפה הנזכר ויורד על בית המקדש ומתפשט על כל ארץ ישראל. (טוב הארץ, שפירא, בענין מעלת ארץ ישראל ד"ה ועתה נבאר, הובא בילקוט ראובני ד"ה דע)

המשכן נבנה ע"י שמות הוי"ה אהי"ה

המשכן נבנה על ידי שם הוי"ה ואהי"ה, לכן יש בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" עשרים ואחת אותיות כמנין אהי"ה, ואמרו חז"ל (ברכות נה.): "אמר רב יהודה אמר רב, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ", ויש לומר שנקט "בהם" דוקא, כי תיבת "בהם" עולה כמנין הוי"ה ואהי"ה, שהיה צריך לכוון בהם "לחשוב מחשבות" כדי לבנות את המשכן. (מגלה עמוקות ואתחנן אופן ק"נ על פי הרמ"ע מפאנו)

ליזנות האדם בבת זוגו

מי שמקריב לשכינה קרבן הקדוש ברוך הוא מקרב אותו לבת זוגו. (תיקוני זוהר תיקון ע' דף קלב).

הקב"ה עושה בית למעלה לשותפים במקדש

מי שעושה מקדש, הקדוש ברוך הוא עושה לו באותו עולם בית לגור בו שם, שהוא קודש קודשים. (תיקוני זוהר תיקון ע' דף קלב).

השכינה הולכת ממקום למקום

בימי האבות היתה השכינה פורחת באויר, ולא מצאה מנוח לכף רגלה בארץ, כאשר היתה בתחילת הבריאה. בא משה רבנו עליו השלום וכל ישראל עמו ועשו משכן ארון וכליו, והחזירו השכינה לשכון בתחתונים, באהל אבל לא בקרקע, כאשר היתה בתחילת הבריאה. וזה סוד "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ונמצאת השכינה כאכסניה הולכת ממקום למקום, ולזה אמר "ושכנתי בתוכם" ולא אמר ושכנתי למטה, אלא בתוכם כדמיון אכסניה כלומר בכל מקום שילכו אלך עמם ואשכון בתוכם אבל לא במקום קבוע. וזהו סוד "ויהי נסוע הארון" (במדבר י לה), ובימי שלמה היתה בארץ. (שערי אורה, ג'קאטיליה, שער א' שכינה. ילקוט ראובני ד"ה בימי)

ובעלי התוספות אמרו: "ועשו לי מקדש" בגימטריה שלמה בן דוד יעשה לי. [שניהם 866 כל אחד] (תוספות השלם תרומה כה ח, אות ט')

כל העולם נברא בזכות המשכן

ובמד"ש (ילקוט שמעוני בראשית רמז יז) מסופר: אמר הקב"ה למלאכי השרת, עולם אני מבקש לברוא בשביל ישראל, אמרו לו מה עשו לך שאתה מחבבן כל כך? אמר להם עשו לי משכן, ודוגמא של כל העולם היתה במשכן.

עדות לישראל ששרתה שכינה ביניהם

התורה (שמות לח, כא. במדבר א, נ. י, יא) קוראת למשכן "משכן העדות", כי הוא "עדות" לישראל ששורה שכינה ביניהם.

אמרו רבותינו במסכת אבות (פרק ה' משנה ה') "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, לא הפילה אשה" וכו', וזה בזמן שהיה בית המקדש קיים, וזה היה אות לישראל ששכינה שרויה בנו, וכמו שהמשכן נקרא "משכן העדות" שהיה עדות לישראל, ששרתה שכינה ביניהם, כך גם היה בבית המקדש באמצעות מעשה ניסים שהיו בו, ובפרט ביום הכיפורים, בלשון של זהורית שהיה מתלבן (יומא סז). להורות "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" (ישעיה א יח). ואפילו עתה שהוא חרב, הוא אות שבעונותינו הוא, ועתיד הקב"ה לבנות בית המקדש ממעשה ידיו, ובאמת כבר כשיצאו ישראל ממצרים היתה כונתו לתבדוק להוריד לנו בית המקדש הבנוי מלמעלה, אלמלא חטאו בעגל, וכן פירשו בזהוהר פרשת פנחס (דף רכ"א ע"א), זה לשונו: כשיצאו ישראל ממצרים רצה הקב"ה לעשותם בארץ כמלאכים הקדושים למעלה, ורצה לבנות להם בית קדוש ולהורידו משמי שמים, ולנטוע את ישראל בארץ נטע קדוש, וכעין הצורה

שלמעלה, וזה שאמר (שמות טו יז) "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך", באיזה מקום? "מכון לשבתך פעלת ה'" - זהו בית ראשון. "מקדש ה' כוננו ידיך" - זהו בית שני, ושניהם פעולתו של הקב"ה הם, ומשהכעיסו לפניו במדבר, מתו. והכניס הקב"ה את בנייהם לארץ ובית המקדש נבנה על ידי בני אדם, ועל כן לא נתקיים אלא נחרב, משום שנבנה על ידי בני אדם. (ראשית חכמה שער האהבה פרק ז' אות מ"א)

עיקר המקדש - הבית השלישי

הזוהר הקדוש (פנחס דף רכ"א ע"א) מספר: שלש שאלות שאל מין אחד את רבי אליעזר, וחד מינייהו, אתם מצפים לבית המקדש ולא תמצא בתורה אלא בית שני ולא בית שלישי? תשובה, בצאת ישראל ממצרים רצה הקב"ה לבנות בית המקדש בכבודו ובעצמו שנאמר "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך" (שמות טו יז), אלא החטא גרם ונבנה על ידי בשר ודם, ושוב החטא גרם בעזרא, אבל עיקר המקדש לא נבנה עדיין ויבנה במהרה בימינו.

ושכנתי בתוכם - בתי כנסיות ובתי מדרשות

היום אין לנו בית מקדש, ומה שנשאר לנו זה בית מקדש קטן, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ושמענו בשם רבי דוד אבוהצירא זצוק"ל אחיו של הבבא סאלי ז"ל שדבר זה מרומז בפסוק, הנה כתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכם" ראשי תיבות: בתי כנסיות ובתי מדרשות. (הובא גם בספרו של רבי דוד "פתח האוהל")

לא אבוא לירושלים של מעלה עד שאבוא למטה

הגמ' אומרת בתענית (ה): אמר רבי יוחנן: אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה. ומי איכא ירושלים למעלה, אין, דכתיב (תהלים קכב ג) "ירושלם הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו".

אדם אחד גר בבנין של ב' קומות ודירתו היתה בקומה א', ומעליו גר חברו, יום אחד נפל הבנין, אמר הדייר שדר בקומה העליונה, תבנה למטה כדי שאוכל לבנות למעלה, אמר לו אין לי כסף, הלך לב"ד אמר להם שרוצה לבנות ולא יכול כי הדייר שגר למטה אינו יכול לבנות מחמת שאין לו כסף, לכן אם אפשר אני אבנה למטה, ואגור שם וכאשר יהיה לו כסף הוא יקנה ממני ויגור שם ואני אבנה למעלה, ופסקו לו כמו שאומרת ההלכה (עי' ב"מ קיז. וש"ע ח"מ סי' קס"ד ס"ה) שיעשה כך שהדייר העליון יבנה לעצמו למטה ויגור שם עד שלחבירו יהיה ממון.

וכן אנחנו אומרים לקב"ה, עתה אין בנו מספיק תורה ומצוות ומעשים טובים שנוכה שבזכות זה יבנה לנו בית מקדש, לכן בבקשה קודם תבנה אתה כאן למטה בית המקדש, ואחר כך כאשר אנחנו נתקדם ונסגל תורה ומצוות, תבוא לבית המקדש העליון. (ע"פ השפת אמת, היילפרין, בסוף הספר בליקוט שושנים מדברים שונים ד"ה בונה ירושלים)

המקדש למטה יש בו עשר ספירות כמשכן של מעלה

יעקב אבינו ידע כשם שיש מקדש למעלה כך יש מקדש למטה, דכתיב (בראשית כח יז) "וזהו שער השמים", וממקדש של מעלה למטה יש כמין סולם רוצה לומר דרך אחת ידועה שהוא ממקדש למקדש, ועל אותו סולם מלאכים עולים ויורדים גם כן הנשמות וכשם שיש שכינה למקדש למעלה כך יש שכינה ומקדש למטה, כשם שלמעלה הוא עשר ספירות כך המקדש שלמטה הוא בעשר אמות כי אין השכינה יורדת למטה מעשרה טפחים ואינה שורה אלא אם כן יש עשרה דברים והם עשרה כלים של משכן ודומיהם שיהיו קדושים בעשרה אנשים, ועל זה אמרו אין פוחתין בקדושה פחות מעשרה ושכינה שלמעלה ולמטה כלו דבר אחד כמו נר מנר והכל אחד. (ילקוט ראובני ד"ה ועשית קערותיו)

כְּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מְרַאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֵית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֵית כָּל פְּלִיּוֹ וְכֵן תַּעֲשׂוּ (כה),
(ט)

רמ"ח איברים כנגד רמ"ח איברים שבמשכן

והנה במשכן היו מאה לולאות ומאה קרסים וארבעים ושמונה קרשים סך הכל מאתים ארבעים ושמונה, וכן היו במשכן מאתים ארבעים ושמונה ציוויים שצוה הקב"ה במלאכת המשכן, וזה שכתב "ככל אשר אני מראה אותך" רוצה לומר כמו שיש לך אתה משה רבנו רמ"ח איברים כן תעשה שיהיה למשכן רמ"ח איברים, שיש רמ"ח מצות עשה, וזה שאמר "וכן תעשו". (מגלה עמוקות ואתחנן אופן ק"ע).

כמראה החותמת ששם האותיות מהופכות

מתחילה באו האותיות לפני הקב"ה דרך תשר"ק, וחזרו ועלו כדרך, דרך אלף בית, ה"א וא"ו, וזה התהפך כחומר חותם, כי בטבע צורת חותם האותיות מהופכות ולאחר החתימה הן ישרות, וזה הסוד ידע בצלאל לצרף האותיות, כי הקב"ה הראה למשה תבנית המשכן מהופך, כמו שהוא בחותם שיעשה תבנית בהיפוך, ומשה לא הבין רק שיעשה כמו שהראה לו עד שבא בצלאל וגלה לו סוד זה. (ילקוט ראובני ד"ה ככל אשר, והוא ע"פ פירוש יואל משה על עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו מאמר חיקור דין ח"א פ"ג אות ט"ז)

ארון שולחן ומנורה של אש

בגמרא (מנחות כט.) אמרו: תניא אמר רבי יוסי ברבי יהודה, ארון של אש ושולחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים וראה משה ועשה כתבניתם.

במעשיכם עליכם להיות כתבנית המשכן וכליו

בספר "נפש החיים" (שער א' פ"ד ובהערה שם) מבאר הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זכר צדיק לברכה שושכנתי בתוכם פירושו בתוכו של כל אחד ואחד מישראל, ובדרך זו הוא מבאר גם את הפסוק "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו". אמר ה' למשה, אל תחשבו שתכלית כוונתי היא עשיית המקדש החיצוני, אלא דעו שכל תכלית רצוני בתבנית המשכן וכליו, לרמוז לכם, במעשיכם עליכם להיות כתבנית המשכן וכליו, כולם קדושים וראויים ומוכנים להשרות שכינתי בתוכם ממש.

וזוהי כוונת הכתוב "וכן תעשו", שתכלית כוונתי שכן תעשו את עצמכם, וכמו שנאמר לקמן (פקודי לט, מג) "ויברך אותם משה", אמר להם "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, אשריכם ישראל שזכיתם לכך, תזכו שינתן לכם בית הבחירה ותשרה שכינה בתוכם", וכן אמר גם הקדוש ברוך הוא לשלמה אחר גמר בנין המקדש (מלכים א' ו יב) "הבית הזה אשר אתה בונה" וכו' (שם יג) "ושכנתי בתוך עמי ישראל".

הדברים הנפלאים שאדם יכול ללמוד מהמשכן וכליו

זמרון הגאון חיד"א בס' חדרי בטן (על התורה) כותב, שלא בכדי האריכה התורה בפרשת המשכן וכליו, והרי היו יכולים להמסר בתורה שבעל פה? אלא הסיבה לזה משום שיש לאדם ללמוד מן המשכן וכליו לעשות עצמו כמשכן להשראת השכינה, ולכן אנחנו קוראים אותה בכל שנה כדי שנתבונן בה ונלמד בה לעצמינו. וכעת נסביר מה יש ללמוד מכלי המשכן:

אש תמיד תוקד על המזבח - להורות על התלהבות תמידית בעבודת ה' יתברך, תפילות מיוחדות, לימוד בחשק, מצוות בשמחה. וגם למדנו מכך שיש מצוה להביא אש משלנו על המזבח ולא לסמוך רק על האש הניסית. והוא רמוז כי מלבד מה שיש לאדם התלהבות מכח נשמתו, צריך גם כן ללמוד ספרי מוסר כדי שיקנה עוד התלהבות והתעוררות.

על המזבח מקריבים קרבנות - מלשון קריבה לקרב בריות לתורה.

בקודש הקודשים היה ארון ובתוכו הלוחות - לרמוז שהאדם יכיל בקרבו את התורה הקדושה ולכן צריך להרבות בלימוד.

בדי הארון - שהם משל למחזיקי התורה ותלמידי חכמים, יש בהם הלכה "לא יסורו ממנו", ויש בזה רמז שגם לעולם הבא יהיו יחד עם התלמידי חכמים.

המנורה - רומזת למידות טובות, וששת הנרות פונים לנר האמצעי, לרמזו שבכל המידות צריך האדם לאחוז בשביל האמצע.

השולחן - מדותיו של האדם ניכרות כאשר הוא יושב ליד השולחן לאכול, וכמו שבשולחן היה לחם ה"פנים".

ובספר צרור המור (פרשת תרומה) כתב גם כן, דרך רמז ותוכחות מוסר, שהאדם ישתדל הוא בעצמו כאילו מקדש שרוי בתוך מעיו (ראה גמרא תענית יא:), ויטהר רעיוניו, ויעשה בו דוגמת המקדש, דהיינו יעשה הכנה בגופו, דוגמא לכלי המקדש:

מזבח גדול - לשחוט את היצה"ר "ויזבח עליו" - את כל ההרהורים רעים והיו לבער.

הרמת הדשן - להסיר שיורי שיריים מהרהורים רעים, כי יצה"ר מתחדש עליו בכל יום.

מזבח קטורת - שיהיו מעשיו נאים כקטורת. וריחו נודף - ללמד מעשים דרך התשובה.

מנורה - להאיר לעם בנועם המידות וצריך לדשן המנורה שלא תהיה בו כוונה שאינה טובה, דהיינו שיהיה רבי או עשיר.

שבעת קני המנורה - כנגד שבעים שנה של חיי האדם.

הארון - רומז שיהיה מלא מכל מצות התורה.

הכרובים - רומז שיהיה כתינוק נאה ונקי מחטא כבן שנה. כמ"ש בן שנה שאול במלכו - שהיה נקי מחטא כבן שנה.

השלחן - רומז שיערוך שולחן לעמלי תורה ועניים מרודים תביא בית ויהיו על שלחנו.

לחם הפנים - רומז שיהיה יודע לדרוש בתורה הנקראת לחם פנים, וביום השבת יערכנו ידרוש לעם בכמה פנים.

וזהו רמז ועשו לי מקדש, ממש ככל האמור, ואז "ושכנתי בתוכם" ממש כמו ששכנתי בתוך בית המקדש, ויהיו בו מדות והנהגות טובות אשר עליהן רומזים כלי הקודש הנזכרים.

האדם מרכבה לשכינה

"ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו" ויש לדקדק היה לו לומר ושכנתי בתוכו, ועוד מראה לך מיבעי למימר מדוע אמר "מראה אותך",

ועוד כפל "תבנית" למה לי היה לו לומר תבנית המשכן וכל כליו, ועוד פירש רש"י וכן תעשו לדורות אם נאבד אחד מהכלים.

ופירש בספר "אלף המגן" שהמשכן וכליו נעשו לצירוף דוגמת מרכבה עליונה, למען יראה האדם וילמד לישר דרכו ואיבריו, שהם דוגמת כלי המשכן שהכל רמו על איברי האדם, ויקח מוסר לעשות טוב להיות מרכבה לשכינה, וזה שאמרו ושכנתי בתוכם בתוך בני ישראל, ולזה אמר ככל אשר אני מראה אותך בעצמך שאתה מרכבה לשכינה על ידי ענותנותך, וכן יעשו, וזה שאמר רש"י (כה ט, בד"ה וכן תעשו) לדורות, שהדורות בעצמן יהיו כדוגמת המשכן וכליו להשראת שכינה בהיות אבריו פגומים, הוא בעל מום, ואין השכינה שורה בו.

ודבר זה נאמר שם בתיקונים (תיקוני זהר תיקון ע' דף ק"ל ע"ב), זה לשונו, ובכל אבר ואבר שהוא נר לכל מצוה בתרי"ג מצות שיש נגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים, צריך האדם להמליך את הקדוש ברוך הוא, ולתקן עבורו מקום נקי וטהור, כדי שיוכל לשרות שם, ומשום זה צריך האדם לבער מכל אבר ואבר, את כל המחשבות וההרהורים הרעים והמלוכלכים, שהם קליפות המעכבות את הקב"ה לשרות שם ולשרפן על ידי עשיית המצות שהן נרות השרויים בכל אבר ואבר, כי כל מצוה נקראת נר, וכמו שכתוב כי נר מצוה, נר ה' נשמת אדם, ועל ידי הנר שהוא המצות צריך להיות "חופש כל חדרי בטן" (משלי כ כו), לבער ממנו שאור וחמץ מוץ ותבן. (מוסר חכמים פרשת תרומה ד"ה ועשו לי).

וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תִּצְפְּנֵנּוּ (כה, יא)

מצופה ביראת שמיים

הארון הוא משל לתורה, ולכן הזר שעליו רומזו לכתר התורה שהרי שומר בתוכו את התורה וכן התלמיד חכם אוגר בתוכו את התורה, וצריך שיהיה מצופה מבית ומחוץ ביראת שמים, כמו הארון שהיה מצופה מבית ומחוץ. (חמדת ימים פרשת תרומה ד"ה ועשו ארון)

כותב החתם סופר זי"ע (דרשות ח"ב דף רלה ע"ב ד"ה ויעש), אמרו רבותינו (מגילה י:): מקום הארון אינה מן המדה, היינו מקום התורה ולומדיה אלא היא למעלה מן הזמן ומן המקום.

ללמדנו שלא יביט על המצב או על המקום שהוא נמצא, אלא בכל מצב בכל עת ובכל שעה, יפנה לעסוק בתורה, וממילא יאירו עיניו בתורה.

ת"ח צריך שיהיה תוכו כברו

הגמרא (יומא עב): אומרת: "אמר רבה כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם, והלא דברים קל וחומר מארון ומה ארון שאינו לא שומע ולא מדבר ולא יודע מה בתוכו,

כתיב ביה מבית ומחוץ תצפנו כדי שיהיה תוכו כברו, תלמיד חכם שהוא רואה ושומע ויודע מה בתוכו ונידון על השערה, על אחת כמה וכמה שצריך שיהיה תוכו כברו".

אמר רבי יונתן (יומא עב): אוי לו לתלמיד חכם שעוסק בתורה ואין בו יראת שמים, אמר רבי ינאי חבל על דלית ליה ביתא ותרעא לביתא עביד, מאי דכתיב "וזאת התורה אשר שם משה" (דברים ד מד) זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מות.

פעם הזכרנו את מה שאמר מרן הסבא קדישא ראש הישיבה הרב עזרא עטייה זצ"ל אודות הגמרא בשבת (לא): שכתבה משום רבי אלעזר שאין לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד, ובברכות (ח). אמר רבי חייא מיום שחרב בית המקדש אין לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, והסביר ראש הישיבה את הגמרות שאומנם אין לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה ושהם נתונים בתוך אוצר של יראת שמים. וכי מאחר שהוא מצופה זהב מבית ומחוץ עץ למה לו, לומר לך אלמלא יצר הרע אין שבח לתלמיד, אלא שבחן שכובשין יצרן יותר. (משנת רבי אליעזר מדרש אגור פרק י"ג ד"ה גדולה תורה מכל כלי חמדה)

במילים תוכו כברו רמוז שם הוי"ה

ודורשי רשומות אמרו כאן רמוז נפלא:

האותיות הפנימיות של "תוכו" הם כ"ו כמנין שם הוי"ה, והאותיות החיצוניות של "כברו" ג"כ הם כ"ו כמנין שם הוי"ה לומר שיהיה "שיויתי ה' לנגדי תמיד" מבית ומחוץ. (חלק יעקב דרוש א' בסופו דף י' ע"א)

צריך להתאמץ כדי ללמוד תורה

בברכות (כה). מסופר כאשר היה רבן גמליאל נשיא, הכריז ואמר, כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, רק כאשר עברה הנשיאות לידי רבי אלעזר בן עזריה, סולק שומר הפתח ונתנה רשות לכנס לבית המדרש לכל מי שרצה ללמוד תורה, והגמרא מציינת שבאותו היום נתוספו יש אומרים ארבע מאות ספסלים ויש אומרים שבע מאות.

וקשה מי היה זה שומר הפתח שהיה מסוגל להבחין בכל תלמיד אם תוכו כברו, הרי היה עליו לקרא מחשבות! בספר מעיינה של תורה מובא בשם הרבי הזקן מסדיגורה, שביאר שדלתות בית המדרש נסגרו על מנעול ובריה, אולם התלמיד שרצה במלוא רצונו ושאיפתו ללמוד תורה היה נוקט כל האמצעים והפעולות, היה נאבק בכל מיני דרכים כדי להגיע אל

הקודש פנימה כדוגמת הלל שעלה על גג בית המדרש ושמע דברי תורה דרך הארובה (לקח טוב, בייפוס).

וְהָיוּ הַכְּרֹבִים פְּרָשֵׁי כְנָפַיִם לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְּרֹת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו (כה, כ)

הכרובים - מלאכים

מיכאל מימין מְהֻלָּל, וגבריאל משמאל ממלל, שתי פעמים מזה כנגד (ישעיה ו ג) וקרא זה אל זה. (תוספות השלם אות א')

כרובים - אלו תלמידי חכמים

כרוב אחד - אברהם ויצחק על שם וילכו שניהם יחדיו (בראשית כב ו), נאמר פניהם איש אל אחיו (תוספות השלם אות ג').

פרשי כנפים - אלו שני תלמידי חכמים שיפרשו כפיהם לאביהם שבשמים, ויבקשו רחמים שיהא תלמודם מתקיים (פירוש רבינו אפרים עה"ת).

בחינוך צריך להשקיע

"כרובים" - דמות פרצוף תינוק היה להם (רש"י).

דרש הגאון הקדוש רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע בפני קהל רב בשבת פרשת "תרומה", וכה אמר: שנינו במכילתא (יתרו פרשה י' ד"ה אלהי כסף): כל כלי השרת במשכן ובמקדש מותר היה לעשותם מכל מיני מתכות, בזמן שלא היה זהב. אולם הכרובים שעל הארון היו צריכים תמיד להעשות רק מזהב טהור, ואסור לעשותם ממין מתכות אחרת.

ונשאלת השאלה: מדוע נשתנו הכרובים בענין זה מכל שאר חלקי המשכן? - אלא - המשיך רבי מאיר בהרמת קול: הכרובים מסמלים את התינוקות הרכים, כדברי רש"י הנ"ל - "דמות פרצוף תינוק היה להם", ומשום כך היה מקומם על ארון הלוחות, כדי ללמדנו שמוטלת עלינו חובה קדושה לחנך את הילדים שלנו לחיי תורה. וכאשר מדובר בתפקיד קדוש זה, חינוך הדור הצעיר, אי אפשר לצאת ידי חובה בקטנות, בפרוטות של כסף או של נחושת, אלא כאן מוטלת החובה לתת זהב דווקא... (הובא בספר אמרי דעת)

וְעָשִׂיתָ שְׁלֶחֶן עֲצֵי שִׁטִּים (כה, כג)

שטי"ם - ש'לום ט'ובה י'שועה מ'חילה

כתב רבינו בחיי: 'שטי"ם' ראשי תיבות - ש'לום ט'ובה י'שועה מ'חילה, ובאמת, אף הארון והמזבח היו עשויים [גם] מ'עצי שטי"ם', כי הארון והמזבח מביאים על האדם את אלו

הברכות. והוסיף לומר, כי אף בסיבת השולחן יבואו לאדם כל אלו הטובות, כלומד על ידי הצדקה וחסד שעושה על שולחנו. ודרשו (ברכות נה.) על הפסוק (יחזקאל מא כב) 'והמזבח... זה השלחן אשר לפני ה', ואמרו חז"ל, פתח במזבח וסיים בשלחן, לומר לך, שבזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר, עכשיו שאין ביהמ"ק שלחנו של אדם מכפר. וזוכה על ידי שלחנו בעשיית צדקה וחסד לשלום טובה ישועה וברכה.

המעוות שנתת לעניים, ילכו עמך לעולם שכולו טוב

והחתם סופר זי"ע (על התורה פר' משפטים ד"ה אם כסף) ביאר בקרא (שמות כב כד): "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך", אם תרצה שכספך ילווה אותך לקברך, קיים בהם מצוות צדקה והלוואה, כי רק את העני - המעוות שנתת לעניים, אותם המעוות ילכו עמך לעולם שכולו טוב.

וְעִשִׂיתָ מְנֻרַת זָהָב טְהוֹר מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

במנורה המידות שלמות וארון כולו חצאים

בשלושה כלים היו מדות שונות: במנורה - מדות שלמות ואין חצאין, ובשולחן: "אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קומתו" (שמות כ"ה כ"ג) היו בו שלמין וחצאין, ובארון הכל חצאין - "אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו" (שם כ"ה י'), ומה בא ללמד, אלא הארון זה סמל לתורה ובתורה האדם לא יאמר כבר השלמתי את הכל, אלא כל מה שילמד ויגדל עדיין לא הגיע לחצי. כי התורה נאמר עליה (איוב י"א ט') "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", ובשולחן יש שלם וחצאין ללמד שני דברים: שהאדם לא ירדוף אחרי הרווחים והתאוות אלא יאמר אני כבר שלם ויש לי הכל ב"ה, אבל כשרוצה לתת צדקה לא יאמר מספיק, אלא כמה שיתן ירגיש תמיד כי זה רק חצי, והמנורה זה אור של הקב"ה והשפע שלו, שהוא שלם ונותן בשלימות את הכל (ע"פ הכלי יקר כ"ה כ"ג).

סגולה להבנת התורה ללמוד פרשת המנורה

כתב הרב הקדוש הבני יששכר זצ"ל בספרו אגרא דפרקא (אות קע"ב) וזה לשונו: "ונראה לי בסגולה, כשהאדם אינו מבין איזה דבר בתורה יאמר פרשת המנורה בתורה ויאירו עיניו", עד כאן לשונו.

ויש לציין בזה לדברים נפלאים שכתב השפת אמת זי"ע בפרשת המנורה, "ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה" וגו'. אומר רש"י "תיעשה מאליה לפי שהיה משה מתקשה

בה, אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאש, והיא נעשית מאליה". ולהלן (פסוק מ) אומר רש"י "מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש".

והקשו המפרשים אם המנורה נעשתה מאליה, למה נתקשה בה משה עד שהיה צריך הקב"ה להראות לו מנורה של אש? ומבאר משפת אמת זצ"ל (שנת תרל"א) על פי יסוד נפלא בעבודת ה': באמת אין בכוחו של אדם לעשות רצונו יתברך בשלמות, אלא שעל ידי רצון האדם בלב ונפש לעשות רצון קונו, עוזרים לו מן השמים שימלא את חפצו, רצון האדם משפיע שהדבר יגמר מעצמו.

והנה משה התקשה לדעת, מה הוא רצון ה' במנורה, והראה לו ה' מנורה של אש, ומאחר שחפץ לעשות רצונו יתברך, אלא שהיה זה למעלה מכוח האדם להוציא אל הפועל, נעשתה מאליה.

ומביא השפת אמת שכעין זה פירש זקינו הגה"ק בעל החידושי הרי"ם בדברי חז"ל (מגילה ו): "גיעתי ומצאתי - תאמין", ולכאורה הרי מציאה היא בהיסח הדעת, ומה שבא על ידי גיעה, לא שייך לומר עליו שהוא "מציאה"? אלא, שאי אפשר להשיג האמת אפילו על ידי גיעה, מכל מקום כשהאדם מתייגע, נותן לו ה' יתברך במתנה ובדרך מציאה" עד כאן דבריו.

ובזה אפשר להבין, מדוע דווקא, פרשת המנורה היא סגולה להבנת התורה, דבא לרמוז על היסוד הנ"ל של השפת אמת, שזיכור האדם שאחרי שמתייגע יקבל מתנה מהקב"ה הבנה בדברי התורה הקדושה.

וְעִשִׂיתָ שְׁלַחַן עֲצֵי שִׁטִּים... וְעִשִׂיתָ מְנֻרַת זָהָב טָהוֹר (כה, כג-לא)

הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח

במסכת מנחות (פו): איתא, שולחן בצפון ומנורה בדרום, והנה כתיב בקהלת (א ו) "הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח".

ואמר החפץ חיים (קהלת א ו, וכן כתב בספר ערבי נחל, אייבשיץ, פרשת שלח דרוש ג') בדרך רמז: והכוונה היא כי כל תכלית האדם היא ללכת אל דרום, הרוצה שיחכים - ידרים (בבא בתרא כה:): ללמוד תורה ולקיים מצוות, וזהו "הולך אל דרום", אולם כששואלים את האדם, למה אתה רץ מבית הכנסת תיכף אחרי התפילה ואינך יושב ללמוד שעה או שעתיים, יענה ויאמר לך כי "סובב אל צפון", כלומר, אינני הולך אלא סובב פונה הוא מעט לעסקיו להרויח לפרנסת ביתו. אבל סוף דבר הוא כי "סובב סובב", הוא טרוד כ"כ בסובב עד ש"הולך הרוח", כלומר,

עד שתצא נשמתו. והסוף הוא כי "על סביבותיו" בשביל שהיה טרוד יותר מדאי בסובב, "שב הרוח", שולחים אותו בחזרה לעולם הזה לתקן את אשר עָוָה.

על ידי השולחן והמזבח ירד מזונות לכל העולם

אֵיטָא בילקוט שמעוני (מלכים א' אות קפ"ה ד"ה ויעש שולחנות) "ויעש שלחנות עשרה" (דברי הימים ב' ד ח) כדי להרבות זרעים, ולמה עשה משה אחד שלא היו צריכים במדבר זרעים, עוד שם (ד"ה ויעש כוירים) "ויעש עשרה כוירות נחשת" (מלכים א' ז לח) כדי להרבות גשמים, עשרה כוירות כנגד עשרת הדברות ומשה עשה כויר אחד שלא היו צריכים גשמים במדבר שהמן יורד להם והבאר עמם. אם היו ישראל שומרים המצות לא היתה הארץ צריכה המטר אלא השגחת אלהות היה משפעת על הארץ. מעט גשמים היה מספיק אבל בעוונות ישראל המטר בא מצד הדין מצד הגבורה והגשמים הם להגבורה חשובה. לכן היה השלחן בצפון שתתגבר בו הברכה בלחם שהוא עיקר כל המזונות וממשלתה לבנה.

שלחן זה נמצא במשכן, וברכות עליון שורות עליו, וממנו יוצא מזון לכל העולם, ושלחן זה לא צריך להיות ריק אפילו רגע אחד, אלא להיות עליו מזון ולכן צריך להיות עליו לחם תמיד, ומתוך השלחן הוא יוצאים ברכות ומזון לכל שאר שולחנות בעולם שמתברכים בזכותו. שלחן שכל אדם צריך להיות לפניו בשעה שמברך לקדוש ברוך הוא, בשביל שתשרה עליו ברכות מלמעלה שהברכות לא שורות במקום ריק דכתיב (מלכים ב' ד ב) "הגידי לי מה יש לכי בבית" (זהר תרומה דף קנ"ג ע"ב).

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על מלאכת בניית בית המקדש, וזה מעין הפרשה שמסופר בה על בניית המשכן.

תוכן ההפטר

ה' נתן חכמה לשלמה, ובגלל זה חירם כרת ברית עם שלמה וסיפק לו עצים לבניית המקדש. שלמה המלך לקח מישראל שלשים אלף בקיאים במלאכת כריתת עצים, כאשר כל חודש עשרת אלפים נמצאים בלבנון ועשרים אלף נמצאים בביתם, ובתום החודש מתחלפים ונמצא כל אחד חודשיים בביתו וחודש בלבנון.

בנוסף לכך היו לו מהגבעונים שבעים אלף סבלים ושמונים אלף חוצבי אבנים מההר, זאת בנוסף לשרים הנוגשים בעושי המלאכה.

בשנה הרביעית למלכות שלמה בחודש אייר, החל שלמה בבניית המקדש.

כל סיתות ופיסול האבנים נעשו במקום החציבה. האבנים הובאו ישירות והונחו בבניה, ולכן במקום הבניה לא נשמע קול כלי ברזל כי הכל נעשה מחוץ לאתר הבניה, ולכן עשה מגרעות בקירות הבית שהניחו עליהם את הקורות של היציעים, שלא יצטרכו לעשות חורים בקירות הבית, עשה שתי תקרות, הראשונה היתה לנוי ועשויה כעין גבים (גומות ובורות). ומעליה עשה עוד תקרה של לוחות ארזים, שיכולים לעלות עליה לבדק הבית.

כאשר גמר את הבית, נגלה אליו ה' ואמר לו: אם תשמור את מצוותי ותלך בדרכי, הרי אקיים את הבטחתי ואשרה שכינתי בבית הזה, ולא אעזוב את עמי ישראל לעולם.

מלכים א' פרק ה' פסוק כ"ו - סוף, פרק ו' פסוק א' - פסוק י"ג

כו וַיְהִי־זֶה נָתַן חֶכְמָה לְשִׁלְמֹה [א] פֶּאֶשֶׁר דְּבָרָא לֹוּ ובגלל חכמתו הגדולה

עיונים והארות

א. וה' נתן חכמה לשלמה - מסופר במדרש: כשביקש שלמה לבנות את בית המקדש,

אהב אותו חירם מלך צור (מ"ד), ולכן ויהי שלום חזק וקיים (ד"ק) בין חירם ובין שלמה
 ויברתו ברית שניהם: כי ויעל המלך שלמה מס מפל-ישראל
 ויהי המס שנתנו עולה לשכר של שלשים אלף איש (רש"י) ללכת ללבנון לכרות העצים
 עם עבדי חירם (מ"ד): כח וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחודש בכל חודש
 לא עבדו כי אם עשרת אלפים חליפות שהיו מתחלפים על סדר זה חודש אחד יהיו בלבנון
 שנים חדשים בביתו בביתם ויאדנירם על-המס להכריח לכל אחד לילך
 בחודשו (מ"ד): כט ויהי לשלמה שבעים אלף נשא סבל נושאי משא להביא
 האבנים מן ההר לעיר ושמונים אלף חצב בהר חוצבי האבנים מההר (רש"י): להמספר
 הזה היה לבר חרין משרי הנצבים מהשרים הניצבים (מ"ז) לשלמה אשר היו
 ממונים על-המלאכה שמספרם שלשת אלפים ושלש מאות הרבים
 הנוגשים והמושלים (מ"ד) בעם העשים במלאכה: לא ויצו המלך ציוה המלך
 ויסעו לעקור (ת"י, רש"י) ולהסיע (ע"פ מלבי"ם) אבנים גדלות בכמות (מלבי"ם) וכבודות (מ"ז)

עיונים והארות

כשהגיעו אצל שלמה המלך, צפה ברוח הקודש שהם ימותו באותה שנה, מה עשה? - נתן להם תכריכים ושלחם למצרים, ואמר להם שיאמרו לפרעה: האם אין לך תכריכים בארץ לקבור את המתים? - הנה לפניך המתים עם התכריכים שלהם.

ואז הבין פרעה שאין להתחכם על שלמה המלך החכם מכל אדם (במדבר רבה יט, ג).

שלח שליחים אל פרעה נכה מלך מצרים, כדי שפרעה ישלח לו אומנים שיסייעו לו בבנין בית המקדש.

מה עשה פרעה? - כינס את כל האסטרוולוגים - החוזים בכוכבים - שבארצו, וביקש מהם שיודיעו לו מי הם האנשים העתידים למות באותה שנה, ולאחר שגילו לו מי הם אותם אנשים, שלח את אותם אנשים לשלמה המלך.

אֲבָנִים יִקְרָוּ בְּאִיכּוֹת (מלבי"ם) לְיִסֵּד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית [מלשון גזיזה] מִסּוֹתוֹת

ביושר (מ"ז): **לִב וַיִּפְסְלוּ** החליקו והשוו פני האבנים (מ"ז) **בְּנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי** ואומני הבנין

של **חִירוֹם וְהַגְּבֻלִים** אנשי מדינות גבל שהיו בקיאים בסיתות ובבניה (רש"י) **וַיִּכְיֶנוּ**

הַעֲצִים וְהָאֲבָנִים לְבְנוֹת הַבַּיִת שלא יהיו צריכים לעשות בהם דבר רק להניחם

(מלבי"ם):

וַאֲוִיָּהּ בְּשִׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה [ב] לְעֵצָת

בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצֵי-מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זֶה הוא

חודש אייר שיש בו זיו לאילנות **הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי** למנין החודשים, ושנה רביעית **לְמַלְךְ**

שְׁלֹמֹה עַל-יִשְׂרָאֵל (רש"י) **וַיִּבֶן** התחיל לבנות (מ"ד) **הַבַּיִת לַיהוָה: בְּוַהֲבִית**

ההיכל עם קודש הקודשים **אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה [ג]**

עיונים והארות

ליציאת מצרים מה יציאת מצרים מניסן, אף מלכות שלמה מניסן (ר"ה ב').

בחדש זיו - א"ר יהושע מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר בחדש זיו, שבו נולדו זיוונתי עולם. ואיך נמי הא כתיב בחדש זיו, התם דאית להו זיוא לאילני, דאמר רבי יהודה האי מאן דנפיק ביומי דניסן וחזא אילני דמלבלבי אומר ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות.

ג. והבית אשר בנה - ר' חייא נפק לקרייתא, רמו ליה קראי אהדדי, כתיב והבית אשר בנה

ב. ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים - (ילק"ש) לצאת בני ישראל - מגיד שמונין ליציאת מצרים. אין לי אלא חדשים, שנים מנין, תלמוד לומר בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים. משנכנסו ישראל לארץ מנין, תלמוד לומר ויהי בשמונים שנה וגו' (מכילתא).

תניא מנין למלכים שאין מונין אלא מניסן, דכתיב ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל וגו' הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל, מקיש מלכות שלמה

שְׁשִׁים־אַמָּה אָרְפוּ ממזרח למערב (מ"ד) **וְעֶשְׂרִים רְחִבּוּ** וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה
קוֹמָתוֹ: ג **וְהָאוֹלָם** כמו בית שיער (מ"צ) שמקומו **עַל־פְּנֵי הַיִּכָּל הַבַּיִת** לפני
ההיכל בכניסתו (רש"י) בצד מזרח (מ"ד) **עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְפוּ** של האולם **עַל־פְּנֵי** כנגד
רְחֵב הַבַּיִת רוחב ההיכל **עֶשֶׂר בְּאַמָּה רְחִבּוּ** של אולם **עַל־פְּנֵי** לפני
הַבַּיִת נמשך כלפי המזרח לצד חוץ (רש"י): **וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חֲלוֹנוֹי** חלונות **שְׁקָפִים**
אַטְּמִים [ד] וצרים מבפנים, לוֹמַר שֶׁהַמִּקְדָּשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹר עוֹלָם (רש"י) אלא אדרבה הוא
מאיר לעולם: ה **וַיִּבְנוּ עַל־קִיר הַבַּיִת** סמוך לקיר הבית **יָצוּעַ** חדר צנוע [ונקרא גם כן
תא, וצלע,] **(וַיַּצִּיעַ קָרִי) סָבִיב** והנביא כביכול שואל, כיצד עשה **אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת**
סָבִיב שכנגד **לְהִיכָל וְלִדְבִיר** ומשיב **וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת** שעשה אותם חדרים מעץ
סָבִיב ההיכל וקודש הקודשים לדרום ולמערב ולצפון (רש"י): ו במסכת מידות (פ"ד מ"א) למדנו שהיו ל"ה תאים,

עיונים והארות

עושה אותם רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה שיהיו שואבות אור, אבל חלונות של בית המקדש היו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, למה שיהיה האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם, וכן הוא אומר והארץ האירה מכבודו, ואין כבוד אלא בית המקדש, שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. האור יוצא מתוך ביתי ואיני צריך אורה, לפי שנאמר ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן, ראה מה כתיב מחוץ לפרכת העדות, לא היתה המנורה צריכה להנתן אלא לפנים מן הפרוכת אצל הארון, והיא נתונה חוץ לפרוכת, להודיעך שאינו צריך אורה (מנחות פ"ו, תנחומא).

המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלושים אמה קומתו, וכתוב ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו, לא הוה בידיה, אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה ההוא משפת כרובים ולמעלה קא חשיב, ומאי קא משמע לן, הא קא משמע לן, דלמטה כלמעלה, מה למעלה אינו משמש כלום, אף למטה אינו משמש כלום, דא"ר לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה (ב"ב צ"ח).

ד. **שְׁקוּפִים** אטומים - (ילק"ש) אמר רבי אבין הלוי, אתה מוצא מי שבקש לעשות לו חלונות

ט"ו בדרום, וט"ז בצפון, כי היו שם ג' קומות, ה' תאים בכל קומה, והיו משולשים-תחתיים, שניים ושלישיים

הַיָּצוּעַ הַחֲדָרִים בַּקוֹמָה **(הַיָּצִיעַ קָרִי) הַתְּחִתָּנָה חֲמֵשׁ בָּאֲמָה רַחְבָּהּ**

וְהַתִּיכְנָה וְהָאֲמִצְעִית שֵׁשׁ בָּאֲמָה רַחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית ^{העליונה} **שֶׁבַע**

בָּאֲמָה רַחְבָּהּ פִּי מוֹגְרָעוֹת ^[מלשון גרעון (ט"ז)] **נָתַן לְבַיִת סָבִיב** ^[ה]

חֹצְהָ עובי הקירות לא היה אחיד אלא העובי פחת אמה בכלות חמש אמות, ושוב פחת אמה בכלות עשר

אמות, ושוב פחת אמה בכלות חמש עשרה אמות **לְבַלְתֵּי אֲתוֹ בְּקִירוֹת הַבַּיִת** לא עשה

חורים ונקבים בקירות בשביל הקורות שקלקול החומה הוא ואינו דרך נוי (רש"י) אלא הניחום על המגרעות:

וְהַבַּיִת בְּהַבְּנָתוֹ ^[ו] **אֶבֶן שְׁלֵמָה מִסַּע נִבְּנָה** כשחצבו את האבנים מההדר

עיונים והארות

היתה המלאכה נבנית ופורחת ועולה, אבן שלמה מסע נבנה, אמר ר' ברכיה היתה האבן נוסעת מעצמה ועולה ונבנית, הוא ששלמה אומר בנה בניתי, בנין בנוי בניתי. א"ר הונא בשם ר' אסי הכל מסייעין את המלך, אפילו הרוחות אפילו המזיקין (פסיקתא רבתי ו').

שָׁנוּ רבותינו משחרב בית המקדש בטל השמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש, שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה, ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, הדברים ככתבן דברי רבי יהודה. אמר לו ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות במדת גזית מגוררות במגרה מבית ומבחוץ, אם כן מה תלמוד לומר לא נשמע בבית בהבנותו, שהיה מתקן מבחוץ ומכניס

ה. **כי** מגרעות נתן לבית סביב - בעת שהאדם נושא אשה ומתחיל לבנות בית נאמן לה', צריך לידע ולהיזהר מאד שלא להדמות לאחרים ולרוץ אחרי מותרות אפילו בדברים המותרים, כי הוא שורש פורה ראש לכל עוון וחטאת.

וזהו שאומר הכתוב: "כי מגרעות נתן לבית" - שכל אדם צריך להיות שורר בביתו לגרוע ולמעט מדברים המותרים, אפילו הם "סביב חוצה", דהיינו, שאינם נוגעים לדבר איסור, והטעם, "לבתי אחוז בקירות הבית" - שלא יבוא יצר הרע חלילה להסיתו ביסודי הדת, שכל בנין ביתו של איש ישראל תלוי בהם (ילקוט חמישאי בשם קדושת ציון).

ו. **והבית** בהבנותו - (ילק"ש) והבית כשהיה נבנה אין כתיב כאן, אלא בהבנותו, מאיליה

עיונים והארות

תורף דבריו והבאתיו אני הדל בס' הקטן ראש דוד פ' ואתחנן וזה רמז והבית דכל וי"ו מוליד תיבה כמוה כמשז"ל ויתן לו יתן ויחזור ויתן וז"ש הבית והבית לרמוז על בנין העתיד אבן שלימה וגם שיראה מסע שהאויב מסיעה ומחריבה לפי האמת נבנה והיא עצמה שלימה לעתיד.

הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה וכו' - אפשר במ"ש בעניונתו במ"א ונדפס בסוף קונטרס צפורן שמיר ושם נאמר דכל כלי הקדש רומזים לקחת מוסר השכל להתנהג במדות טובות וישרות ותכליתו לשמור התורה והמצוה כאשר עיניך תחזינה שם באורך בפרט וכתבנו בעניונתו שזהו הרמז ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ממש אימתי כשיהיה להם מדות תוריות שכליות תרומיות לכלי הקדש וז"ש ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת כליו אשר הכל מטמין ברמז רמו"ז חצרי למדות עליונות אשר בעליונותם המופלא יושג לקיים התורה ועבודה וכן תעשו בעצמכם תבנית כל רמז משכן וכליו אז תהיה השראת שכינה ויתקיים ושכנתי בתוכם. ואפשר שז"ש הבית הזה מכלל דאיכא אחר והוא גוף האדם דאיכרי משכן לשרות בו השכינה ואקרי מקדש ותלמד מן הבית הזה ומכליו לאחר הוא גופך כי בקנות המדות הרמוזו' לכלי הקודש בלי שום טורח תקיים המצו' וזהו אם תלך בחוקתי הכונה תלך מעצמך. ואת משפטי משפט המלך לא ירבה לו סוסים נשים כסף וזהב תעשה אז תהיה בטוח ושמרת את כל מצותי. והקימותי את דברי אתך. ויהיה תועלת עצום ושכנתי בתוך בני ישראל שמזה יהיה תועלת לך ולישראל וידיעת ההפכים אחת היא. ומתוך הדברים אפשר לומד דז"ש וה' נתן חכמה לשלמה ואז"ל בפסוק וה' לקח הוא

מבפנים. ורבי נחמיה שמיר למאי אתא, מיבעי ליה לכדתניא, אבנים הללו אין כותבין עליהם בדיו משום שנאמר פתוחי חותם, ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואותם, אלא כותבים עליהם בדיו ומראה להם שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן (סוטה מ"ח).

שנו רבותינו שמיר זה ברייתו כשעורה ואין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו, במה משמרים אותו, כורכים אותו בספוגים של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר מלאה סובי שעורים. מי הביא את השמיר לשלמה, הנשר הביאו מגן עדן. (שוח"ט, וראה שם עוד מעשה באשמדי). שנאמר וידבר על הבהמה ועל העוף מה דבר לעוף שאל לו היכן השמיר קבוע והלך הנשר והביאו לו מגן עדן וזה אחד מן הדברים שהשליט הקב"ה הרך בקשה ובו פסל משה אבני האפוד של משכן ובו פסל את הלוחות הראשונות ולוחות האחרונות וזה מדרך הקבלה היה אצלם מימיא משה רבינו ואין להרהר אחריו (רד"ק)

ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית, בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע, ומה אני מקיים לא תבנה אתהן גזית, שהיה בדיו, ומה מזבח הקל אסור לבנות בו גזית, היכל וקדש הקדשים חמורים אינו דין שיהא אסור לבנות בהם גזית, תלמוד לומר לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה, אבל אתה בונה בהיכל ובקדש הקדשים (מכילתא יתרו).

והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה. - אפשר רמז מ"ש הרב עמודיה שבעה משם רז"ל דבחרבן הבית נגנזו האבנים והמלאכים הביאו אבנים ועפר ומשרפות סיד ממקום אחר להשביע עיניו של אותו הרשע וכשיבנה בה"מ יהיה אותו הראשון זהו קיצור

הביאום שלימות ובמידה הנירצת והניחום בחומה (מ"ד) **וּמִקְבוֹת** ופטישים (מ"ז) **וְהַגְרִיזוּ** וכן
כָּל-כְּלֵי בְרִזָּל לֹא-נִשְׁמַע בְּבַיִת בְּהִבְנָתוֹ כי לא עשו שום דבר רק הנחה
בלבר: חומודיענו הכתוב להיכן הפתח של החדרים פונה **פֶּתַח הַצֵּלַע הַתֵּיכְנָה** פתח שבחדר
האמצעי מתוך חמש החדרים שבקומה התחתונה הפונה **אֶל-כְּתֵף לְצַד הַבַּיִת הַיְמָנִית** שהוא
צד דרום משם נכנסו מחוץ לפנים **וּבְלוֹאִים** וע"י עמודים הלולים שבתוכם מדרגות סביב סביב (מ"ד) **יַעֲלוּ**
עַל- אל הקומה **הַתֵּיכְנָה** האמצעית **וּמִן-הַקּוֹמָה הַתֵּיכְנָה אֶל-הַשְּׁלֵשִׁים** הקומה
השלישית (רס"ו): ט **וַיִּבְנוּ אֶת-הַבַּיִת** החיצון שהוא קירות ההיכל **וַיִּכְלְאוּ וַיְשַׁלְּמוּ וַיִּסְפְּנוּ**
וכסה **אֶת-הַבַּיִת גִּבִּים** בתקרה תקוקה ומצוירת כעין גומות ובורות לנוי **וַיִּשְׁדְּרֹת**
בְּאַרְזִים וממעל לזה עשה עוד תקרה של לוחות ארזים סדורות (מ"ד ומ"ז): י **וַיִּבְנוּ אֶת-הַיְצוֹעַ**
(הַיְצִיעַ קָרִי) התאים **עַל-כָּל-אֹרֶךְ הַבַּיִת** והיינו שהחדרים נשענו על קירות הבית משלוש
רוחותיו דרום צפון ומערב **חֲמִשָּׁת אַמּוֹת קוֹמָתוֹ** של כל אחד ואחד **וַיַּאֲחִזוּ אֶת-הַבַּיִת**
ויתבר את היציעים עם הבית **בְּעֵצֵי אֲרָזִים** על ידי אותם קורות שהניחום על המגרעות שבקירות הבית
(מ"ד): יא בעת שגמר את תקרת היציע **וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר** עתה
כבר בצד אחד נגמר הבית החיצון שנבנה מאבנים וקורות, וצריך להתחיל הבנין מבפנים שנבנה מעצים:

עיונים והארות

ועגלי ירבעם וכו' לכן אף שזה נתינה יען נמשך מזה
אשר אינו טוב כתיב וה' נתן חכמה לשלמה הוא
ובית דינו. (החיד"א).

ובית דינו מלבד מ"ש בסמוך. דיען מחכמת
שלמה היה צד שאינו טוב דסמך על חכמתו לומר
אני ארבה ולא אסור ומזה נמשך דנחלקה המלכות

יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר-אַתָּה בִּנֵּה אף שהוא היפה והטוב שבבנינים אינו העיקר כי לא אשרה
 בו שכינתי רק בתנאי (מ"ד) **אִם-תִּלְוָךָ בְּחֻקְתִּי וְאֶת-מִשְׁפָּטֵי תַעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ**
אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי לִלְכֹת בָּהֶם כי זו תכלית הבית כדי שיתאחדו בו ישראל לעבוד את ה'
 שכם אחד (מלבי"ם) **וְהִקְמֹתִי אֶת-דְּבָרִי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי** שהבטחתי
אֶל-דָּוִד אֲבִיךָ להשרות בו השכינה (מ"ד): **יג וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
 בתוך כל אחד ואחד (ע"פ מלבי"ם) **וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת-עַמִּי יִשְׂרָאֵל:**

